

**MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

MINDAUGAS MATULIS

LIETUVOS ĮMONIŲ SISTEMOS ANALIZĖ
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
Prof. Gediminas Davulis**

Vilnius, 2011

**MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

MINDAUGAS MATULIS

LIETUVOS ĮMONIŲ SISTEMOS ANALIZĖ
Viešojo sektoriaus ekonomikos programos žinių ekonomikos specializacijos
magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S109

Konsultantas

**Vadovas
Prof. Gediminas Davulis**

Recenzentas

Atliko

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. ĮMONĖ KAIP VERSLO SISTEMA	7
1.1. Įmonių samprata ir bruožai	8
1.2. Įmonių klasifikacijos analizė	11
1.2.1. Įmonių tikslai ir kategorijos	11
1.2.2. Įmonių rūšys pagal organizavimo formas.....	14
1.2.3. Įmonių skirstymas pagal dydį	25
1.2.4. Darbuotojų skaičiaus dinamika įmonėse	27
1.3. Įmonių ryšiai su kitais ūkio subjektais.....	30
2. ĮMONIŲ VEIKLOS LIETUVOJE REGLAMENTAVIMAS	33
2.1. Įmonių steigimo tvarka.....	33
2.1.1. Įmonių rejestras.....	33
2.1.2. Pagrindiniai įmonių steigimo ir veiklos principai	34
2.1.3. Įmonių reorganizavimas ir likvidavimas	48
2.2. Įmonių verslo aplinkos ypatumai.....	50
2.3. Mokestiniai įmonių veiklos aspektai.....	53
3. LIETUVOS ĮMONIŲ SISTEMOS ANALIZĖ IR VERTINIMAS	57
3.1. Įmonių skaičius pagal dydį ir ekonominę veiklą	57
3.2. Įmonių skaičius pagal veiklos rūšis, darbuotojų skaičių ir darbo užmokestį.....	59
3.3. Įmonių finansiniai rodikliai.....	65
3.4. SVV svarba ir indėlis į Lietuvos ekonomiką.....	71
3.5. Įmonių bankrotų skaičiaus ir jų procesų apžvalga	75
3.6. Su užsieniu susijusių įmonių statistika	81
3.7. SVV rėmimas – vienas iš prioritetinių ES ir LT politikos tikslų	82
4. ĮMONIŲ SISTEMA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE	85
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	93
LITERATŪRA	99
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	104
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	105
SUMMARY.....	108

LENTELĖS

- 1 lentelė. Įmonių kategorijos
- 2 lentelė. Individualiųjų įmonių privalumai ir trūkumai
- 3 lentelė. Akcinių bendrovių privalumai ir trūkumai
- 4 lentelė. Ūkinės bendrijos privalumai ir trūkumai
- 5 lentelė. Kooperatinių bendrovių privalumai ir trūkumai
- 6 lentelė. Franšizės privalumai ir trūkumai
- 7 lentelė. Vidutinio darbuotojų skaičiaus dinamika pagal apskritis
- 8 lentelė. Atskirų įmonių finansų reglamentavimo palyginimas
- 9 lentelė. Įregistruotų ūkio subjektų skaičius pagal apskritis 2010 m. I pusmetį
- 10 lentelė. Išregistruotų ūkio subjektų skaičius
- 11 lentelė. Veikiančių įmonių ir fizinių asmenų, vykdančių ekonominę veiklą, skaičius 2005–2010 m.
- 12 lentelė. Veikiančių ūkio subjektų skaičius 2010 m. liepos 1 d. pagal veiklos rūšis ir darbuotojų skaičių
- 13 lentelė. Veikiančių „gimusių“ ir „mirusių“ įmonių skaičius 2004–2008 m.
- 14 lentelė. „Išgyvenusių“ įmonių skaičius 2004–2008 m.
- 15 lentelė. „Greito augimo“ įmonių skaičius 2005–2008 m.
- 16 lentelė. Penkerius metus augusių „greito augimo“ įmonių („gazelių“) skaičius 2005–2008 m.
- 17 lentelė. Valstybės įmonių pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai
- 18 lentelė. Akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai
- 19 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo apibrėžimas Lietuvoje
- 20 lentelė. SVV svarba Lietuvos ekonomikai
- 21 lentelė. MVĮ Lietuvoje – pagrindiniai skaičiai
- 22 lentelė. Pradėtų bankroto procesų pagal teisinę formą skaičiaus palyginimas
- 23 lentelė. Metinis BVP augimas proc.

PAVEIKSLAI

- 1 pav. Vidutinio darbuotojų skaičiaus kitimas 2005–2009 m.
- 2 pav. Vidutinis darbuotojų skaičius pagal apskritis 2009 m.
- 3 pav. Darbuotojų išėjimo iš darbo priežastys 2009-2010m.
- 4 pav. Darbuotojų kaita 2009-2010m.
- 5 pav. Verslo aplinka ir jos komponentai
- 6 pav. Darbuotojų skaičius šalies ūkyje pagal bruto darbo užmokesčio dydį 2008 ir 2009 m. spalio mėn.
- 7 pav. Visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius šalies ūkio sektoriuose pagal bruto darbo užmokesčio dydį 2009 m. spalio mėn.
- 8 pav. Finansinio turto struktūra pagal turto valdytojus 2009 m. pabaigoje
- 9 pav. Įmonių turto pelningumas
- 10 pav. Bendrojo vidaus produkto pokyčiai, palyginti su ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu
- 11 pav. Pradėti bankroto procesai pagal ketvirčius
- 12 pav. Ne teismo tvarka pradėtų bankroto procesų skaičius
- 13 pav. Supaprastintų bankroto procesų skaičius
- 14 pav. Bankroto procesai pagal apskritis
- 15 pav. Bankroto procesai pagal ekonominės veiklos rūšis
- 16 pav. Bankrutuojančių įmonių veiklos ir bankroto procesų trukmė
- 17 pav. Restruktūrizavimas pagal apskritis
- 18 pav. BVP dinamika 2005 - 2009m.
- 19 pav. Konkurencingumo rodikliai

ĮVADAS

Temos aktualumas. Kiekvienos šalies įmonių sistema ir įmonių veiklos efektyvumas bei apimtys įtakoja šalies ekonominę padėtį, socialinius procesus, vykstančius visuomenėje. Ne išimtis ir Lietuva. Dabartinė visuomenė kuriama atviros, laisvos rinkos aplinkoje. Rinkų liberalizacija ir globalizacija aštrina konkurenciją. Visuomenės aktyvumas ir gebėjimas naudotis atsiradusiomis verslo galimybėmis bei žiniomis apie ekonomines sistemas, būdus, kaip geriau naudoti materialinius išteklius, sudaro sąlygas kurti verslą ir geriau tenkinti didėjančius poreikius. Vyksta ne tik ekonomikos globalizacija – visuomenėje socialinės, politinės, kultūrinės sistemos, todėl norintiems gerai orientuotis pasaulinėje ar Lietuvos verslo aplinkoje, išvengti nepasiteisinančios rizikos bei atpažinti verslo aplinkos siūlomas galimybes, būtina suvokti ir tinkamai įvertinti pokyčius bei jų galimą įtaką verslui visais aspektais bei žinoti ir tinkamai įvertinti savo galimybes.

Temos naujumas. Daugėti verslo įmonių ir stiprėti jų įtaka pasaulyje pradėjo XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje. Lietuvos Vyriausybė patvirtino, kad verslo plėtra yra viena iš prioritetinių šalies ūkio atkūrimo kryptių. Šiuo metu Lietuvoje dėmesys ekonominėms bei verslininkystės profesijoms yra ženkliai padidėjęs.

Taigi, gerai išmanant įstatymus bei jų lydimočius aktus, galima planuoti įmonės veiklą, bendradarbiauti ir turėti iš to naudos. Ši tema plačiai analizuota R. Ginevičiaus, V. Sūdžiaus (2008); Z. Gineitienės (2005); tai - viena iš pagrindinių Lietuvos verslo žinių temų. Taigi, todėl pagrindiniai klausimai: kaip kinta, kuo naudinga ir kaip vertinama Lietuvos įmonių sistema, nagrinėjami šiame darbe, yra šių dienų aktualija.

Darbo problema. Įstojus į ES, Lietuvos įmonės susiduria su daugeliu problemų – globaliniai pokyčiai, naujos sąlygos, tautos vertybės, konkurencingumas, socialinė atsakomybė ir daug kriterijų, kurie turi būti tinkamai ugdomi ir analizuojami tam, kad įmonių sistema būtų konkurencinga, naudinga ir naši. Taip pat būtina žinoti, analizuoti ir suprasti teisinius aktus, tam, kad įvertinti savo galimybes steigiant įmonę. Su kokiomis problemomis susiduria norintis steigti įmonę asmuo šiandien Lietuvoje? Kokia aplinka įtakoja įmonės veiklą? Kaip išlikti konkurencinga ir tapti klestinčia įmone? Kokie įmonių sistemos ypatumai, veiklos būdai bei jų pasekmės veiklos dalyviams? Kokius būtina žinoti ypatumus, būdus ir pasekmes įmonių sistemoje? Visa tai bus analizuojama ir atskleidžiama šiame darbe.

Darbo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos įmonių sistemą.

Darbo objektas. Įmonių sistema Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. apibūdinti įmonių bruožus, klasifikaciją bei įmonių steigimo procedūras;
2. apibrėžti įmonių veiklos reglamentavimą Lietuvoje;
3. pateikti statistinius duomenis apie Lietuvos įmonių veiklą;
4. schematizuoti įmonių finansinius rodiklius;
5. apibendrinti statistinės analizės rezultatus bei prognozuojamus kriterijus.

Darbo metodai: Siekiant atlikti išsamią temos analizę ir tinkamai įgyvendinti išsikeltus darbo uždavinius, buvo atliekama mokslinių straipsnių, mokslinių tyrimų, galiojančių teisės aktų, kitų literatūros šaltinių analizė, jų vertinimas. Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis tyrimas (statistinių duomenų analizė).

Darbo struktūra. Siekiant atlikti išsamią temos analizę, magistro tiriamasis darbas yra suskaidytas į tris esmines struktūrines dalis. Pirmoje šio darbo dalyje, remiantis gerai žinomų autorių Z.Gineitienės, R. Ginevičiaus, V.Sūdžiaus darbais yra analizuojama ir apibrėžiama įmonės samprata ir jos svarba šiuolaikinės organizacijos kontekste. Remiantis analizuotais autoriais bei Lietuvos respublikos norminiais aktais apibrėžiami pagrindiniai įmonių privalumai ir trūkumai, analizuojami įmonių veiklos efektyvumui įtaką darantys veiksniai. Antroje šio darbo dalyje analizuojama įmonių steigimo tvarka, apibrėžiami įmonių verslo aplinkos ypatumai bei analizuojami mokestiniai įmonių veiklos aspektai. Trečia magistro tiriamojo darbo dalis skirta įmonių skaičiaus dinamikos analizei penkerių metų laikotarpiu, apžvelgiant įmonių skaičių pagal darbuotojų skaičių, pagal ekonominės veiklos rūšis, pagal juridinę įmonės formą bei įmonių finansinių rodiklių analizei. Darbo pabaigoje pateikiamos esminės šio darbo išvados, tolimesnės temos analizės kryptys.

1. ĮMONĖ KAIP VERSLO SISTEMA

1.1. Įmonių samprata ir bruožai

Kiekvienos šalies ūkis yra pagrįstas įmonių veikla. Nuo jų veiklos rezultatų priklauso valstybės ekonomikos potencialo augimas. Lietuvoje įmonių veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. Įmonė yra savo firmos vardą turintis ūkinis vienetas, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka tam tikrai komercinei-ūkinei veiklai. Įmonę sudaro medžiaginių - daiktinių, finansinių ir nematerialių aktyvų, jos teisių ir pareigų kompleksas. Įmonė, kaip teisės subjektas (įmonininkas), gali turėti juridinio asmens teises arba veikti kaip fizinis asmuo. Užsienio valstybės įmonė – juridinio asmens teises turinti ar juridinio asmens teisių neturinti įmonė, susivienijimas ar kitokia pelno siekianti organizacija, kurios buveinė yra užsienio valstybėje ir kuri įsteigta ir įregistruota pagal užsienio valstybės įstatymus¹. Šis įstatymas netaikomas fiziniams ir juridiniams asmenims, užsiimantiems nekomercine veikla (veikla, kuria nesiekama pelno), taip pat fiziniams asmenims, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme.

Lietuvoje pagal galiojančius teisės aktus verslu galima užsiimti tokiais būdais:

- fiziniam asmeniui įsigijus verslo liudijimą (patentą), įteisinus individualią veiklą;
- kai kuriems Vyriausybės nutarimu asmenims gavus teisę užsiimti tam tikra veikla nesteigiant įmonės (pvz., notarams, advokatams, ūkininkams);
- įsteigus įmonę;
- įsigijus įmones pagal franšizės sutartį.

Lengviausia ir lanksčiausia verslo forma yra darbas pagal verslo liudijimus (patentus), kuriuos gali įsigyti fiziniai ir juridiniai asmenys. Norint įsigyti patentą reikia Valstybinei mokesčių inspekcijai pateikti prašymą ir, priklausomai nuo veiklos rūšies, sumokėti už jį vienkartinį mokestį.

Įmonės tipo pasirinkimą lemia verslo rūšis, gamybos apimtys, rinka, investicijų poreikis ir galimybės. Norint analizuoti šalies įmonių sistemą ir įvertinti šalies ūkio veiklą, būtina detalizuoti verslo organizavimo formas, panašias įmones klasifikuojant bei skirstant į grupes pagal įvairius požymius, išnagrinėti jų juridinius aspektus. Nagrinėjant verslo organizavimo formas labai svarbu suprasti jų teises formas bei jų privalumus ir trūkumus, narių turinės atsakomybės ribas, jų veiklą reglamentuojančius galiojančius Lietuvos Respublikos (LR) įstatymus bei teises normas – tai palengvina sprendimų priėmimą planuojant pradėti verslą bei renkantis jo formą.

Įmonė dažniausiai apibūdinama kaip gaminanti produkciją arba teikianti paslaugas techniniu, organizaciniu ir ūkiniu požiūriu vientisa sistema. Produkcijos gamybos ekonominiai rezultatai (pelnas,

¹ LR įmonių įstatymas < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=216119>

rentabilumas) pasiekiami optimaliai organizuojant darbo objektų (žaliavų, medžiagų), darbo priemonių (pastatų, statinių) ir darbo subjektų (darbininkų, tarnautojų) sąveiką. Dabar ypač akcentuojama, jog socialiniai aspektai ne mažiau svarbūs už materialiuosius, dažnai kaip tik jie lemia ekonominius rezultatus. Dėl įmonę sudarančių elementų bei jų tarpusavio ryšių įvairovės, į įmonę galima žiūrėti kaip į mechaninę, kaip informacinę, socialinę ar net energetinę sistemą. Įmonė gali būti traktuojama kaip gamybinių veiksnių (darbo objektų, darbo priemonių ir darbo) visuma, leidžianti savininkui realizuoti savo tikslus (maksimizuoti pajamas, pakelti socialinį prestižą, pasiekti ekonominę valdžią). Jei įmonė traktuojama kaip socialinė sritis, tai akcentuojami darbuotojų, akcininkų ir savininkų interesai, mėginama juos suderinti siekiant didžiausio sistemos efektyvumo. Visų įmonėje vykstančių procesų efektyvumas įvertinamas ekonominiame posistemyje, čia vyksta pinigų apyvarta, jų paskirstymas. Kartu įmonė yra atvira sistema, priklausanti nuo kitų su ja susijusių sistemų ir sąlygojanti jų raidą. Net ir tuo atveju, kai akcentuojamas poreikių tenkinimo vaidmuo, vis tiek ir gamybos plėtimo, ir gerovės kėlimo galimybės priklauso nuo įmonės veiklos rezultatų (gamybos apimtys, kainų). Įmonės vaidmuo nesibaigia produktų gamyba ir jų pardavimu. Jos veikla priklauso nuo aplinkos ir kartu daro įtaką aplinkai (A. Sakalas ir kt., 1996, p. 5)². Svarbiausias įmonės veiklos orientyras yra **verslo tikslas**. Yra išskiriamos trys tikslų grupės:

- strateginiai, ilgalaikiai tikslai;
- taktiniai (vidutinės trukmės) tikslai, kurie turi būti realizuojami per 1–5 metų laikotarpį;
- operatyviniai (kasdieniniai iki 1 metų) tikslai.

Taigi, įmonė, siekdama savo tikslų, padeda arba trukdo spręsti visuomeninius politinius uždavinius. Su tuo glaudžiai susijęs didesnis ar mažesnis įmonės veiklos reglamentavimas, pasitelkiant ekonominius ir teisinius svertus, etikos normas, kurie priklauso nuo esančios visuomeninės politinės sistemos. Visuomeninė politinė sistema lemia vieną svarbiausių įmonių požymių – nuosavybės formą. Nuosavybės formos sąlygoja ne tiek įmonės tikslų sistemą, kiek jų įgyvendinimo būdus. Nesvarbu, kokia būtų nuosavybės forma, visur esama ir pelno siekiančių, ir nesiekiančių įmonių, darbe vadovaujamosi efektyvumo kriterijais, tačiau rinkos ekonomikoje:

- Įmonė savo veiklą organizuoja atsižvelgdama į rinkos situaciją, nesikišant valstybei (autonomiškumo principas);
- Ir poreikį, ir kainą nustato rinka. Pagal tai pasirenkamas geriausias gamybos veiksnių naudojimo variantas;
- Įmonės veiklos siekis yra didžiausio efektyvumo principas, dažniausiai pasireiškiantis pelno maksimizavimu (tik išimtiniais atvejais – pelno nesiekiančiose organizacijose –

² Sakalas A., Vanagas P., Martinkus B., Prokopčiukas B., Venskus R., Virvilaitė R., Ivaškienė A. „Pramonės įmonių vadyba“, Kaunas. Technologija, 1996

vadovaujamosi kaštų mažinimo principu; ji savarankiškai priima efektyviausią sprendimą, atsižvelgdama į esamą potencialą, aprūpinimo ir realizavimo rinką);

- Rinkos ekonomikoje labai svarbus rizikos veiksnys (A. Sakalas ir kt., 1996, p. 9).

Kiekviena įmonė yra **organizacija**. O tai reiškia, kad ji yra:

- socialinė grupė, nes suburia žmones ir organizuoja jų darbą;
- gaminanti ar teikianti paslaugas ir paskirstanti uždirbtas pajamas;
- atvira aplinkai, tai yra bendraujanti su kitomis įmonėmis, savivaldybe, bankais ir pan.;
- turi tikslus veikti, išgyventi, didinti pelnus it t.t.

Verslas ir organizacija mažina rinkos veikimo sistemos neapibrėžtumą ir nepatikimumą bei didina pasiūlos ir paklausos stabilumą. Organizacija – kryptingų veiksmų ar procesų, užtikrinančių būtinus elementus, visuma. Ji gali būti suvokiama kaip oficiali įstaiga ar visuomeninė struktūra (susivienijimas, bendrovė, įmonė, valdžios organas, atstovybė ir kt.), realiai egzistuojanti ir veikianti socialinė struktūra. Organizacija yra tokia visuma, kurios dalys padeda pasiekti tikslą (E. Bagdonas, L. Bagdonienė, 2000, p. 12). Organizacija kaip objektas, turintis vidinę sutvarkytą struktūrą, palaikoma daugialybiais fiziniiais, technologiniais, ekonominiais, teisiniais ryšiais ir žmonių santykiais. Organizacija yra kartu susireguliuojanti sistema, veikianti visais organizacijos gyvavimo laikotarpiais. Galimas objektyvusis ir subjektyvusis organizacijos suvokimas (K. Kardelis, 2002, p. 61-62):

- objektyvusis - kai organizacijos orientuotos į tikslą, yra nepriklausomos nuo žmonių, tarnauja visuomenei ir individams, tačiau nesuderina visuomenės vertybių ir individualių narių poreikių. Esant galimybei, būtina keisti organizacijos struktūrą taip, kad ji atitiktų visuomenės vertybes ir individų siekius;
- subjektyvusis - organizacijos priklauso nuo žmonių ir jų keliamų tikslų, individai gali naudoti jėgos instrumentus, kuriuos ir kontroliuoja, ir naudoja tikslams siekti, tačiau organizacijoje esama skirtingų tikslų, todėl nuolat kyla konfliktų. Vertybės yra kieno nors įkūnytose, todėl esant galimybei, reikėtų keisti žmones, jų pažiūras bei vertybes.

Apibendrinant pagal bendrus bruožus galime apibrėžti, kas yra įmonė. Įmonė – tai ekonominė, savarankiška, gaminanti rinkai organizacija. Įmonė, kaip organizacija, tenkina tris kriterijus:

- Ji yra socialinė grupė, nes čia susiburia žmonės, turintys vieną tikslą – veikti bendrai; visiškai automatizuota gamykla, kur nėra nė vieno žmogaus, nebus organizacija, o tik sudėtinga industrinė sistema.
- Ji yra racionaliai sutvarkyta grupė, nes kiekvienas žino, kokius darbus reikės dirbti, už ką jis atsako, kas yra vadovas, o kas tik pavaldinys.
- Ji yra patvari grupė, nes priemonės (pastatai, įrengimai, baldai, automašinos ir visa kita, kas yra reikalinga gamybai ar paslaugai teikti), kurias ji nusipirko, tarnaus ilgai, o

tiksmai, kurių siekia, neįgyvendinami akimirksniu. Įmonė, panašiai kaip gyvas organizmas, gimsta, rutuliojasi ir išnyksta.

Miesto savivaldybė ar seniūnija, mokyklos krepšininkų komanda irgi yra organizacija, bet mes pagrįstai jų nevadiname įmonėmis. Įmonė yra *ekonominė ir savarankiška organizacija*, nes:

- 1) Kaip ekonominė organizacija ji skaičiuoja visas savo išlaidas ir pajamas ir siekia, kad liktų pelno – kuo daugiau, tuo geriau. Įvairios labdaros organizacijos pelno nesiekia, todėl jos nėra įmonės.
- 2) Įmonė yra beveik nepriklausoma. Daugelį uždavinių ji sprendžia pati: ką ir iš ko gaminti, kam ir po kiek parduoti, kada pradėti darbą ar jį baigti, kiek mokėti darbininkams. Jos niekas neišlaiko – jei nesugebės užsidirbti, turės bankrutuoti. Net mažoje įmonėje rasime įvairių padalinių; jei nesavarankiški, taigi tai ne įmonės.

1.2. Įmonių klasifikacijos analizė

1.2.1. Įmonių tikslai ir kategorijos

Pagal **turinį** įmonės tikslai skirstomi į dvi grupes:

1. *Socialiniai tikslai*, orientuoti į darbuotojų poreikius bei jų darbo aplinkos gerinimą. Siekiant šių tikslų, reikėtų formuoti gerą vidinį įmonės klimatą, garantuoti tinkamas darbo sąlygas, rūpintis darbuotojais ir įtraukti juos į įmonės tikslų formavimą.
2. *Ekonominiai tikslai*, orientuoti į konkrečius ekonominius rezultatus, t.y. gauti didesnę pelną, mažinti gamybos apimtį ir kt. Įmonės ekonominius veiklos rezultatus galima vertinti pagal apskaičiuotus ekonominius rodiklius, t.y. pelno dydį, įmonės mokumą, kapitalo grąžą.

Priklausomai nuo įmonės verslo poreikio tenkinimo pobūdžio įmonės skirstomos į atskiras kategorijų grupes (1 lent.).

1 lentelė. Įmonių kategorijos³

Kategorijos	Pobūdis
Gamybinės prekybinės įmonės	Įmonės, kurių veikla pagrįsta gamyba ir prekyba
Aukštomis technologijomis paremtos įmonės	Verslo gamybos įmonės, kuriose dirba aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai, pritaikoma naujesnė ir pažangesnė technologija
Verslo finansinių ir profesinių paslaugų įmonės	Įmonės, kurių veikla pagrįsta finansinėmis bei profesinėmis paslaugomis
Turizmo, sporto, sveikatos, švietimo įmonės	Įmonių veiklos kryptį nusako įmonės pavadinimas
Vietos paslaugų įmonės	Mažos verslo kapitalo įmonės

Šaltinis: Žin., 2005, Nr. 70-2532

³ Įmonių kategorijos <www.socmin.lt/get_file.php?file>

Verslo įmonės gali būti klasifikuojamos ir pagal kitus požymius, pavyzdžiui, gamybos priemonių nuosavybės formas. Šiuo atveju įmonės būtų:

- privačios nuosavybės, kurių turtas yra privati nuosavybė;
- valstybinės nuosavybės, kurių turtas yra valstybės nuosavybė;
- savivaldybės nuosavybė, kurių turtas savivaldybių nuosavybė;
- mišrios (partnerystės) nuosavybės, kurių turtas yra mišrios nuosavybės.

Asmenys turi teisę laisvai apsispręsti, kokią verslo vykdymo formą pasirinkti, ir tuo yra realizuojama jų teisė pasirinkti darbą, verslą. Tai, kad atitinkama verslo forma nulemia skirtingą veiklos organizavimo būtinumą, nereiškia, jog sudaromos skirtingos konkurencinės sąlygos, nes būtent šie skirtumai ir atitinkami verslo teisinės formos privalumai turėtų būti įvertinti.

LR Civiliniame kodekse, galiojusiame iki 2001 m.⁴, ir kituose teisės aktuose šalia fizinių asmenų buvo išskiriamos dar dvi subjektų grupės - juridiniai asmenys ir įmonės, neturinčios juridinio asmens statuso (individualios (personalinės) įmonės ir ūkinės bendrijos):

- įmonės, neturinčios juridinio asmens teisių - vienas ar keli fiziniai asmenys komercinei ūkinei veiklai įstatymų nustatyta tvarka gali steigti ūkinius vienetus - įmones, neturinčias juridinio asmens teisių (individuali (personalinė) įmonė, tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė (pasitikėjimo) ūkinė bendrija.
- juridiniai asmenys - organizacijos, kurios turi atskirą turtą, gali savo vardu įgyti turtines bei asmenines neturtines teises ir turėti pareigas, būti ieškovais ir atsakovais teisme arba trečiųjų teisme (arbitraže): įmonės, organizacijos, įstaigos, susivienijimai, asociacijos, visuomeninės organizacijos, politinės partijos, kitos organizacijos.

Naujasis LR Civilinis kodeksas, įsigaliojęs nuo 2001 m. liepos 1 d.⁵, atnešė tam tikrų naujovių - jame nebėra minimos įmonės, neturinčios juridinio asmens statuso. Naujajame civiliniame kodekse juridiniai asmenys klasifikuojami pagal keletą kriterijų. Visų pirma pagal juridinio asmens tikslą juridiniai asmenys skirstomi į:

- **privačiuosius juridinius asmenis**, kurių tikslas - tenkinti privačius interesus: uždarnosios akcinės bendrovės, akcinės bendrovės, individualios (personalinės) įmonės, ūkinės bendrijos ir kiti juridiniai asmenys, kurių pagrindinis tikslas yra siekti pelno.
- **viešuosius juridinius asmenis**, kurių tikslas - tenkinti viešuosius interesus, tai: valstybės ir savivaldybės įmonės bei įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir pan.

Visos kodekso normos, susijusios su juridiniais asmenimis, taikomos tik privatiesiems juridiniams asmenims, o viešiesiems juridiniams asmenims yra numatomos tam tikros išimties.

Žymiai daugiau praktinės reikšmės turi juridinių asmenų skirstymas į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis:

⁴ LR Civilinis kodeksas (iki 2001-06-30)

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=104555&p_query=&p_tr2=2>

⁵ LR CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687&p_query=&p_tr2=2>

- **ribotos atsakomybės įmonės** nariai atsako už jos įsipareigojimus tik perduotu jai turtu. Taigi, jei nario turtinis įnašas į verslo įmonę yra 1000 litų, tai bankroto atveju jis neteks tik savo įnašo (pajaus). Tokio tipo įmonės turi juridinio asmens statusą. Visiško sutarimo, ar pateisinama, kad įmonės savininkas yra tik ribotai atsakingas už įmonės skolas, nėra. Yra teigiančių, kad ribota atsakomybė yra įmonių savininkams valdžios suteikta privilegija, apsauganti juos nuo tų įmonės įsipareigojimų, kurie viršija investuoto kapitalo dydį. Teigiama, jog įmonės savininkai turi būti atsakingi už visą turimą turtą, t.y. ir įmonės skolas⁶.
- **neribotos turtinės atsakomybės įmonės** nariai atsako už jos įsipareigojimus visu savo turtu. Taigi bankrutuojant neribotos civilinės atsakomybės įmonei ir neužtekus jos turto, jos nariai privalės įsiskolinimų skirtumą padengti asmeniniu turtu. Tokios įmonės turi fizinio asmens statusą (Z. Gineitienė, 2005, p. 40).

Neribotos civilinės atsakomybės juridiniais asmenimis yra individualios (personalinės) įmonės ir ūkinės bendrijos (t.y., tie subjektai, kurie anksčiau buvo laikomi įmonėmis, neturinčiomis juridinio asmens teisių). Visi kiti juridiniai asmenys yra ribotos civilinės atsakomybės. Šių dviejų grupių juridinių asmenų skirtumas yra tas, kad jeigu neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis (t. y., individualios (personalinės) įmonės savininkas ar ūkinės bendrijos tikrasis narys atsako visu savo turtu už atitinkamai individualios (personalinės) įmonės ar ūkinės bendrijos prievoles). Kaip matyti, atsakomybės atžvilgiu naujajame kodekse praktiškai niekas nepasikeitė, nes anksčiau įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių, skiriam Organizacijų veiklos terpė gali būti: vyriausybinė, savivaldybinė, visuomenė ir jos grupė, šeima ir namų ūkis, visuomeninė, politinė, ekonominė, socialinė ir kultūrinė veikla.

Ne pelno organizacijos, kurių veikla dažniausiai nesusijusi su pelno gavimu, įgyja išskirtinę reikšmę pilietinei visuomenei. Jos gali būti valstybės remiamos arba gyvuoti iš savo veiklos, kitų šaltinių ar paramos. Pelno nesiekiančios organizacijos sąvokos pagrindinis akcentas yra ne pelno nesiekimas, bet pelno neskirstymas – kitaip tariant, organizacijos dalyvių materialinio pasipelnymo negalimumas veikiant kaip organizacijos dalyviams).

Ne pelno organizacijos yra tokie ūkio subjektai, kurie:

- užsiima labdara, valstybės ekonominiu ir socialiniu plėtojimu ar kita visuomenei naudinga veikla, kuria nesiekama pelno;
- veikla kultūros ir švietimo, mokslo ir studijų, sveikatos apsaugos ir socialinės rūpybos, kūno kultūros ir sporto, religinių konfesijų srityje.

⁶ Vytautas Žukauskas, LLRI ekspertas, Ribota įmonių atsakomybė – teisė ar privilegija? 2010-02-08 <
http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5596>

Ne pelno organizacijos yra tiesiogiai pavaldžios vyriausybei ar savivaldybių įstaigoms. Ne pelno organizacijos reglamentuojamos pagal tam tikrus įstatymus, nes tarp skirtingų ne pelno organizacijų rūšių yra valdymo struktūros bei nuosavybės santykių ypatumų. (R.Ginevičius, V.Sūdžius, 2008, p.27)

Daug problemų sukelia jau pats šių organizacijų pavadinimas. Jos skirtinguose tekstuose įvardinamos kaip ne pelno, pelno nesiekiančios, nevyriausybines, nevalstybines, visuomenines, pilietines, savanoriškos, labdaringos, filantropinės, trečiojo sektoriaus, nepriklausomo sektoriaus ir kitais terminais. Šiuo metu Lietuvoje plačiausiai vartojami terminai aptariamų organizacijų grupei apibūdinti yra nevyriausybines organizacijos ir ne pelno organizacijos⁷. Nevyriausybėmis organizacijomis nevedinami privataus verslo subjektai - įmonės .

Nevyriausybines organizacijos yra:

1. Institucionalizuotos;
2. Privačios, t. y. instituciškai atskirtos nuo vyriausybės (valdžios), net jei ir gauna jos paramą;
3. Neskirstančios pelno, t. y. negali duoti nuosavybės gražos;
4. Savivaldžios, t. y. kontroliuojamos remiantis savo vidaus procedūromis, o ne valdomos iš išorės;
5. Savanoriškos, t. y. neprivalomos.

Taigi, nors sakoma nevyriausybine, galvoje turima nepolitinė, nereliginė ir ne pelno vienu metu. Skiriamasis bruožas ir buvo tai, kad jos buvo neribotos civilinės atsakomybės įmonės.

1.2.2. Įmonių rūšys pagal organizavimo formas

Pagrindinė verslo organizavimo forma – įvairių rūšių įmonių steigimas. Pagal galiojančius įstatymus Lietuvos Respublikoje veiklai organizuoti dažniausiai steigiamos tokios rūšies įmonės:

- Individualios (personalinės) įmonės;
- Akcinės bendrovės (uždaros ir atviros);
- Valstybės ir savivaldybės įmonės;
- Žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės;
- Ūkinės bendrijos;
- Kredito unijos;
- Viešosios įstaigos;
- Europos ekonominių interesų grupės;
- Europos bendrovės;
- Europos kooperatinės bendrovės.

⁷ Šimašius R. Ne pelno organizacijų ekonominės veiklos teisinio reglamentavimo problemos.[interaktyvus]

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje. Jos steigėjas gali būti tik veiksnus fizinis asmuo. Šio tipo įmonės veiklą reglamentuoja LR Individualių įmonių įstatymas⁸ Individualios įmonės nuostatai, kurie nustato įmonės veiklą, jos valdymo tvarką, savininko teises bei pareigas ir kt. Individuali įmonė turi vienasmenį valdymo organą – individualios įmonės vadovą, kuris sutapatinamas su pačiu įmonės savininku⁹. Individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu (2 lent.). Individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip.

2 lentelė. Individualių įmonių privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ➤ lengva įsteigti, nes nėra nustatytas minimalus kapitalo dydis, paprastesnė buhalterinė apskaita; ➤ savininkas gali laisvai daryti sprendimus, pats spręsti, kaip paskirstyti pelną, jam nereikia tartis su partneriais, todėl nesugaištama papildomo laiko ir jėgų; ➤ savininkų veiklą įstatymai reglamentuoja minimaliai; ➤ individualiosios įmonės savininkas lygiai taip pat lengvai gali nutraukti savo įmonės veiklą, kaip ir pradėti, jam tik reikia pateikti savivaldybei informaciją apie sumokėtus mokesčius „Sodrai“, valstybinei mokesčių inspekcijai bei kitus dokumentus, ir jo veikla sustabdoma; ➤ paprastesnė finansinė atsakomybė. Nesėkmės atveju atsako tik savininkas savo turtu. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vienas rimčiausių – visiška savininko turtinė atsakomybė: įmonės turtas neatskiriamas nuo savininko turto; ➤ nėra veiklos tęstinumo (savininkui mirus įmonė uždaroma); ➤ kapitalo ribotumas, nes dažniausiai individualiosios įmonės savininkas gali pasiskolinti tiek, kiek pats susitaupe; ➤ sprendimų kokybė priklauso nuo savininko patirties ir žinių; ➤ tiekėjai nelabai nori bendrauti su individualiosiomis įmonėmis dėl finansinės jų veiklos kontrolės stokos; ➤ kadangi veiklos mastai nedideli, sudėtinga įdarbinti aukštos kvalifikacijos darbuotojus; ➤ profesionalios vadybos stoka; ➤ sudėtingiau gauti banko paskolą verslo plėtrai.

Šaltinis: Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“

Individualiosios įmonės gali būti dviejų tipų:

- įmonės, kurių veikla pagrįsta paties savininko ir jo šeimos narių darbu (neįdarbinant kitų darbuotojų);
- įmonės, kurių veikla pagrįsta paties savininko ir samdytų žmonių darbu (įdarbinant darbuotojus pagal darbo sutartį).

Akcinės bendrovės. Akcinės bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis. Bendrovė yra ribotos turtinės atsakomybės įmonė, turinti juridinio asmens teises,

⁸ LR Individualių įmonių įstatymas

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222038&p_query=&p_tr2=2>

⁹Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“, Vilnius, 2005, p. 41

pagal savo prievoles ji atsako tik savo turto, kuris yra atskirtas nuo savininko(-ų) turto. Bendrovės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.

Akcinių kapitalą sudaro kapitalo suma, kuri gaunama pardavus akcijas. Įsigiję akcijų, žmonės tampa bendrovės bendrasavininkais ir jie turi teisę dalyvauti akcinės bendrovės valdyme. Bendrovės akcinis kapitalas negali būti išdalytas akcininkams, nebent tik likviduojant bendrovę, todėl atskiras akcininkas negali reikalauti iš bendrovės savo dalies, jis tik gali parduoti akcijas kitiems asmenims ir taip atgauti sumokėta sumą. Bendrovės įstatinis (akcinis) kapitalas didinamas išleidžiant naujas akcijas arba padidinant išleistųjų akcijų nominalinę vertę ir atitinkamai pakeičiant įstatus. Akcininkai turi teisę į likviduojamos įmonės turto dalį, kuri lieka, atsiskaičius su kreditoriais. Akcininkas – fizinis ar juridinis asmuo, kuris įstatymo numatyta tvarka turi įsigijęs bent vieną bendrovės akciją. Bendrovės aukščiausias valdymo organas yra visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas. Teisinis dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje, yra Bendrovės įstatai. Bendrovė prireikus valdybos sprendimu gali steigti filialus, t.y. bendrovės padalinius, besinaudojančius bendrovės vardu, tačiau turinčius savo nuostatus bei atskirą balansą (3 lent.). Akcininkų turtines ir neturtines teises apibrėžia Akcinių bendrovių įstatymas¹⁰, kuris nurodo, kad Lietuvoje gali būti steigiamos:

- akcinės bendrovės (AB);
- uždarnosios akcinės bendrovės (UAB);
- investicinės akcinės bendrovės (IAB).

Akcinė bendrovė (AB) yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas turi būti nemažesnis kaip 150 tūkst. litų, jos akcijos gali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai (biržoje), vadovaujantis vertybinių popierių rinką reglamentuojančiais teisės aktais. Akcinė bendrovė (AB) gali būti steigiamą atviroju (formuojant įstatinį kapitalą iš įnašų, gautų už išleidžiamas akcijas, kurių dalį įsigyja bendrovės steigėjai, o likusios platinamos kitiems asmenims) arba uždaruju (kapitalas formuojamas iš įnašų, gautų už išleidžiamąsias akcijas, kurias įsigyja tik bendrovės steigėjai) būdu. Bendrovės įstatinis (akcinis) kapitalas didinamas išleidžiant naujas akcijas arba padidinant išleistųjų akcijų nominalinę vertę ir atitinkamai pakeičiant įstatus. Bendrovės steigėjų skaičius neribojamas, tačiau kiekvienas bendrovės steigėjas turi būti jos akcininkas.

Uždaroji akcinė bendrovė (UAB) yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas negali būti mažesnis kaip 10 tūkst. litų. Joje turi būti mažiau kaip 250 akcininkų. Uždarnosios akcinės bendrovės akcijos negali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai, jei įstatymai nenustato kitaip. Šio tipo bendrovės steigiamos tik uždaruju būdu. Taigi, akcijos iš esmės yra vardinės. Akcijų siūlymas tos uždarnosios akcinės bendrovės akcininkams, darbuotojams ir kreditoriams nėra laikomas vertybinių popierių viešu siūlymu.

¹⁰ LR Akcinių bendrovių įstatymas

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403342&p_query=&p_tr2=2>

3 lentelė. Akcinių bendrovių privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ➤ ribota turtinė atsakomybė ➤ galimybė koncentruoti didelį kapitalą. ➤ neribotas įmonės egzistavimo laikas. ➤ profesionalus valdymas ➤ gali keistis savininkai akcijas perduodant kitiems asmenims. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ sudėtingas ir valstybės reglamentuojamas valdymas. ➤ sudėtingas steigimas ir likvidavimas. ➤ sudėtingesnė apskaita ir atsakomybė. ➤ didesnės administracinės sąnaudos.

Šaltinis: Ginevičius R., Sūdžius V., „Organizacijų teorija“

Investicinė akcinė bendrovė (IAB) - valstybinio turto pirminio privatizavimo metu įsteigta akcinė bendrovė, kurios tikslas – už investicinius čekius įsigyti privatizuojamų bendrovių akcijas; steigiamos privatizuojamam valstybės turtui viešai pasirašant akcijas įsigyti arba įgytam turtui valdyti bei operacijoms su įgytu privatizuojamu turtu vykdyti. Bendrovės pavadinime turi būti žodžiai „Investicinė akcinė bendrovė“. Bendrovės investicijos į kitas IAB negali būti didesnės kaip 10 proc. šių bendrovių įstatinio kapitalo, o investicijos į viešo akcijų pasirašymo būdu privatizuojamas įmones negali būti didesnės kaip 50 proc. šių įmonių įstatinio kapitalo.

1995 m. įsigaliojus Investicinių bendrovių įstatymui¹¹, buvo nustatyti griežtesni investicinių akcinių bendrovių veiklos reikalavimai bei įtvirtinta nuostata, kad visos investicinės akcinės bendrovės iki 1997 m. liepos 1 d. privalėjo atitikdamos griežtesnius veiklos reikalavimus persiregistruoti į kontroliuojančiąsias investicines bendroves arba likviduotis. Iš 220 investicinių akcinių bendrovių, kurių akcijos buvo įregistruotos Vertybinių popierių komisijoje, buvo perregistruotos 22 bendrovės, kurios gavo kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių veiklos leidimus. Likusios bendrovės pradėjo likviduotis. Šiuo metu didžioji dalis bendrovių yra jau likviduotos, dar kelios dešimtys bendrovių yra likviduojamos.

Ūkinė bendrija. Ūkinę bendriją gali įkurti ne mažiau kaip du fiziniai ar juridiniai asmenys, sujungdami savo turtą į bendrąją dalinę nuosavybę komercinei ūkinei veiklai. Pagal įstatymą ūkinėje bendrijoje turi būti ne mažiau kaip 2 ir ne daugiau kaip 20 narių. Ūkinė bendrija turi juridinio asmens teises neribotą turtinę atsakomybę, t.y. jos turtas neatskiriamas nuo bendrijos narių turto. Bendrijų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Ūkinių bendrijų įstatymas¹² ir bendrosios jungtinės veiklos sutartis, pagal kurią steigiama ūkinė bendrija. Bendrosios jungtinės veiklos sutartyje turi būti nurodyta kiekvieno partnerio įnašo dalis, jo pareigos ir teisės, pelno dalis, į kurią gali pretenduoti kiekvienas partneris.

Ūkinės bendrijos *tipai*:

Tikroji ūkinė bendrija – visiškos turtinės atsakomybės įmonė, įsteigta bendrosios jungtinės veiklos sutartimi sujungus kelių fizinių ir juridinių asmenų turtą į bendrąją dalinę nuosavybę

¹¹ LR Investicinių bendrovių įstatymas

<http://skelbimas.lt/istatymai/kontroliuojanciuju_investiciniu_bendroviu_istatymas.htm>

¹² LR Ūkinių bendrijų įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222539>

komercinei – ūkinei veiklai. Fiziniai asmenys patys dalyvauja firmos reikaluose ir atsako ne tik įdėtu kapitalu, bet ir visu savo turtu.

4 lentelė. Ūkinės bendrijos privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ➤ galimybė sujungti atskirų bendrijos narių kapitalus ir sukaupti daugiau lėšų; ➤ galimybė bendradarbiauti įvairių sričių ir skirtingo profesinio pasirengimo specialistams, didelis lankstumas priimant sprendimus, kadangi ūkinių bendrijų veikla nėra reglamentuojama; ➤ lygiateisis verslo partnerių bendradarbiavimas padeda gimti naujoms idėjoms ir efektyviai organizuoti verslą; ➤ ūkinę bendriją kaip ir individualiąją įmonę nesudėtinga įsteigti. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ neribota partnerių turtinė atsakomybė. Partneriai individualiai atsako už visos bendrijos išsipareigojimus, skolos gali būti išieškamos iš bet kurio arba iš visų partnerių. ➤ ūkinės bendrijos sutartys gali būti taip sudarytos kad būtų numatyta kiekvieno partnerio atsakomybė.

Šaltinis: Ginevičius R., Sūdžius V., „Organizacijų teorija“

Komanditinė ūkinė bendrija. Komanditines ūkines bendrijas sudaro bendros įmonės vardu veikiantys tikrieji nariai ir nariai komanditoriai. Šioje ūkinėje bendrijoje turi būti bent vienas tikrasis ir bent vienas narys komanditorius. Pagal komanditinės ūkinės bendrijos prievoles jos tikrieji nariai solidariai atsako visu savo turtu, o nariai komanditoriai – tik ta dalimi savo turto, kurį perdavė arba turėjo perduoti bendrijai. Paprastai tokia bendrija turi savo pavadinimą.

Valstybės ir savivaldybės įmonės. Šios rūšies įmonės steigiamos iš valstybės lėšų. Dažniausiai valstybinės įmonės kuriamos tam, kad atliktų paslaugas, kurių individualios verslo įmonės, ūkinės bendrijos ar akcinės bendrovės negali arba nenori atlikti. Lietuvoje iki 1995 metų pradžios buvo valstybinės (VĮ) ir valstybinės akcinės įmonės (VAĮ). Valstybinių įmonių steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą, valdymą, jų finansinės ir kitos komercinės-ūkinės veiklos pagrindus nustato LR Valstybinių įmonių įstatymas¹³. 1994 metų pabaigoje LR seimas priėmė naują Valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymą, pakeitusį įmonių valdymo būdą: įmonę valdo administracija, bet gali būti sudaryta ir valdyba kaip patariamasis organas. Jei VĮ išleido daugiau kaip 1/5 įstatinio kapitalo, jos tapdavo VAĮ. Valstybės turimų akcijų nominali vertė negalėjo viršyti 50 proc. įstatinio kapitalo. Įmonė nuo įregistravimo dienos turi juridinio ribotos turtinės atsakomybės asmens teises. Valstybinės įmonės turimą kapitalą sudaro:

- valstybinis kapitalas;
- skolintas kapitalas.

Įmonei draudžiama investuoti lėšas į kitas įmones, taip pat čia nėra privataus kapitalo. Kapitalas nėra įmonės nuosavybė, todėl už jį reikia mokėti palūkanas iš įmonės pelno.

¹³ LR Valstybinių įmonių įstatymas

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=21968&p_query=&p_tr2=2>

Lietuvoje dabar steigiamos specialios paskirties bendrovės arba į jas perregistruojamos buvusios VĮ ar VAĮ. LR Įstatymas dėl specialios paskirties bendrovių ir jų veiklos sričių¹⁴ numato, kad akcinėms bendrovėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms, vykdančioms gyvybiškai būtinas funkcijas, arba toms bendrovėms, kurių veiklai būtinas specialus režimas, gali būti suteikiamas specialios paskirties bendrovių statusas. Valstybei ar savivaldybei specialios paskirties bendrovėje nuosavybės teise turi priklausyti akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 2/3 visų balsų. Specialios paskirties bendrovėms valstybės ar vietos savivaldos institucija, valdanti kontrolinį akcijų paketą, turi teisę papildomai nustatyti:

- 1) privalomus darbus (užduotis);
- 2) prekių (paslaugų) kokybės reikalavimus;
- 3) prekių (paslaugų) kainas ir kainų skaičiavimo taisykles.

Specialios paskirties bendrovių statuso suteikimo tvarką nustato LR Vyriausybė.

Kooperatinės bendrovės. Tai ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, savanoriškai steigiamas grupės fizinių arba fizinių ir juridinių asmenų ūkinis subjektas, skirtas jos narių ekonominiams, socialiniams bei kultūriniais poreikiams tenkinti, veikiantis narių iniciatyva ir rizika. Kooperatinė bendrovė turi turėti ne mažiau kaip 5 narius. Bendrovės veikla yra atskirta nuo narių veiklos. Kooperatinės bendrovės steigimą ir veiklą reglamentuoja LR Civilinis kodeksas, LR Kooperatinių bendrovių įstatymas¹⁵, kiti LR įstatymai bei teisės aktai. Kooperatinės bendrovės kapitalą sudaro nuosavos ir skolintos lėšos (5 lent.).

5 lentelė. Kooperatinių bendrovių privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ➤ ribota turtinė atsakomybė, nes už bendrovės veiklą jos nariai atsako tik įmokėto pajaus dydžiu; ➤ nariai gali įstoti į bendrovę ir išstoti iš jos, bet dėl to nereikia keisti įstatų ar juos perregistruoti; ➤ kooperatyvo nariai gali naudotis kooperatyvo turtu ir teikiamomis paslaugomis pagal nustatytą tvarką; ➤ yra neribota kooperatyvo veiklos trukmė. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ sudėtinga įkurti; ➤ sudėtingesnė atsakomybė; ➤ iškyla pavojus atsirasti konfliktams tarp kooperatyvo narių.

Šaltinis: Ginevičius R., Sūdžius V., „Organizacijų teorija“

Žemės ūkio bendrovės. Fizinio asmens įsteigta įmonė žemės ūkio gamybinei ir komercinei veiklai, turi juridinio asmens teises ir ribotą turtinę atsakomybę (turtas atskirtas nuo narių ir pajininkų turto). Ją turi sudaryti ne mažiau kaip 2 nariai, o maksimalus narių skaičius neribojamas. Bendrovės steigėjai sudaro steigimo sutartį, nustato minimalų pajinio įnašo dydį, parengia asmenų turto priėmimo ir įvertinimo tvarką, sudaro asmenų, pageidaujančių būti bendrovės nariais, sąrašą, parengia bendrovės

¹⁴ LR Įstatymas dėl specialios paskirties bendrovių ir jų veiklos sričių
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=133979&p_query=&p_tr2=2>

¹⁵ LR Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331438&p_query=&p_tr2=>

įstatų projektą, sušaukia steigiamąjį susirinkimą, paskiria įgaliotinius parengiamiesiems bendrovės steigimo darbams atlikti. Bendrovė privalo turėti savo pavadinimą, pagal kurį ją būtų galima atskirti nuo kitų juridinių asmenų. Žemės ūkio bendrove pagal Lietuvos įstatymus laikoma gamybinei ir komercinei veiklai įsteigta įmonė, kurioje pajamos per ūkinius metus už žemės ūkio produkciją ir suteiktas paslaugas žemės ūkiui sudaro daugiau kaip 50 proc. visų realizavimo pajamų.

Lietuvoje žemės ūkio bendrovių steigimą, valdymą ir veiklą, bendrovių narių teises ir pareigas, pelno bei kapitalo kaupimą ir jų paskirstymą, bendrovių reorganizavimą, pertvarkymą ir likvidavimą reguliuoja LR Žemės ūkio bendrovių įstatymas¹⁶.

Kredito unijos – tai fizinių asmenų savanoriškai kooperatiniais pagrindais įsteigta finansinė institucija, telkianti savo narių pinigines lėšas ūkiniams ir socialiniams poreikiams tenkinti savitarpio paskolų teikimo būdu ir prisiimanti su tuo susijusią riziką ir atsakomybę. Nariai vienijasi pagal tam tikrą bendrą kriterijų ir demokratiškai valdo kredito uniją pagal veikiančius įstatymus. Kredito unijos savo nariams gali teikti ilgalaikes ir trumpalaikes paskolas smulkiąjam ir vidutiniam verslui pradėti ir plėtoti arba trumpalaikiams vartotojų tikslams įgyvendinti. Įregistruota kredito unija turi gauti licenciją iš Lietuvos Banko kredito operacijoms atlikti.

Minimalus kredito unijos narių skaičius — 50. Kredito unijos nariais gali būti fiziniai asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje. Kredito unijos nariu fizinis asmuo gali būti, jeigu jis gyvena, dirba arba mokosi Lietuvos Respublikos savivaldybės, kurioje įregistruota kredito unijos buveinė, teritorijoje ar su šia savivaldybe besiribojančių kitų kredito unijos įstatuose nurodytų savivaldybių teritorijose. Kredito unijos asocijuotais nariais gali būti ir Lietuvos Respublikoje įregistruoti ir Lietuvos Respublikos savivaldybės, kurioje įregistruota kredito unijos buveinė, teritorijoje ir su šia savivaldybe besiribojančių kitų kredito unijos įstatuose nurodytų savivaldybių teritorijose buveinę turintys juridiniai asmenys.

Kredito unijos kapitalas susideda iš pajinio (kredito unijos narių įnašų), rezervinio ir papildomo kapitalo. Minimalus kredito unijos kapitalas yra 15 tūkst. litų. Vienam nariui duodamos paskolos suma negali viršyti dešimteriošos to nario pajinės sumos bei 10 proc. kredito unijoje sukauptų indėlių sumos. Paskola turi būti garantuota:

- įkeitimu;
- laidavimu ar garantija.

Kredito unijoms taip pat privaloma dalį savo lėšų rezervuoti. Pagal LR Kredito unijų įstatymą¹⁷ kredito unijos į rezervinį kapitalą turi atskaityti nemažiau, kaip 20 proc. iš grynojo pelno, kol rezervinis kapitalas sudarys 10 procentų ilgalaikių investicijų ir išduotų paskolų sumos, nustatytos metinio buhalterinio balanso pagrindu. Kredito unijoms nustatyti likvidumo rodiklis LR-1, kuris negali

¹⁶ LR Žemės ūkio bendrovių įstatymas <www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=246813>

¹⁷ LR Kredito unijų įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324194>

būti mažesnis, kaip 30 proc.; likvidumo rodiklis LR-2, kuris negali būti mažesnis, kaip 1 ir kapitalo pakankamumo rodiklis, kuris negali būti mažesnis, kaip 13 proc. Kredito unijose laikomi indėliai yra apdrausti VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“.

Viešoji įstaiga – nustatyta tvarka iš dalininkų turto įsteigta ne pelno organizacija, veikianti socialinėje, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ar kitose srityse ir viešai teikianti šių sričių paslaugas visuomenės nariams. Ne pelno organizacija – tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigta įstaiga, kurios veiklos tikslas nėra pelno siekimas ir jo ji negali skirstyti steigėjams, nariams, dalininkams. Vši savo veikloje vadovaujasi savo įstatais, Civiliniu kodeksu, šiuo ir kitais įstatymais bei kitais teisės aktais. Viešųjų įstaigų steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą ir likvidavimą reglamentuoja LR Viešųjų įstaigų įstatymas¹⁸. Vši gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja įstatymams, viešosios įstaigos įstatams ir veiklos tikslams. Viešosios įstaigos buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje. Steigėjai gali būti valstybė, savivaldybės ir kiti iš įstaigos veiklos nesiekiantys sau naudos asmenys, sudarę viešosios įstaigos steigimo sutartį. Steigėjų skaičius neribojamas.

Asociacija – tai savanoriškas juridinių bei fizinių pelno siekiančių asmenų susivienijimas, vykdamas narių nustatytus ūkinius, ekonominius, socialinius, kultūros, švietimo ir kt. uždavinius. Minimalus asociacijos steigėjų skaičius yra trys. Visi asociacijos steigėjai nuo asociacijos įregistravimo juridinių asmenų registre tampa jos nariais. Asociacija yra ne pelno organizacija. Galimos dvi pagrindinės jų formos:

- įmonių asociacija – kartu gamina ar parduoda panašias prekes, teikia panašias paslaugas.
- pramonės ir prekybos rūmai – užsiima užsienio prekybos organizavimu, ūkio plėtotės klausimais, profesiniu
- mokymu ir tobulinimu, kreditų teikimo klausimais, statistikos, ekonominių apžvalgų ir pranešimų rengimu. LR veikia penki regioniniai prekybos, pramonės ir amatų rūmai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. Regioniniai rūmai sudaro asociaciją, o rūmų nariais gali būti visų rūšių bei nuosavybės formų verslo įmonės, įtrauktos į LR įmonių rejestrą.

Asociacijos steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR Civilinis kodeksas ir LR Asociacijų įstatymas¹⁹.

Koncernas – tai AB susivienijimas, įgyvendinantis vieningą gamybinę, techninę ir ekonominę politiką, centralizuojantis finansinius išteklius. Bendroves, priklausančias šiai ūkio struktūrai, sieja bendri interesai, patentų ir licencijų sutartys, bendros mokslo ir technikos, gamybinės bei technologijos programos, glaudi kooperacija. Koncernai susidaro vienai akcinei bendrovei supirkus kitų bendrovių kontrolinius akcijų paketus, o šioms – trečių ir t.t Tokiu būdu susidaro visa grupė įmonių. Koncernui dažniausiai vadovauja didžiausia akcinė bendrovė, kuri paprastai vadinama motinine bendrove, o jai

¹⁸ LR Viešųjų įstaigų įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403055&p_query=&p_tr2=2>

¹⁹ LR Asociacijų įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=389943&p_query=&p_tr2=2>

pavaldžios – dukterinėmis. Atskirais atvejais sukuriama speciali kontroliuojančioji bendrovė – holdingas.

Konsorciumas – tai kelių partnerių (įmonių) laikinas, savarankiškas susivienijimas į grupę, jungiant savo išteklius ir patirtį kokiam nors projektui įgyvendinti. Visi į jį įeinantys asmenys išsaugo savo teisinį savarankiškumą. Šios formos sąjunga koordinuoja ir vykdo jos narių pavestus uždavinius. Konsorciumas steigiamas pagal bendrosios jungtinės veiklos sutartį, panašiai kaip ūkinės bendrijos, ir veikia pagal ūkinių bendrijų įstatymą. Asociacija turi teisę vykdyti įstatymų nedraudžiamą ūkinę komercinę veiklą, kuri neprieštarauja jos įstatams bei veiklos tikslams ir reikalinga jos tikslams pasiekti. Asociacijos steigėjais gali būti 18 metų sulaukę veiksniūs fiziniai asmenys ir (ar) juridiniai asmenys. Minimalus asociacijos steigėjų skaičius yra trys. Asociacijos steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir Asociacijų įstatymas.

Sindikatai yra susivienijimas įmonių, kurios gamybiniu, finansiniu ir teisiniu požiūriu išlieka savarankiškos, bet laikinai arba visiškai atsisako komercinio savarankiškumo. Tai monopolistinio susivienijimo forma, pagrįsta narių susitarimu dėl bendro vienu metu produkcijos realizavimo. Finansų terminologijoje sindikatas vartojamas kaip žodžio „konsorciumas“ sinonimas. Tokiu atveju tai yra ne kas kita kaip bankų susivienijimas dėl kokios nors veiklos. ES savo aktuose įtvirtino, kad sindikatas atsiranda, kai kartelio (vienos kurios gamybos šakos kapit. įmonininkų arba jų susivienijimų monopolistinė sąjunga) atveju esama bendro prekių ar paslaugų pirkimo/pardavimo.

Finansinės pramoninės grupės vaidina labai svarbų vaidmenį išvystytos rinkos ekonomikoje. Tai gali būti kelių stambių firmų grupės sudarymas arba smulkių ir vidutinių firmų grupavimas apie stambią firmą.

Frančizavimas. Žengiant civilizacijai į priekį, keičiantis politinėms ir teisinėms aplinkybėms, tobulėjant susisiekimo ir duomenų perdavimo priemonėms, technologijoms, progresuoja ir ekonomikos procesai. Ekonominių santykių raidą sąlygoja daugelis veiksnių: žmonių poreikiai, didėjanti gamintojų konkurencija, tarptautinės prekybos plėtra, naujos gamybos technologijos. Visa tai verčia verslininkus imtis visų priemonių savo verslo sėkmei bei pelnui užtikrinti ir gauti. Taigi atsirado ir naujų verslo organizavimo būdų, kai didinamas pelnas nemažinant gamybos išlaidų bei negerinant prekių kokybės, o tiesiog nuperkant iš garsios įmonės teisę naudotis jos atributika ir reputacija. Toks būdas greičiau pritraukia klientus (6 lent.).

Tarptautinė korporacija verslininkai pasitiki labiau nei maža, neseniai įkurta įmone iš kurios pirkti rizikinga. Ekonominių terminų žodyne „franšizė“ – tai licencinis verslas – susitarimas, galiojantis tam tikrą laiką tarp licencijos davėjo ir gavėjo. Ji reiškia išimtinę teisę naudotis kitos įmonės prekės ženklų, technologija, reklama, prekių pardavimo kanalais, valdymo metodais, rinkodaros, mokymo paslaugomis ir kt. Franšizės sutartimi susijusios įmonės bendradarbiauja, siekdamos abipusės naudos.

6 lentelė. Franšizės privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ▫ mažesnė rizika, veiklai parengta sistema – suteikiamos žinios apie verslo vadybą bei organizavimą; ▫ mažesnio kapitalo poreikis; ▫ laimėjimų skatinimas; ▫ atrenka kriterijus pasirinkdamas pirkėją; ▫ padeda įsigyti leidimus, atidaryti įmones; ▫ pirkėją, tinkamai tvarkyti apskaitą, kontrolę, rinkodarą; ▫ finansinė pagalba, parama ir konsultavimas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▫ mažesnis savarankiškumas - pardavėjas diktuoja sąlygas franšizės pirkėjui; ▫ franšizės pirkėjas privalo pasirašyti sutartį su teisių turėtoju, griežti reikalavimai riboja paties pirkėjo iniciatyvą; ▫ palyginti didelė kaina: pirkėjas privalo sumokėti pardavėjui mokesčius (2-6 proc. nuo pardavimų); ▫ pardavėjo patikimumas; ▫ pirkėjo sėkmė pardavėjo sėkmės.

Šaltinis: Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“

Franšizavimas – tai savotiški verslo santykiai, kai įmonė suteikia kitai įmonei teisę pardavinėti tam tikrus gaminius ar teikti paslaugas, naudojantis jos sukurta sistema. Tokios sutartys daugiausia paplitusios komercijos, paslaugų ir ypač visuomeninio maitinimo srityse.

Lengvatinės įmonės – tai įmonės užregistruotos lengvatinio apmokestinimo zonose ir šalyse. Įmonės negali vykdyti veiklos registracijos šalies teritorijoje ir turėti ten pajamų. Pagrindinę reikšmę darbe su lengvatinėmis įmonėmis turi valdymas ir mokesčio statuso kontrolė. LR fizinių asmenų pajamų mokesčio įstatymas numato, kad pajamų mokestį moka LR gyventojai, gaunantys su darbo santykiais susijusias pajamas iš užsienio valstybių įmonių, įstaigų ar organizacijų, taip pat sudaro santykiais nesusijusias pajamas iš užsienio valstybių įmonių, subjektų, LR pilietis privalės sumokėti nustatyto dydžio mokestį. Tačiau tai nėra nerezidentinės įmonės apmokestinimas. Dažniausiai steigiamos investicinės bendrovės ar fondai, prekybos firmos, bankai, draudimo bei paslaugas teikiančias bendroves²⁰.

Taip pat dar yra galimybė steigti įmonę koncesijos pagrindu. **Koncesija** – teisė naudotis esamu ir numatomu sukurti valstybės ir savivaldybės turtu, kuris pagal sutartį suteikiamas tam tikrai ūkinei veiklai vykdyti. Koncesininkas – tai įmonė, kuri nustatyta tvarka yra sudariusi sutartį su koncesijos suteikėju. Suteikėjas – valstybės ar savivaldos institucija, įgaliota valstybės ar savivaldybės vardu pasirašyti koncesijos sutartį. Koncesijos suteikiamos rengiant atvirą konkursą.

Lietuva – ES narė, o vienas iš ES tikslų — sukurti įmonių plėtrai palankią teisinę aplinką bendrojoje rinkoje. Siekiant šio tikslo ES buvo pašalinta daugybė prekybos kliūčių bei kontrolės skirtumų tarp atskirų šalių. Juos pakeitė bendra tvarka, normos ir taisyklės, kurios įtvirtino ir steigimosi laisvę. Europos Sąjungoje egzistuoja trys virš-nacionalinės įmonių formos,

²⁰ Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“, Vilnius, 2005, p. 74

reglamentuojamos tiesiogiai galiojančiais teisės aktais, kurios gali būti steigiamos Lietuvos Respublikoje²¹.

Europos ekonominių interesų grupė – privatus juridinis asmuo, kurio tikslas padėti savo nariams vykdyti arba plėsti ekonominę veiklą, pasiekti geresnių veiklos rezultatų, tačiau jos tikslas nėra pelno siekimas. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. pradeda galioti Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymas²². Šis įstatymas taikomas Europos ekonominių interesų grupėms, kurių buveinė yra Lietuvos Respublikoje (toliau – grupė). Įstatymas užtikrina 1985 m. liepos 25 d. ES Tarybos reglamento Nr. 2137/85 “Dėl Europos ekonominių interesų grupių” (toliau – reglamentas) taikymą Lietuvoje. Grupės oficialus adresas turi būti ES. Grupės veikla susijusi su jos narių ekonomine veikla ir ją tik papildo, todėl grupei neleidžiama:

- tiesiogiai arba netiesiogiai valdyti arba prižiūrėti savo narių arba kitų įmonių veiklos, ypač personalo vadybos, finansų ir investicijų srityse;
- tiesiogiai arba netiesiogiai bet koku pagrindu turėti savo narių akcijų; turėti kitų įmonių akcijų leidžiama tik tiek, kiek to reikia siekiant grupės tikslų, ir tik jeigu tai daroma grupės narių naudai;
- samdyti daugiau nei 500 darbuotojų;
- būti kitos Europos ekonominių interesų grupės nariu ir kt.

Grupės nariais gali būti bendrovės ir kiti juridiniai asmenys, kurių buveinė ir centrinė administracija yra ES teritorijoje. Grupės nariais taip pat gali būti fiziniai asmenys, užsiimantys pramonine, komercine, amatų arba žemės ūkio veikla, arba teikiantys ES profesines ar kitas paslaugas. Grupę turi sudaryti mažiausiai:

- dvi bendrovės ar kiti juridiniai asmenys, kurių centrinės administracijos yra skirtingose valstybėse narėse, arba
- du fiziniai asmenys, kurie savo pagrindine veikla užsiima skirtingose valstybėse narėse, arba
- bendrovė ar kitas juridinis asmuo, kurio centrinė administracija yra vienoje valstybėje narėje, ir fizinis asmuo, kuris savo pagrindine veikla užsiima kitoje valstybėje narėje.

Europos bendrovė (SE, pranc. Societas Europaea). Nusprendus, kad įmonės veiklos plėtrai nepakanka Lietuvos rinkos, ir norint plėtoti verslą kitose ES šalyse ar suvienyti keliose šalyse veikiančių įmonių valdymo struktūrą, rekomenduojame steigti Europos bendrovę. SE, kurių buveinė yra Lietuvos Respublikoje, veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas²³ bei Lietuvos Respublikos teisės normos, reglamentuojančios AB veiklą. Minėtas įstatymas užtikrina

²¹ Verslo steigimas ir plėtra ES <http://www.kaip-pradeti-versla.info/verslo-steigimas-ir-pletra-es>

²² LR Europos ekonominių interesų grupių įstatymas

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224483&p_query=&p_tr2=

²³ LR Europos bendrovių įstatymas http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232932

2001 m. spalio 8 d. Europos Tarybos reglamento Nr. 2157/2001 „Dėl Europos bendrovės statuto“ įgyvendinimą Lietuvoje.

SE gali būti steigiama vienu iš keturių būdų: jungimo būdu, steigiant valdymo (holdingo) Europos bendrovę, sukuriant dukterinę SE, veikiančią AB pertvarkant į SE. Steigiant SE turi dalyvauti mažiausiai dviejų valstybių narių įmonės. SE įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis nei 120 tūkst. eurų. Įstatinis kapitalas dalijamas į akcijas. SE akcininkas neatsako didesne suma, nei jo pasirašytų akcijų vertė.

Teisės aktuose numatyta, jog SE buveinė turi būti ES teritorijoje, toje pačioje valstybėje, kurioje yra jos centrinė būstinė – nuolatinio valdymo organo buvimo vieta. Tačiau buveinė gali būti perkeliama į kitos valstybės narės teritoriją.

Europos kooperatinių bendrovių (Societas Cooperativa Europeae – SCE) steigimą, valdymą, pertvarkymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Europos kooperatinių bendrovių įstatymas²⁴. Juo kooperatyvams suteikiama galimybė lengviau plėtoti veiklą kitose ES šalyse bei sukuriamos palankesnės sąlygos konkuruoti su kitų formų įmonėmis. SCE nariai turi būti ne mažiau kaip 5 fiziniai ar juridiniai asmenys, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra bent dvejose skirtingose valstybėse narėse arba kurie veikia bent pagal dviejų skirtingų valstybių narių teisę. Pasirašytas SCE kapitalas negali būti mažesnis nei 30 tūkst. eurų.

Taigi gerai išmanant įstatymus, jų lydimuosius aktus, galima planuoti įmonės veiklą, bendradarbiauti su užsienio įmonėmis ir turėti iš to naudos.

1.2.3. Įmonių skirstymas pagal dydį

Įmonės yra skirstomos **pagal dydį** priklausomai nuo jose dirbančių žmonių skaičiaus. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

Lietuvoje įstatymai apibrėžia tokius įmonių tipus²⁵:

- **mikroįmonė** – tokia įmonė, kurios personalą sudaro 1-9 žmonės, įmonės metinės pajamos neviršija 7 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 mln. litų;
- **smulki įmonė** – tokioje įmonėje dirba 10-49 darbuotojai, įmonės metinės pajamos neviršija 24 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. litų;

²⁴ LR Europos kooperatinių bendrovių įstatymas

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279175&p_query=&p_tr2=

²⁵ „Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas.“ Nr. IX-1142. 2002 m. spalio 22 d. Žin., 1998, Nr. 109-2993.

- **vidutinė įmonė** - joje dirba 50-249 darbuotojai, įmonės metinės pajamos neviršija 138 mln. litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 mln. litų;

- **stambi įmonė** – įmonėje dirba 250 ir daugiau žmonių.

Savarankiškomis įmonėmis laikomos visos įmonės, išskyrus tas, kurių 1/4 ar daugiau įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių priklauso vienai ar kelioms įmonėms, kurios nėra mažos įmonės ar vidutinės įmonės.

Smulkaus ir vidutinio verslo subjektams gali būti taikomos šios valstybės pagalbos formos:

- 1) mokesčių lengvatos (jei jos nustatytos įstatymuose), rinkliavų lengvatos;
- 2) finansinė parama: lengvatinių kreditų teikimas, dalinis ar visiškas palūkanų dengimas, garantijų teikimas, kreditų draudimas, rizikos kapitalo investavimas į smulkias ir vidutines įmones, tam tikrų išlaidų (steigimo, tyrimų, garantijų mokesčių, kreditų draudimo įmokų, kokybės sertifikatų įsigijimo ir kitų išlaidų) kompensavimas, subsidijos darbo vietoms kurti;
- 3) įmonių savininkų, įmonių organų narių bei darbuotojų konsultavimo, mokymo, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis;
- 4) verslo inkubatorių, verslo centrų, technologinių parkų steigimas ir jų teikiamos paslaugos;
- 5) Vyriausybės, apskričių viršininkų ar savivaldybių nustatytos kitos pagalbos formos.

Nustatytos valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams formos netaikomos (jei kituose įstatymuose nenustatyta kitaip) šiems smulkaus ir vidutinio verslo subjektams:

- 1) valstybės įmonėms ir savivaldybės įmonėms;
- 2) įmonėms, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip 1/2 įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių;
- 3) įmonėms, kurių paskutinių finansinių metų pajamos iš valstybės neremtinės veiklos sudaro daugiau kaip 1/3 visų paskutinių finansinių metų įmonės pajamų. Šis apribojimas netaikomas tais atvejais, kai suteikiama valstybės pagalba bus panaudota konkrečiai veiklai pradėti ar plėtoti ir ši veikla nėra valstybės neremtinė veikla.

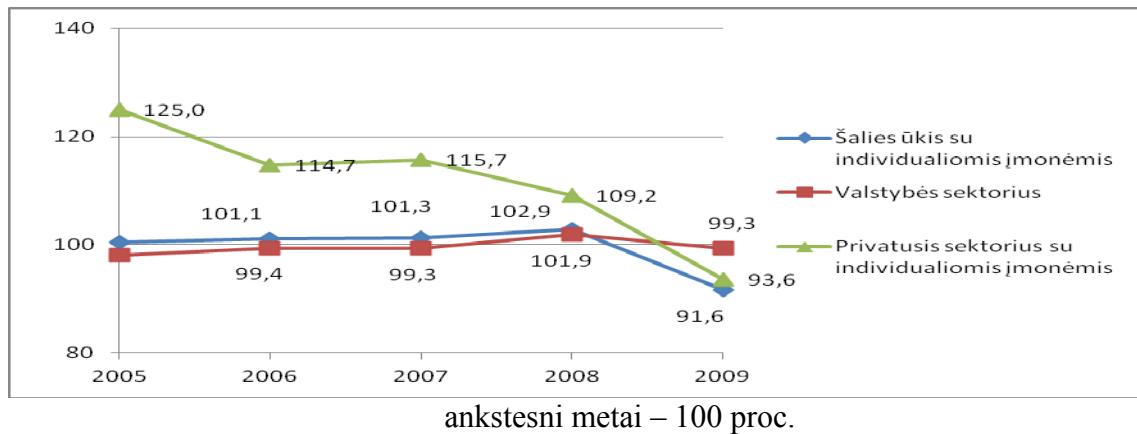
Valstybės neremtinės veiklos rūšių sąrašą tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms (toliau – MVI) tenka svarbiausias vaidmuo įgyvendinant Lisabonos strategijoje numatytus tikslus, skatinančius naujovių diegimą, partnerystės, konkurencingumo ir užimtumo plėtrą. Lietuvoje, kaip ir Europos Sąjungoje, MVI sudaro daugiau kaip 99 proc. visų šalyje veikiančių įmonių. MVI sukuria apie 60 proc. visų šalies įmonių bendrosios pridėtinės vertės ir įdarbina daugiau kaip 70 proc. visų Lietuvos įmonių dirbančiųjų. Lietuvoje didelę įtaką ekonomikos plėtrai daro ne tik MVI, bet ir individualia veikla užsiimantys fiziniai asmenys.

Tūkstančiui Lietuvos gyventojų 2008 m. sausio 1 d. teko 18,7 veikiančių MVI, o kartu su fiziniais asmenimis, užsiimančiais individualia veikla, šis rodiklis buvo kur kas didesnis – 59.

1.2.4. Darbuotojų skaičiaus dinamika įmonėse

Analizuojant įmonių skaičiaus kitimą pagal darbuotojų skaičiaus grupes, matyti, kad gausiausia įmonių grupė 2008 m., kaip ir ankstesniais metais, buvo labai mažos įmonės, t. y. įmonės turinčios iki 9 darbuotojų, – ji sudarė 75 proc. visų veikiančių įmonių.

Vertinant vidutinį darbuotojų skaičiaus kitimą 2005-2008 m. (2004 m. - 100 proc.) matome, kad valstybiniame sektoriuje ir bendrai šalies ūkyje (kartu su individualiomis įmonėmis) darbuotojų skaičius kito nežymiai, privatus sektorius traukėsi. Tačiau 2009 m. keičiantis ekonominėms sąlygoms palyginti stabilus darbuotojų skaičius išliko tik valstybiniame sektoriuje – jį mažiausiai įtakoja ekonomikos smukimas (1 pav.).

Šaltinis: LR Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

1 pav. Vidutinio darbuotojų skaičiaus kitimas 2005–2009 m.

Tuo tarpu privatus sektorius (kartu su individualiomis įmonėmis) nuo staigaus darbuotojų skaičiaus šuolio (25 proc.), vėlesniu laikotarpiu kiek svyruoja, kol, paveiktas pakitusių makroekonominių sąlygų, 2009 m. mažėja net 15,6 proc. – tai atsiliepia ir bendram darbuotojų skaičiui šalies ūkyje (kartu su individualiomis įmonėmis) – jų skaičius mažėja 11,3 proc. (žr.1 pav.).

Analizuojant vidutinį darbuotojų skaičiaus kitimą įmonėse (be individualių įmonių darbuotojų) pagal apskritis 2007-2009 m. bei apskričių lyginamąjį svorį pagal darbuotojų skaičių bendrame šalies kontekste matoma, kad kiek daugiau nei 40 proc. visų Lietuvoje įvairiuose sektoriuose (be individualių įmonių) dirbančių asmenų dirba Vilniaus apskrityje ir nors 2009 m. lyginant su 2008 m. jų skaičius apskrityje sumažėjo net 48,26 tūkst. darbuotojų, vertinant procentines dalis darbuotojų skaičius visose apskrityse svyruoja nežymiai (7 lent.). bendrai stebime, kad 2008 m. daugelyje apskričių darbuotojų skaičius mažėjo, bet 2009 m. vėl ėmė kilti. 2009 m. neigiamos tendencijos išliko Alytaus (-4775 darbuotojai), Kauno (-25177 darb.), Telšių (-5695 darb.), tačiau vertinant procentais, šiose apskrityse

vidutinio darbuotojų skaičiaus mažėjimas buvo 0,05 proc. Tik Panevėžio apskrityje skaičius mažėjo net 2 kartus daugiau – net 0,11 proc. (8387 darbuotojai). Daugiausia darbuotojų skaičius mažėjo dėl nepalankių ekonominių sąlygų, įmonių bankrotų bei reorganizacijos.

.7 lentelė. Vidutinio darbuotojų skaičiaus dinamika pagal apskritis*

	2007		2008		2009	
	tūkst.	proc.	tūkst.	proc.	tūkst.	proc.
Lietuvos Respublika	1.200,897	100	1.212,565	100	1.091,136	100
Alytaus apskritis	43,415	3,62	42,684	3,52	37,909	3,47
Kauno apskritis	243,677	20,29	246,414	20,32	221,237	20,28
Klaipėdos apskritis	115,879	9,65	116,640	9,62	105,549	9,67
Marijampolės apskritis	38,722	3,22	38,970	3,21	35,385	3,24
Panevėžio apskritis	71,951	5,99	71,932	5,93	63,545	5,82
Šiaulių apskritis	87,036	7,25	86,227	7,11	78,047	7,15
Tauragės apskritis	93,591	1,95	23,376	1,93	21,639	1,98
Telšių apskritis	48,086	4,00	48,145	3,97	42,450	3,89
Utenos apskritis	45,515	3,79	46,256	3,81	41,716	3,82
Vilniaus apskritis	483,219	40,24	491,920	40,57	443,660	40,66

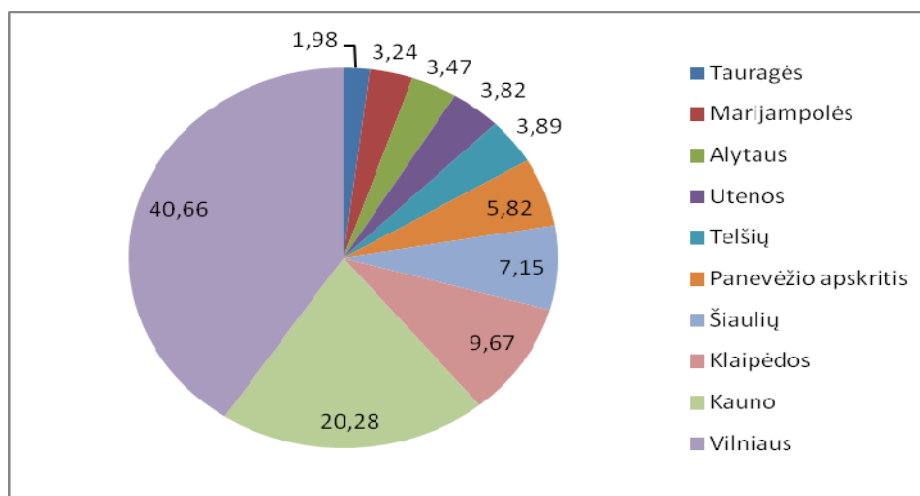
*-be IĮ darbuotojų

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Tuo tarpu Vilniaus apskrityje padėti stabili: nors vidutinio darbuotojų skaičiaus didėjimas 2009 m. kiek mažesnis lyginant su 2008 m., tačiau išlieka teigiamas (žr. 7 lent.). Tai sąlygoja Vilniaus mieste sukonzentruotos valstybinės įstaigos, daugelis verslo įmonių pagrindinius įmonių biurus atidaro Vilniuje, taip pat didelis skaičius darbuotojų vyksta į darbą Vilniaus apskrityje iš kitų apskričių ir yra priskaitomi ne pagal savo gyvenamąją vietą, o pagal darbo vietą.

Bendrai šalies mastu 2009 m. stebimas 10 proc. visų darbuotojų skaičiaus mažėjimas.

Kaip matome 2 paveiksle, didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) 2009 m. dirbo vidutiniškai 83,58 proc. visų šalies darbuotojų.

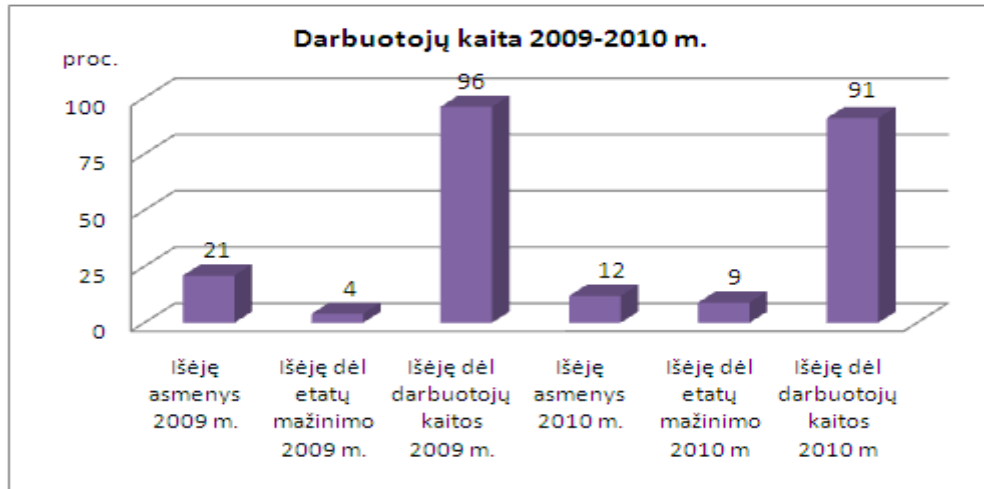

šalies ūkis – 100 proc.

Šaltinis: LR Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

2 pav. Vidutinis darbuotojų skaičius pagal apskritis 2009 m. proc.

Norint identifikuoti priežastis, dėl kurių kinta darbuotojų skaičius ir bandant įvertinti, ar pagrindinė vidutinio darbuotojų skaičiaus mažėjimo priežastis nėra bendras ekonomikos smukimas, kuris stebimas ir 2009-2010 m., tikslinga paanalizuoti priežastis, dėl kurių darbuotojai keičia darbą toliau smunkant bendriems ekonominiams rodikliams.

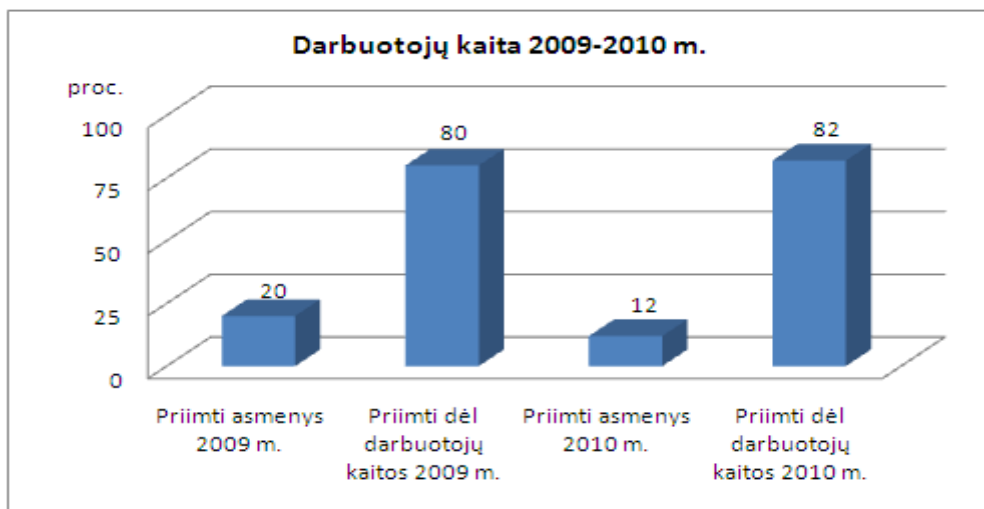

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

3 pav. Darbuotojų išėjimo iš darbo priežastys 2009-2010m.

2009 m. įmonėse dirbančiųjų skaičius nuo visų dirbančių sumažėjo 21 proc., iš jų 96 proc.- dėl darbuotojų kaitos, 4 proc. dėl etatų mažinimo (3 pav.). Prognozuojama, kad 2010 m. išėjusių asmenų skaičius nuo dirbančiųjų bus 12 proc., iš jų 9 proc. dėl etatų mažinimo, 91 proc. dėl darbuotojų kaitos.

Prognozuojama, kad 2010 m. priimtų darbuotojų, palyginus su 2009 m., bus 8 proc. mažiau. Didės dalis darbuotojų, priimamų dėl darbuotojų kaitos (4 pav.). Personalo specialistai įvairiuose šaltiniuose pažymi, kad vidutinė darbuotojų kaita įmonėse yra apie 35 proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

4 pav. Darbuotojų kaita 2009-2010m.

Pagrindinės vietų steigimo ir likvidavimo tendencijos:

- 13 proc. įmonių darbuotojų skaičius padidės.
- Privataus sektoriaus įmonės registruos 100 proc. numatomų laisvų darbo vietų.

- Didžiausias darbo vietų augimas numatomas įmonėse, turinčiose nuo 5 iki 19 darbuotojų.
- Daugiausia darbo pasiūlymų bus registruojama paslaugų sektoriaus įmonėse.
- 33 proc. įmonių darbuotojų skaičius sumažės.
- Daugiausiai vietų numatoma likviduoti privataus sektoriaus įmonėse.
- Trys ketvirtadaliai iš visų likviduojamų vietų bus privačiame paslaugų sektoriuje.

1.3. Įmonių ryšiai su kitais ūkio subjektais

Susijusių šalių santykiai yra įprasta prekybos ir verslo ypatybė. Pavyzdžiui, ūkio subjektai dažnai dalį savo veiklos vykdo per dukterines įmones, bendras įmones ir asocijuotąsias įmones. Esant tokioms aplinkybėms ūkio subjektas gali paveikti ūkio subjekto, į kurį investuojama, finansinę ir veiklos politiką kontrolės, bendros kontrolės arba reikšmingos įtakos būdu. Susijusios šalys gali sudaryti tokius sandorius, kurių nesudarytų nesusijusios šalys. Pavyzdžiui, ūkio subjektas, parduodantis prekes jį patronuojančiai įmonei jų savikaina, kitam klientui prekių tokiomis sąlygomis gali ir neparduoti. Be to, sandorių tarp susijusių šalių sumos gali skirtis nuo sandorių tarp nesusijusių šalių sumų.

Susijusių šalių santykiai gali paveikti ūkio subjekto pelną ar nuostolius ir finansinę būklę net tada, kai nevykdomi susijusių šalių sandoriai. Vien tokių santykių buvimas gali daryti poveikį ūkio subjekto sandoriams su kitomis šalimis. Pavyzdžiui, dukterinė įmonė gali nutraukti santykius su prekybos partneriu, kai patronuojanti įmonė įsigyja kitą dukterinę įmonę, besiverčiančią tuo pačiu verslu, kaip ir buvęs prekybos partneris. Arba viena šalis gali susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų dėl reikšmingos kitos šalies įtakos, pavyzdžiui, patronuojanti įmonė gali nurodyti savo dukterinei įmonei nevykdyti tyrimo ir plėtros veiklos. Dėl šių priežasčių žinios apie ūkio subjekto susijusių šalių sandorius, skolų likučius, įskaitant įsipareigojimus, ir santykius gali turėti įtakos tam, kaip finansinių ataskaitų vartotojai įvertins ūkio subjekto veiklą, įskaitant jo patiriamą riziką ir galimybes.

Patronuojančios įmonės ir jos dukterinių įmonių santykiai atskleidžiami nepriklausomai nuo to, ar tarp šių susijusių šalių kada nors buvo sudarytų sandorių. Ūkio subjektas turi pateikti jį patronuojančios įmonės pavadinimą ir (jei jos skirtingos) pagrindinės kontroliuojančiosios šalies pavadinimą. Jeigu ūkio subjektą patronuojanti įmonė ir pagrindinė kontroliuojančioji šalis neteikia viešai prieinamų konsoliduotų finansinių ataskaitų, taip pat turi būti nurodomas kitos aukštesnės patronuojančios įmonės, kuri teikia tokias ataskaitas, pavadinimas.

Ūkio subjektas turi pateikti bendrą pagrindinių vadovaujančių darbuotojų kompensacijos sumą ir sumas pagal šias kategorijas:

- trumpalaikės išmokos darbuotojams;

- išmokos, mokamos pasibaigus tarnybos laikui;
- kitos ilgalaikės išmokos;
- išaitinės išmokos;
- mokėjimas akcijomis.

Jeigu finansinių ataskaitų laikotarpiais ūkio subjektas turėjo susijusių šalių sandorių, jis turi atskleisti susijusių šalių santykių pobūdį, informaciją apie šiuos sandorius ir skolų likučius, įskaitant įsipareigojimus, reikalingą tam, kad informacijos naudotojai galėtų suprasti galimą šių santykių poveikį finansinėms ataskaitoms. Šie atskleidimo reikalavimai taikomi kartu su 17 straipsnio reikalavimais. Būtina atskleisti bent šią informaciją:

- sandorių sumas;
- skolų likučių sumą, įskaitant įsipareigojimus, ir jų terminus ir sąlygas, įskaitant tai, ar jie yra užtikrinti garantu, o taip pat skolų padengimo pobūdį;
- išsamią informaciją apie bet kokias suteiktas ar gautas garantijas;
- abejotinų skolų, susijusių su skolų likučių suma, atidėjimus;
- per ataskaitinį laikotarpį pripažintas sąnaudas, susijusias su blogomis ar abejotinomis susijusių šalių skolomis.

Su valdžios institucija susiję ūkio subjektai: ataskaitas teikiantis ūkio subjektas atleidžiamas nuo prievolės vykdyti 18 straipsnio reikalavimus atskleisti susijusių šalių sandorius ir skolų likučius, įskaitant įsipareigojimus, kai susijusi šalis yra:

- valdžios institucija, kontroliuojanti, bendrai kontroliuojanti ataskaitas teikiančią ūkio subjektą arba turinti jam reikšmingos įtakos; ir kitas ūkio subjektas, kuris yra susijusi šalis dėl to, kad ta pati valdžios institucija kontroliuoja arba bendrai kontroliuoja tiek ataskaitas teikiančią ūkio subjektą, tiek kitą ūkio subjektą arba turi jiems reikšmingos įtakos.

Jeigu ataskaitas teikiantis ūkio subjektas taiko 25 straipsnyje numatytą išimtį, jis turi atskleisti tokią informaciją apie 25 straipsnyje nurodytus sandorius ir susijusius skolų likučius:

- valdžios institucijos pavadinimą ir jos santykių su ataskaitas teikiančiu ūkio subjektu pobūdį (t. y. kontrolė, bendra kontrolė arba reikšminga įtaka);
- tokią pakankamai išsamią informaciją, padedančią ūkio subjekto finansinių ataskaitų vartotojams suprasti susijusių šalių sandorių poveikį jo finansinėms ataskaitoms;
- kiekvieno savaime reikšmingo sandorio pobūdį ir sumą; ir
- kitų sandorių, kurie yra reikšmingi kaip visuma, bet ne kiekvienas atskirai, atveju – kokybinį arba kiekybinį jų turinį.

Ūkio subjektas turi pateikti informaciją apie pajamas, kurias jis gauna iš savo pagrindinių klientų. Jeigu pajamos iš sandorių su vienu išorės klientu sudaro 10 ar daugiau procentų ūkio subjekto

pajamų, ūkio subjektas turi atskleisti šį faktą, bendrą pajamų, gaunamų iš kiekvieno tokio kliento, sumą ir segmentą arba segmentus, kurie teikia pajamų duomenis. Ūkio subjektas neturi atskleisti pagrindinio kliento tapatybės ar pajamų sumos, gaunamos iš tokio kliento, kurią nurodo kiekvienas segmentas. Pagal šį TFAS²⁶ ūkio subjektų grupė, kuri, ataskaitas teikiančio ūkio subjekto žiniomis, yra bendrai kontroliuojama, yra laikoma vienu klientu. Tačiau reikia pasitelkti nuovoką, siekiant įvertinti, ar valdžios įskaitant vyriausybės agentūras ir panašias institucijas, vietines nacionalines ar tarptautines) ir ūkio subjektai, kurie, ataskaitas teikiančio ūkio subjekto žiniomis, yra tokios institucijos bendrai kontroliuojami, taip pat yra laikomi vienu klientu. Vertindamas tai, ataskaitas teikiantis ūkio subjektas atsižvelgia į tų ūkio subjektų ekonominės integracijos laipsnį²⁷.

²⁶ TFAS - Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai

²⁷ Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 186/1, KOMISIJOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 632/2010; 2010 7 20.

2. ĮMONIŲ VEIKLOS LIETUVOJE REGLAMENTAVIMAS

2.1. Įmonių steigimo tvarka

2.1.1. Įmonių rejestras

Kiekviena įmonė, prieš pradėdama ūkinę veiklą, privaloma tvarka įregistruojama. Įmonių registravimą reglamentuoja LR Rejestro įstatymas²⁸. Įmonių rejestro steigėjas yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vyriausiasis tvarkytojas – valstybės įmonė Registrų centras. Šį rejestrą taip pat tvarko ir vietos savivaldos vykdomosios institucijos. Rejestro skyriai steigiami miestuose ir rajonuose. Įmonių rejestras yra Lietuvos Respublikos valstybinio rejestro dalis. Įmonių rejestre atskirai registruojamos:

- 1) įmonės, neturinčios juridinio asmens teisių;
- 2) įmonės, turinčios juridinio asmens teises;
- 3) įmonių asociacijos;
- 4) įmonių atstovybės;
- 5) kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) sąjungos (asociacijos).

Nuo įregistravimo įmonių rejestre dienos įmonė laikoma įsteigta. Įregistruotai įmonei išduodamas nustatytos formos pažymėjimas ir suteikiamas rejestro numeris (kodas), už įregistravimą steigėjai moka nustatyto dydžio mokesčius, kuriuos nustato LR Vyriausybė.

Civilinio kodekso 2.46 straipsnis numato, kad juridiniai asmenys veikia pagal savo steigimo dokumentus: įstatus, steigimo sandorį arba įstatymų numatytais atvejais – bendruosius nuostatus. Tokiu atveju dėl ūkinių bendrijų problemų nekyla – toks dokumentas yra jų steigimo sandoris – bendrosios jungtinės veiklos sutartis. Tačiau individualioms (personalinėms) įmonėms atsiranda naujas reikalavimas, kurio anksčiau nebuvo – jos privalo turėti įstatus, atitinkančius LR Civilinio kodekso reikalavimus. Tai reiškia, kad individualios (personalinės) įmonės steigimo procedūra tapo sudėtingesnė.

Vadovaudamasi LR Civiliniu kodeksu bei galiojančiais teisės aktais, LR Juridinių asmenų registro įstatymu²⁹ ir įgyvendindama Europos Ekonominės Bendrijos (EEB)³⁰ direktyvas 2003 m. lapkričio 12 d. LR Vyriausybė Nutarimu dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo³¹ nutarė įsteigti Juridinių asmenų registrą bei patvirtino Juridinių asmenų registro nuostatus. Iš esmės LR Civilinis kodeksas numato visiškai kitokią juridinio asmens

²⁸ LR Įmonių rejestro įstatymas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=211514&p_query=&p_tr2=2>

²⁹ LR Juridinių asmenų registro įstatymas.

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387341&p_query=&p_tr2=2>

³⁰ EUR-Lex prieiga prie ES teisės <<http://eur-lex.europa.eu>>

³¹ Nutarimas dėl Juridinių asmenų registro. <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=221119>

steigimo ir registravimo procedūrą, tačiau šios kodekso normos įsigaliojo turėjo nuo 2002 metų sausio 1 dienos, kai turėjo būti įsteigtas juridinių asmenų registras. Esminis naujos procedūros bruožas – notaras turės patvirtinti, kad juridinio asmens steigimo dokumentai atitinka įstatymų reikalavimus ir kad juridinį asmenį registruoti galima. Juridinių asmenų registras atliks tik formalią registravimo funkciją. Tačiau iki tol praktiškai galiojo sena steigimo tvarka, žinoma, atsižvelgiant į LR Civilinio kodekso nuostatas.

Juridinio asmens buveine laikoma ta vieta, kurioje yra nuolatinis jo valdymo organas. Anksčiau buveine buvo laikomas registracijos adresas, nors neretai faktiškai įmonė vykdavo veiklą visai kitoje vietoje, negu yra įregistruota. Todėl LR Civilinio kodekso 2.49 straipsnis nustato, kad juridinis asmuo, pakeitęs buveinę, privalo atitinkamai pakeisti steigimo dokumentus ir juos įregistruoti. Tuo praktiškai kiekviena įmonė įpareigojama, kad jos registracijos adresas atitiktų faktinę buveinę.

2.1.2. Pagrindiniai įmonių steigimo ir veiklos principai

Individuali įmonė - neribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo. Individualios įmonės pavadinime turi būti nurodyti žodžiai "individuali įmonė" arba "IĮ". Individuali įmonė gali tvarkyti supaprastintą buhalterinę apskaitą, jai neprivaloma sudaryti finansinės atskaitomybės. Individualioje įmonėje savininkas gali dirbti pats vienas. Be to, be darbo sutarčių jam gali padėti ir šeimos nariai.

Individualios įmonės steigėju gali būti tik vienas veiksnius Lietuvos Respublikos pilietis. Individualios įmonės savininkas gali turėti tik vieną individualią įmonę. Individualios įmonės savininkas už įmonės veiklą atsako visu savo asmeniniu turtu, t.y. įmonės turtas nėra atskirtas nuo įmonės savininko turto. Individualią įmonę valdo pats įmonės savininkas arba jo paskirtas įmonės vadovas³².

Individualios įmonės nuostatai laikomi įmonės steigimo dokumentu ir yra būtini vykdant įmonės veiklą. Individualios įmonės nuostatuose, remiantis įstatymo 4 str. (1.1.2.) privalo būti nurodyta:

- 1) individualios įmonės pavadinimas;
- 2) teisinė forma;
- 3) individualios įmonės buveinė;
- 4) individualios įmonės veiklos tikslai, nurodant veiklos sritis;
- 5) individualios įmonės savininko kompetencija (teisės ir pareigos);

³² Individualios įmonės steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir LR individualių įmonių įstatymas.

- 6) individualios įmonės vadovo, jei jis nėra savininkas, skyrimo ir atšaukimo tvarka, jo kompetencija;
- 7) ar individuali įmonė sudaro finansinę atskaitomybę;
- 8) individualios įmonės dienraštis, kuriame skelbiami visi vieši pranešimai;
- 9) individualios įmonės nuostatų keitimo tvarka;
- 10) individualios įmonės veiklos laikotarpis, jeigu jis yra ribotas;
- 11) individualios įmonės nuostatų parengimo data;

Individualios įmonės savininko kompetencijos nurodyti nebūtina, jei ji nesiskiria nuo įstatyme nurodytos tvarkos, tačiau tai turi būti pažymėta nuostatuose. Atkreipiame dėmesį, jog įmonės savininkas gali būti tik vienas fizinis asmuo.

- Individualios įmonės vadovo, jei jis nėra savininkas, skyrimo ir atšaukimo tvarkos, jo kompetencijos nurodyti nebūtina, jei ji nesiskiria nuo įstatyme nurodytos tvarkos, tačiau tai turi būti pažymėta nuostatuose.
- Individuali įmonė finansinę atskaitomybę gali sudaryti arba nesudaryti, jei ji sudaroma apie tai pažymima nuostatuose.

Naujos individualios įmonės steigimą galima suskirstyti į trys pagrindinius etapus:

1. Steigimo dokumentų rengimas;
2. Steigimo dokumentų atitikties įstatymų reikalavimams tvirtinimas notarine tvarka;
3. Įmonės registravimas juridinių asmenų registre.

Dokumentai, pateikiami notarui, steigiant IĮ:

1. Įmonės nuostatai (ne mažiau kaip 3 egzemplioriai).
2. Savininko sutikimas suteikti patalpas juridinio asmens buveinei.
3. Licencija (leidimas), jei pagal įstatymus licencija (leidimas) turi būti išduota iki juridinio asmens įsteigimo. Atkreipiame dėmesį, jog odontologijos įstaigoms licencijos išduodamos po įmonės įsteigimo, o apie įmonei suteiktas licencijas Lietuvos odontologų rūmai praneša Juridinių asmenų registruoti tiesiogiai.
4. Dokumentai, patvirtinantys duomenis apie steigėjus, išrinktus (paskirtus) valdymo ir priežiūros organų narius, asmenis, galinčius sudaryti sandorius juridinio asmens vardu, jų teisių ribas.
5. Kiti dokumentai, patvirtinantys, kad įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės ir įmonę įregistruoti galima³³.

Prieš pateikiant Registro tvarkytojui prašymą įregistruoti individualią įmonę arba pakeistus jos steigimo dokumentus (nuostatus), notaras turi patvirtinti prašyme surašytų duomenų tikrumą,

³³ www.kada.lt/jar/

individualios įmonės steigimo dokumentų atitiktį įstatymų reikalavimams ir faktą, kad individualią įmonę arba pakeistus steigimo dokumentus registruoti galima.

Juridinių asmenų registrai pateikiami dokumentai:

- Nuostatai (2 egz.).
- Dokumentas, patvirtinantis, kad sumokėtas atlyginimas už registravimą.
- Juridinių asmenų registro nustatytos formos;
- Forma JAR-1;

Akcinė bendrovė – ribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis. Įmonių, kurių teisinė forma yra akcinė bendrovė (AB) ir uždaroji akcinė bendrovė (UAB), steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą reglamentuoja LR Akcinių bendrovių įstatymas (žr.1.2.2.). Kai šio Įstatymo normos taikomos ir akcinei bendrovei, ir uždarajai akcinei bendrovei, vartojamas žodis „bendrovė“. Bendrovės įstatai yra dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje. Bendrovės įstatuose turi būti nurodyta:

- 1) bendrovės pavadinimas;
- 2) bendrovės teisinė forma (akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė);
- 3) bendrovės buveinė;
- 4) bendrovės veiklos tikslai, nurodant veiklos objektą;
- 5) bendrovės įstatinio kapitalo dydis;
- 6) akcijų skaičius, taip pat jų skaičius pagal klases, nominali vertė ir suteikiamos teisės;
- 7) visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija, jo šaukimo tvarka;
- 8) kiti bendrovės organai, jų kompetencija, šių organų narių rinkimo ir atšaukimo tvarka;
- 9) bendrovės pranešimų skelbimo tvarka;
- 10) Lietuvos Respublikos dienraštis, kuriame skelbiami vieši pranešimai;
- 11) bendrovės dokumentų ir kitos informacijos pateikimo akcininkams tvarka;
- 12) sprendimų dėl bendrovės filialų ir atstovybių steigimo bei jų veiklos nutraukimo priėmimo tvarka, bendrovės filialų ir atstovybių vadovų skyrimo ir atšaukimo tvarka;
- 13) bendrovės įstatų keitimo tvarka;
- 14) bendrovės veiklos laikotarpis, jei jis yra ribotas;
- 15) įstatų pasirašymo data.

Bendrovės steigimo sutartis sudaroma, kai bendrovę steigia du ar daugiau steigėjų. Kai bendrovę steigia vienas steigėjas, sudaromas bendrovės steigimo aktas. Bendrovės steigimo sutartyje turi būti nurodyta:

- 1) steigėjai (fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas ir gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, teisinė forma, kodas, buveinė, registras, kuriame kaupiami ir saugomi duomenys apie šį asmenį, bei juridinio asmens atstovo vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta);
- 2) steigiamos bendrovės pavadinimas;
- 3) asmenys, kurie turi teisę atstovauti steigiamai bendrovei, bei jų teisės ir pareigos;

- 4) bendrovės įstatinio kapitalo dydis;
- 5) akcijos nominali vertė, emisijos kaina;
- 6) akcijų skaičius pagal klases, jų suteikiamos teisės;
- 7) kiekvieno steigėjo įsigyjamų akcijų skaičius, taip pat jų skaičius pagal klases;
- 8) kiekvieno steigėjo įsigyjamų akcijų apmokėjimo tvarka ir terminai, taip pat pradinių įnašų įmokėjimo tvarka ir terminai;
- 9) nepiniginis įnašas ir jo vertė, jeigu akcijos iš dalies apmokamos nepiniginiu įnašu;
- 10) steigiamojo susirinkimo sušaukimo terminai;
- 11) steigiamos bendrovės dokumentų, taip pat informacijos, susijusios su steigiamuoju susirinkimu, pateikimo steigėjams tvarka;
- 12) steigimo išlaidų kompensavimas ir atlyginimas už steigimą;
- 13) sandorių steigiamos bendrovės vardu sudarymo ir jų tvirtinimo tvarka;
- 14) pradinių įnašų gražinimo tvarka, jei bendrovė nebūtų įregistruota;
- 15) steigimo sutarties sudarymo data.

Bendrovės steigimo sutartį pasirašo visi steigėjai arba jų įgalioti asmenys; ji pateikiama juridinių asmenų registro tvarkytojui kartu su kitais įstatymų nustatytais bendrovei įregistruoti reikalingais dokumentais.

AB ir UAB akcininkų skaičius gali būti nuo 1 iki 250. Minimalus AB įstatinio kapitalo dydis - 150 000 Lt. Minimalus UAB įstatinio kapitalo dydis - 10 000 Lt. Akcinių bendrovių kapitalas turi būti suformuotas akcininkų piniginiiais įnašais. Formuojant didesnę nei nurodytas minimalus kapitalas įstatinį kapitalą, už akcijas galima apmokėti ir nepiniginiais įnašais (tai gali būti automobiliai, kompiuterinė technika ir kitas turtas), tačiau nepiniginiai įnašai turi būti įvertinti nepriklausomų turto vertintojų. Be to, nepiniginiai įnašai negali sudaryti daugiau kaip 75 proc. įstatinio kapitalo dydžio. AB privalomi du darbuotojai: direktorius ir buhalteris arba įmonė, tvarkanti buhalterinę apskaitą. **Pavyzdys:** jeigu nuspręsta UAB (minimalus įstatinis kapitalas 10 000 Lt.) suformuoti 100 000 Lt įstatinį kapitalą, tuomet piniginiai įnašai turi sudaryti ne mažiau kaip 25 000 Lt., kita dalis gali būti nepiniginiais įnašais. AB privalomi du darbuotojai: direktorius ir buhalteris arba įmonė, tvarkanti buhalterinę apskaitą.

AB akcininkais gali būti Lietuvos Respublikos ar kitų valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka turi įsigiję bent po vieną įmonės akciją. Kiekvienas akcininkas įmonėje turi tokias teises ir pareigas, kokias jam suteikia nuosavybės teise priklausančios įmonės akcijos. Jeigu verslas nepasiseka, AB akcininkai rizikuoja prarasti tik tą sumą, kurią sumokėjo už akcijas, formuodami įstatinį kapitalą. Pačios AB turtas yra atskirtas nuo akcininkų turto.

Privalomi AB valdymo organai - visuotinis akcininkų susirinkimas ir administracijos vadovas (direktorius). Didesnėse įmonėse dar gali būti sudaroma stebėtojų taryba bei valdyba³⁴. Steigimo akto

³⁴ UAB steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir LR Akcinių bendrovių įstatymas.

antraštėje ir 2 punkte įrašomas steigiamos Bendrovės pavadinimas, kuriame turi būti teisinę formą nusakantys žodžiai „akcinė bendrovė“ arba šių žodžių santrumpa „AB“, „uždaroji akcinė bendrovė“ arba šių žodžių santrumpa „UAB“. Bendrovės pavadinimas turi būti sudarytas laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų. Bendrovės pavadinimas turi skirtis nuo kitų juridinių asmenų pavadinimų, neturi būti panašumo į kitų juridinių asmenų pavadinimus, žinomesnių užsienio įmonių, įstaigų ar organizacijų vardus, prekių ir paslaugų ženklus, neturi būti klaidinantis. Todėl, taip pat siekiant apsaugoti steigiamos Bendrovės pavadinimą iki jos įregistravimo, rekomenduojama pavadinimą laikinai įtraukti į Juridinių asmenų registrą (į Juridinių asmenų registrą pavadinimas įtraukiamas 6 mėnesiams nuo prašymo pateikimo dienos, terminui pasibaigus išbraukiamas nepranešus apie tai Bendrovės steigėjui. Juridinių asmenų registrui teikiamame prašyme:

- 1) įregistruoti Bendrovę nurodomas Bendrovės pavadinimas turi atitikti Steigimo akte nurodytąjį.
- 2) Steigėjo duomenys: fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas (arba gimimo data, jeigu fiziniam asmeniui pagal užsienio valstybės teisės aktus nėra suteikiamas asmens kodas), gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, teisinė forma, kodas, buveinė, registras, kuriame kaupiami ir saugomi duomenys apie šį asmenį, juridinio asmens atstovo vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta. Apie užsienio juridinį asmenį papildomai nurodoma valstybės, kurioje jis yra registruotas, pavadinimas.
- 3) Bendrovės buveinė – įrašomas patalpų, kuriose po Bendrovės įregistravimo bus galima rasti Bendrovės vadovą, adresas. Bendrovės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.
- 4) Asmens, turinčio teisę atstovauti steigiamai Bendrovei, duomenys. Atstovu gali būti Steigėjas arba kitas jo įgaliotas asmuo. Atstovas atlieka visus su Bendrovės steigimu susijusius veiksmus.
- 5) 6 punkte įrašomas žodis „akcininkas“ arba „vadovas“, atsižvelgiant į tai, kuris Bendrovės organas tvirtins iki Bendrovės įregistravimo steigiamos Bendrovės vardu ir dėl jos interesų sudarytus sandorius.
- 6) Bendrovės įstatinio kapitalo dydis. Bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis nurodo Akcinių bendrovių įstatymas. Bendrovės įstatinio kapitalo dydis yra lygus visų pasirašytų akcijų nominalių verčių sumai (pvz., jeigu akcijos nominali vertė yra 1 litas ir Bendrovė išleidžia 10 000 akcijų, jos įstatinis kapitalas yra 10 000 litų, t. y. $1 \times 10\,000 = 10\,000$ litų).
- 7) Bendrovės vienos akcijos nominali vertė, kuri turi būti išreikšta litais be centų, t. y. vienos akcijos nominali vertė turi būti ne mažesnė kaip 1 litas.
- 8) Bendrovės vienos akcijos emisijos kaina. Emisijos kaina – kaina, kuri yra mokama už vieną išleidžiamą akciją. Akcijos emisijos kaina turi būti ne mažesnė už jos nominalią vertę, t. y. lygi nominaliai vertei arba didesnė (pvz., jeigu nominali vertė yra 10 litų, akcijos emisijos kaina turi būti ne mažesnė kaip 10 litų).

9) Bendrovės išleidžiamų akcijų skaičius.

10) Steigėjo už pasirašytas akcijas mokėtina suma. Steigimo aktas yra kartu ir akcijų pasirašymo sutartis.

11) Įrašoma Steigėjo pradinio įnašo suma, kuri turi būti mokama pinigais. Pradinis įnašas turi būti ne mažesnis kaip 1/4 dalis visų Steigėjo pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų nominalios vertės perviršio sumos, t. y. $1/4$ visos sumos, kurią Steigėjas turi apmokėti už pasirašytas akcijas (išleidžiamų akcijų skaičius \times akcijos emisijos kaina) / 4 = pradinis įnašas). Pradinio įnašo suma turi būti ne mažesnis nei nustatytasis minimalus įstatinio kapitalo dydis, priklausantis nuo AB tipo, pvz., jeigu steigiant Bendrovę sudaromas 10 000 litų įstatinis kapitalas, per pradiniam įnašams skirtą laiką už akcijas turi būti apmokama visa suma; jeigu steigiant Bendrovę sudaromas 55 000 litų įstatinis kapitalas, vienos akcijos nominali vertė yra 50 litų, o akcijos emisijos kaina 55 litai, – Steigėjas už pasirašytas akcijas privalo sumokėti 55 000 litų, per pradiniam įnašams skirtą laiką už akcijas turi būti apmokama ne mažiau kaip 13 750 litų. Galima nurodyti terminą, per kurį turi būti sumokėtas pradinis įnašas, įrašoma likusios dalies už pasirašytas Bendrovės akcijas Steigėjo mokėtina suma pinigais.

12) Steigiamos Bendrovės akcijos turi būti visiškai apmokėtos ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo Steigimo akto sudarymo dienos. Įrašomas dienų, per kurias turi būti priimtas Steigėjo steigiamasis sprendimas, skaičius.

13) Įrašomas Steigimo akto egzempliorių skaičius. Steigimo aktas sudaromas Steigėjui, Bendrovei, Juridinių asmenų registrui. Kitiems asmenims gali būti pateikiamos Steigimo akto kopijos.

14) Steigimo aktą pasirašo Steigėjas arba jo įgaliotas asmuo (įrašomas žodis „Steigėjas“ arba žodžiai „Įgaliotas asmuo“)³⁵.

Parduodant akcines bendrovės parengiama AB akcijų pirkimo-pardavimo sutartis, balansas, priėmimo-perdavimo aktas, reikalingi dokumentai užpildomi ir pristatomi į Registrų Centrą.

Valstybinio turto pirminio privatizavimo metu steigiant investicinę akcinę bendrovę (IAB) privatizuojamam valstybės turtui viešai pasirašant akcijas įsigyti arba įgytam turtui valdyti bei operacijoms su įgytu privatizuojamu turtu vykdyti vadovaujasi Investicinių bendrovių įstatymu (žr. 1.2.2.).

Ūkinės bendrijos steigiamos dviejų teisinių formų (rūšių):

- Tikroji ūkinė bendrija – bendriją sudaro tikrieji nariai, visi neribotai atsakingi už bendrijos prievoles.

³⁵ <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=364227>

- Komanditinė (pasitikėjimo) ūkinė bendrija – bendriją sudaro bent vienas tikrasis narys ir narys (nariai) komanditorius (-iai). Nariai komanditoriai atsako tik ta savo turto dalimi, kurią pagal sutartį perdavė KŪB.

Tikrojoje ūkinėje bendrijoje turi būti ne mažiau kaip du ir ne daugiau kaip dvidešimt narių (KŪB ne mažiau kaip du). Norint priimti naują tikrąjį narį būtinas visų bendrijos tikrųjų narių pritarimas. Be to, bendrijos nariais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Narių įneštas turtas bei užsiimant bendra veikla gauta produkcija, pajamos ir vaisiai yra bendrijos nuosavybė. Bendrijoms draudžiama išleisti vertybinių popierių. Jos gali skolinti tik nuosavo kapitalo lėšas, taip pat skolintis piniginių lėšų.

Bendrijos steigimo ir veiklos pagrindas yra bendrosios jungtinės veiklos sutartis, kurią gali sudaryti veiksnūs fiziniai asmenys, taip pat juridiniai asmenys. Jungtinės veiklos sutartyje turi būti numatyta:

- 1) bendrijos pavadinimas (firmos vardas);
- 2) bendrijos veiklos pobūdis;
- 3) fizinių asmenų, kurie yra bendrijos tikrieji nariai arba komanditoriai, pavardės, vardai ir adresai;
- 4) įmonių bei organizacijų, kurios yra bendrijos tikrieji nariai arba komanditoriai, pavadinimai, buveinės, banko sąskaitų numeriai ir kiti šių sąskaitų rekvizitai;
- 5) tikrųjų narių ir komanditorių teisės ir pareigos;
- 6) tikrųjų narių ir komanditorių dalys bendrosios nuosavybės teisėje, išreikštos trupmena arba procentais ir kiekvieno iš jų piniginių ir nepiniginių (turto ir intelektualinės veiklos produktų, esančių nuosavybės teisės objektais) pradinių įnašų dydis, nepiniginių įnašų įvertinimas, įnašų įmokėjimo bei perdavimo bendrijai tvarka ir terminai;
- 7) tikrųjų narių darbo įvertinimo ir atsiskaitymo su jais taisyklės;
- 8) pinigų paėmimo asmeniniams reikalams iš bendrijos kasos tvarka;
- 9) pajamų ir nuostolių paskirstymo taisyklės;
- 10) tikrųjų narių ir komanditorių išstojimo ir pašalinimo iš bendrijos bei naujų narių priėmimo į ją sąlygos ir tvarka;
- 11) bendrijos valdymo, jos reikalų tvarkymo taisyklės ir jų keitimo sąlygos;
- 12) asmenų, įgaliotų atstovauti bendrijai, tai pat tvarkyti kitus jos reikalus, pavardės, vardai, adresai ir įgalinimai;
- 13) nutarimų priėmimo (balsavimo) tvarka;
- 14) klausimai, dėl kurių nutarimai priimami tik tada, kai sutinka (vienbalsiai) visi nariai;
- 15) bendrijos reorganizavimo bei likvidavimo tvarka.

Bendrosios jungtinės veiklos sutartį pasirašo kiekvienas steigiamos bendrijos narys. Sutartis tvirtinama notariškai. Notariškai turi būti patvirtinta tiek sutarties egzempliorių, kiek yra bendrijos

narių ir kiek reikia egzempliorių bendrijai įregistruoti. Bendrija laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo dienos. Bendrija savo komercinę-ūkinę veiklą gali pradėti tik nuo jos įregistravimo.

Valstybinių ir savivaldybės įmonių veiklos ekonominį pagrindą sudaro valstybei (vietos savivaldybei) nuosavybės teise priklausantis kapitalas, kurį valstybė (vietos savivaldybė), investuodama į įmonę, perduoda jai kaip patikėtiniui. Įmonės teises valdyti, naudoti ir disponuoti jai patikėtu valstybės (vietos savivaldybės) turtu nustato atitinkami įstatymai (žr. 1.2.2.) ir įmonių įstatai. Įmonėje sukauptas akcinis kapitalas ir valstybės (vietos savivaldybės) kapitalas bendrosios dalinės nuosavybės teise priklauso akcininkams ir valstybei (vietos savivaldybei). **Savivaldybės įmonė** yra iš savivaldybės turto įsteigta arba įstatymų nustatyta tvarka savivaldybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso savivaldybei ir jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise.

Savivaldybės įmonės tikslas – teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus. Įmonė yra ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. Savivaldybės įmonės savininkė yra savivaldybė. Savivaldybės įmonės savininko teises ir pareigas savivaldybė įgyvendina per savivaldybės valdymo instituciją.

Savivaldybės įmonę sprendimu steigia savivaldybės taryba. Sprendime, kuriuo steigiama įmonė, turi būti nurodyta:

- 1) įmonės pavadinimas;
- 2) įmonės steigimo tikslas;
- 3) įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija;
- 4) įmonės savininko patikėjimo teise perduodamas turtas.

Įmonė laikoma įsteigta ir gali pradėti veiklą nuo jos įregistravimo juridinių asmenų registre.

Lietuvoje dabar steigiamos specialios paskirties bendrovės arba į jas perregistruojamos buvusios VĮ ar VAĮ. LR Įstatymas dėl specialios paskirties bendrovių ir jų veiklos sričių³⁶ numato, kad akcinėms bendrovėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms, vykdančioms gyvybiškai būtinas funkcijas, arba toms bendrovėms, kurių veiklai būtinas specialus režimas, gali būti suteikiamas specialios paskirties bendrovių statusas. Valstybei ar savivaldybei specialios paskirties bendrovėje nuosavybės teise turi priklausyti akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 2/3 visų balsų. Specialios paskirties bendrovėms valstybės ar vietos savivaldos institucija, valdanti kontrolinį akcijų paketą, turi teisę papildomai nustatyti:

- 1) privalomus darbus (užduotis);
- 2) prekių (paslaugų) kokybės reikalavimus;
- 3) prekių (paslaugų) kainas ir kainų skaičiavimo taisykles.

¹⁴ LR Įstatymas dėl specialios paskirties bendrovių ir jų veiklos sričių
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=133979&p_query=&p_tr2=2 >

Specialios paskirties bendrovių statuso suteikimo tvarką nustato LR Vyriausybė.

Kredito unijos – tai fizinių asmenų savanoriškai kooperatiniais pagrindais įsteigtos finansinės institucijos, Kredito unijos nariu fizinis asmuo gali būti, jeigu jis gyvena, dirba arba mokosi Lietuvos Respublikos savivaldybės, kurioje įregistruota kredito unijos buveinė, teritorijoje ar su šia savivaldybe besiribojančių kitų kredito unijos įstatuose nurodytų savivaldybių teritorijose. Kredito unijos asocijuotais nariais gali būti ir Lietuvos Respublikoje įregistruoti ir Lietuvos Respublikos savivaldybės, kurioje įregistruota kredito unijos buveinė, teritorijoje ir su šia savivaldybe besiribojančių kitų kredito unijos įstatuose nurodytų savivaldybių teritorijose buveinę turintys juridiniai asmenys.

Kredito unija privalo teikti šias licencines finansines paslaugas:

- 1) indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimas iš neprofesionalių rinkos dalyvių;
- 2) Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme nustatytas mokėjimo paslaugas (paslaugas, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus įmokėti į mokėjimo sąskaitą, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos; mokėjimo priemonių išdavimas ir (arba) priėmimas; pinigų perlaidos ir kt.);
- 3) valiutos keitimas (grynaisiais pinigais).

Nelicencinės finansinės paslaugos:

- 1) indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimas;
- 2) skolinimas (įskaitant hipotekines paskolas);
- 3) kelionių čekių, vekselių ir kitų mokėjimo priemonių administravimas;
- 4) finansinių laidavimų ir finansinių garantijų teikimas;
- 5) finansinis tarpininkavimas (agento veikla), kaip tą numato Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas;
- 6) pinigų tvarkymas;
- 7) informacijos bei konsultacijų kredito teikimo ir mokėjimo klausimais teikimas;
- 8) seifo kamerų nuoma.

Kredito unija gali būti steigiama tik neribotam laikui, gavus priežiūros institucijos leidimą įsteigti kredito uniją. Steigiamos kredito unijos įstatai turi būti pateikti juridinių asmenų registro tvarkytojui ir kredito unija turi būti įsteigta per 9 mėnesius nuo įstatų pasirašymo, o to per šį terminą neatlikus, kredito unijos įstatai netenka galios ir sumokėti pajiniai įnašai bei stojamieji mokesčiai grąžinami. Kredito unija steigiama kaupiant jos steigimo išlaidų padengimo lėšas iš stojamojo mokesčio ir kaupiant pajinį kapitalą - iš pajinių įnašų. Kredito unijos steigėjais gali būti tik fiziniai asmenys. Kredito uniją gali steigti ne mažiau kaip 5 steigėjai. Steigėjai sudaro kredito unijos steigimo sutartį.

Joje turi būti nurodyta:

- 1) kredito unijos steigimo sutarties sudarymo data ir vieta;
- 2) steigėjų vardai, pavardės, asmens kodai, gyvenamoji vieta;
- 3) kredito unijos pavadinimas ir buveinė;
- 4) steigėjų teisės ir pareigos steigiant kredito uniją ir atsakomybė už įsipareigojimų nevykdymą;
- 5) asmenys, įgalioti atstovauti steigiamai kredito unijai, jų teisės ir pareigos;
- 6) stojamasis mokestis, jo įmokėjimo ir naudojimo tvarka;
- 7) mažiausias ir didžiausias pajinio įnašo dydis ir šių pajinių įnašų mokėjimo terminai ir tvarka;
- 8) kiekvieno steigėjo sumokėto pajinio įnašo dydis;
- 9) įmokėto pajinio įnašo ir stojamojo mokesčio grąžinimo tvarka, jeigu kredito unija neįsteigiama;
- 10) steigimo išlaidų kompensavimas ir atlyginimas už steigimą;
- 11) ginčų tarp steigėjų sprendimo tvarka.

Steigimo sutartį privalo pasirašyti visi steigėjai. Kredito unijos steigėjai parengia kredito unijos įstatus ir pateikia juos tvirtinti steigiamajam susirinkimui. Iki steigiamojo susirinkimo steigėjai turi užregistruoti asmenis, įmokėjusius pajinius įnašus, narių registre. Iki steigiamojo susirinkimo turi būti sukauptas minimalus pajinis kapitalas ir apmokėti ne mažiau kaip 50 asmenų pajai.

Iki steigiamojo susirinkimo bet kuris iš steigėjų turi teisę sudaryti sandorius steigiamos kredito unijos vardu ir dėl jos interesų, jeigu steigimo sutartyje nenustatyta kitaip. Jeigu steigiamasis susirinkimas tokių sandorių nepatvirtina, už prievolės, pagrįstas šiais sandoriais, atsako solidariai juos sudarę steigėjai.

Viešoji įstaiga (toliau tekste – VŠĮ) - pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. VŠĮ tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą. VŠĮ turi teisę verstis įstatymų nedraudžiama ūkine komercine veikla, kuri yra neatsiejamai susijusi su jos veiklos tikslais. LR Viešųjų įstaigų įstatymo³⁷ nuostatos valstybinėms mokslo ir studijų institucijoms, kurių teisinė forma yra viešoji įstaiga, taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja LR mokslo ir studijų įstatymui. VŠĮ turi turėti bent vieną sąskaitą banke, buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje. VŠĮ savo veikloje vadovaujasi savo įstatais, Civiliniu kodeksu, LR įstatymais bei kitais teisės aktais.

VŠĮ steigėjai gali būti valstybė, savivaldybės ir kiti iš įstaigos veiklos nesiekiantys sau naudos asmenys, sudarę VŠĮ steigimo sutartį. Steigėjų skaičius neribojamas. VŠĮ steigėjai, perdavę VŠĮ įnašą, tampa jos dalininkais. VŠĮ privalo turėti organą – visuotinį dalininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – VŠĮ vadovą. VŠĮ gautas pelnas gali būti naudojamas tik VŠĮ įstatuose nustatytiems veiklos tikslams siekti.

³⁷ <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403055&p_query=&p_tr2=2>

Viešosios įstaigos nuosavą kapitalą sudaro:

- 1) dalininkų kapitalas;
- 2) pelnas (nuostolis);
- 3) perkainojimo rezervas;
- 4) rezervai iš pelno.

VšĮ pelnas negali būti skiriamas dalininkams, VšĮ organų nariams, darbuotojų premijoms³⁸. VšĮ steigimo dokumentų parengimui reikalingi tokie duomenys:

- Steigėjų (dalininkų) duomenys. Jei steigėjas yra juridinis asmuo – reikalingas įmonės pavadinimas, kodas, buveinės adresas, direktoriaus, atstovaujančio įmonę, vardas, pavardė, asmens kodas, tikslus deklaruotos gyvenamosios vietos adresas;
- Būsimos VšĮ direktoriaus duomenys;
- Būsimos VšĮ pavadinimas;
- Būsimos VšĮ tikslus buveinės adresas;
- Reikalingas savininko sutikimas suteikti patalpas VšĮ buveinei: jei savininkas yra fizinis asmuo – reikia notariškai patvirtinto sutikimo; jei juridinis asmuo – direktoriaus pasirašyto ir antspauduoto sutikimo; jei patalpos yra įkeistos, reikia gauti banko, kuriam tos patalpos yra įkeistos, sutikimą; jei VšĮ buveinė registruojama vienam iš steigėjų nuosavybės teise priklausančiose patalpose, tvirtinant steigimo dokumentus pas notarus užtenka pateikti asmens dokumentą.
- Informacija, kokia tikslia ūkine-komercine veikla užsiims VšĮ (įstatuose rašomas baigtinis veiklų sąrašas);
- Informacija apie numatomus valdymo organus (vienasmenis (VšĮ vadovas) ir/ar kolegialus).

Asociacija – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. Asociacijos tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus. Asociacijos pavadinime gali būti žodžiai "asociacija", "visuomeninė organizacija", "susivienijimas", "konfederacija", "sajunga", "draugija" ar kiti. Asociacija turi teisę vykdyti įstatymų nedraudžiamą ūkinę komercinę veiklą, kuri neprieštarauja jos įstatams bei veiklos tikslams ir reikalinga jos tikslams pasiekti.

Asociacijos steigėjais gali būti 18 metų sulaukę veiksnius fiziniai asmenys ir (ar) juridiniai asmenys. Minimalus asociacijos steigėjų skaičius yra trys. Asociacija privalo turėti vienasmenį valdymo organą bei visuotinį narių susirinkimą ar kitą organą, pvz. konferenciją, suvažiavimą, kongresą, asamblėją ir pan.

Visi asociacijos steigėjai nuo asociacijos įregistravimo Juridinių asmenų registre tampa jos nariais. Asociacijoje turi būti visuotinis narių susirinkimas ar kitas organas (konferencija,

³⁸ VšĮ steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir LR viešųjų įstaigų įstatymas.

suvažiavimas, kongresas, asamblėja ar kt.), turintis visas ar dalį visuotinio narių susirinkimo teisių. Asociacijoje taip pat turi būti sudarytas ir valdymo organas (vienasmenis ar kolegialus). Asociaciją registruoti galima, jei sudaryta steigimo sutartis, sušauktas asociacijos steigiamasis susirinkimas, priimti asociacijos įstatai (steigimo dokumentas, kuriuo asociacija vadovaujasi savo veikloje) ir sudarytas bent vienas valdymo organas bei įvykdytos kitos steigimo sutartyje nustatytos prievolės. Prieš registruojant asociaciją juridinių asmenų registre, notaras turi patvirtinti prašyme registruoti asociaciją surašytų duomenų tikrumą, įstatų atitiktį įstatymų reikalavimams ir faktą, kad asociaciją registruoti galima. Todėl visi dokumentai turi būti pateikiami notarui. Gavus notaro patvirtinimus, asociacija registruojama Registrų centre. Ji laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo Juridinių asmenų registre³⁹.

Labdaros ir paramos fondas – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, pabaigos (reorganizavimo ir likvidavimo) ypatumus reglamentuoja LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas⁴⁰. Šis Įstatymas netaikomas kredito ir draudimo organizacijoms, turinčioms fondo pavadinimą, taip pat fondams, kurie steigiami pagal atskirus įstatymus arba tarptautines sutartis su kitomis valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis ir reglamentuojami sutarties sąlygomis. Taip pat fondas veikia pagal LR Konstituciją, LR Civilinį kodeksą, Labdaros ir paramos įstatymą bei kitus įstatymus, Vyriausybės nutarimus ir savo įstatus.

Labdaros ir paramos fondo tikslas – nustatyta tvarka teikti labdarą arba (ir) paramą bei kitokią pagalbą fiziniams ir juridiniams asmenims mokslo, kultūros, švietimo, meno, religijos, sporto, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškomis pripažįstamose srityse. Labdaros ir paramos fondo pavadinime turi būti žodžiai „labdaros“ ar „paramos“ arba „labdaros ir paramos“. Labdaros ir paramos fondas turi teisę vykdyti įstatymų nedraudžiamą ūkinę komercinę veiklą, kuri neprieštarauja jo įstatams bei veiklos tikslams ir reikalinga jo tikslams pasiekti. Fondo buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje, taip pat privalo turėti bent vieną sąskaitą banke.

Labdaros ir paramos fondo steigėjai gali būti fiziniai bei juridiniai asmenys, sudarę fondo steigimo sutartį ir iki fondo įregistravimo juridinių asmenų registre įsipareigoję skirti fondui įnašus pinigais ar turtu, teikti fondui paslaugas. Labdaros ir paramos fondas privalo turėti dalininkų susirinkimą bei vienasmenį ar (ir) kolegialų valdymo organą⁴¹. Fondo steigimo sutartyje (steigimo akte) turi būti nurodyta:

³⁹ Asociacijos steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir Asociacijų įstatymas.

⁴⁰ LR Labdaros ir paramos fondų įstatymas

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=363585&p_query=&p_tr2=2>

⁴¹ Labdaros ir paramos fondo steigimo ir veiklos principus reglamentuoja LR civilinis kodeksas (Antroji knyga) ir Labdaros ir paramos fondų įstatymas.

- steigėjai (fizinių asmenų vardai, pavardės, asmens kodai, adresai, juridinių asmenų pavadinimai, kodai, buveinės, steigėjų atstovų vardai ir pavardės ar pavadinimai, asmens kodai (kodai));
- steigiamo fondo pavadinimas ir buveinė;
- steigėjų turtiniai ir neturtiniai įsipareigojimai, jų vykdymo tvarka ir terminai;
- fondo veiklos tikslai;
- steigimo sutarties (steigimo akto) sudarymo data.
- Fondo steigimo sutartyje (steigimo akte) taip pat gali būti nurodyta:
- steigimo išlaidų kompensavimo tvarka;
- ginčų tarp steigėjų sprendimo tvarka;
- asmenys, kurie turi teisę atstovauti steigiamam fondui, jų teisės ir įgaliojimai;
- steigiamojo susirinkimo sušaukimo ir jo sprendimų priėmimo tvarka;
- kitos šiam ir kitiems įstatymams neprieštaraujančios nuostatos.

Filialo, atstovybės steigimas. Juridinio asmens filialas yra struktūrinis juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir atliekantis visas arba dalį juridinio asmens funkcijų. Filialas nėra juridinis asmuo. Filialas veikia pagal juridinio asmens patvirtintus nuostatus. Juridinio asmens atstovybė yra juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir turintis teisę atlikti tam tikrus veiksmus: atstovauti juridinio asmens interesams ir juos ginti, sudaryti sandorius bei atlikti kitus veiksmus juridinio asmens vardu, vykdyti eksporto ir importo operacijas, tačiau tik tarp užsienio juridinių asmenų ar kitų organizacijų, įsteigusių atstovybę, arba su ja susijusių įmonių, įstaigų ar organizacijų ir atstovybės. Atstovybė nėra juridinis asmuo. Atstovybė veikia pagal juridinio asmens patvirtintus nuostatus. Filialo, atstovybės steigimui reikalingi dokumentai:

1. steigėjo registravimo pažymėjimas, įstatai;
2. steigėjo duomenys (įmonės pavadinimas, kodas, buveinės adresas, direktoriaus ir / ar valdybos narių, atstovaujančių įmonę, vardas, pavardė, asmens kodas, deklaruotos gyvenamosios vietos adresas);
3. filialo/atstovybės direktoriaus duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamosios vietos adresas);
4. filialo/atstovybės pavadinimas;
5. filialo/atstovybės tikslus buveinės adresas. Reikalingas savininko sutikimas suteikti patalpas filialo/atstovybės buveinei: jei savininkas yra fizinis asmuo – notariškai patvirtintas sutikimas; jei savininkas yra juridinis asmuo – direktoriaus pasirašytas ir antspauduotas sutikimas; jei patalpos yra įkeistos – banko, kuriam tos patalpos yra įkeistos, sutikimas;
6. informacija, kokia ūkine-komercine veikla užsiims filialas/atstovybė.

Jei steigėjas yra užsienio juridinis asmuo:

1. reikalingas išrašas, patvirtinantis, kad steigėjas įregistruotas užsienio valstybės juridinių asmenų registre;
2. reikalinga steigėjo metinė finansinė atskaitomybė;
3. pateikti dokumentai turi būti patvirtinti notariškai ir pažyma *Apostille*.

Steigimo metu filialo, atstovybės dokumentai pasirašomi ir tvirtinami notaro.

Šalys, norinčios jungtis į **Europos ekonominių interesų grupę**, privalo sudaryti grupės steigimo sutartį. Steigimo sutartis su kitais dokumentais turi būti pateikta VI “Registrų centras”, kuri tvarko Juridinių asmenų registrą. Grupės įregistravimo tvarką reglamentuoja Juridinių asmenų registro nuostatai (nuostatų pakeitimai dėl grupių įregistravimo bus patvirtinti artimiausiu metu). Grupė nuo jos įregistravimo dienos Juridinių asmenų registre gali savo vardu įgyti ir turėti visas teises ir pareigas, sudaryti sandorius, atlikti kitus teisinius veiksmus. Grupės nariai prisiima neribotą bendrąją ir individualiąją atsakomybę už grupės skolas ir kitus įsipareigojimus.

Grupės steigimo sutartyje turi būti nurodyta: grupės pavadinimas, oficialus grupės adresas, grupės steigimo tikslai, grupės veiklos laikotarpis (jei jis ribotas), kiekvieno grupės nario-fizinio asmens pavardė, juridinio asmens pavadinimas, teisinė forma, nuolatinis adresas, registracijos numeris ir vieta. Registruojamos grupės pavadinime turi būti žodžiai “Europos ekonominių interesų grupė” arba santrumpa “EEIG”. Informacija apie registruojamą grupę turi būti paskelbta oficialiame leidinyje “Valstybės žinios”. Po to ši informacija skelbiama Europos Bendrijų oficialiame leidinyje. Reglamente ir įstatyme nenumatytas reikalavimas minimaliam grupės kapitalui.

Iš grupės veiklos gautas pelnas laikomas jos narių pelnu ir jiems paskirstomas grupės steigimo sutartyje nustatytais dalimis, o jeigu tokios dalys sutartyje nenustatytos – lygiomis dalimis. Bet kuris grupės narys gali visą arba ne visą savo dalį perduoti kitam grupės nariui arba trečiajai šaliai, tačiau tik tada, kai tam vieningai pritaria kiti grupės nariai. Grupė nemoka pelno mokesčio, o jos veiklos rezultatų apmokestinimas yra perkeliamas jos dalyviams. Todėl grupės veiklos rezultatai yra apmokestinami priskiriant jos nariams grupės uždirbtas pajamas ir patirtas sąnaudas. Pajamų dalis:

- tuo atveju, kai grupės narys yra gyventojas, apmokestinama bendra Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme numatyta tvarka;
- tuo atveju, kai grupės narys yra juridinis asmuo, apmokestinama bendra Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme nustatyta tvarka.

Grupėms taikomos Lietuvos Respublikos teisės normos, reglamentuojančios tikrosios ūkinės bendrijos narių atsakomybę, nemokumą, likvidavimą, kiek tai leidžia reglamentas bei minėtas įstatymas, leidęs steigti grupes nuo 2004 m. gegužės 1 d., tačiau realiai grupės buvo galima steigti tik įsigaliojus Juridinių asmenų registro nuostatų pakeitimams.

Europos bendrovė (SE), kurių buveinė yra Lietuvoje, registruojamos Juridinių asmenų registre. Juridiniu asmeniu SE tampa nuo jos įregistravimo šiame registre dienos. Formalus SE požymis – prieš pavadinimą ar po jo rašoma santrumpa “SE”. Priklausomai nuo įstatuose patvirtintos valdymo formos, SE gali būti valdoma vadovaujantis dviejų pakopų arba vienos pakopos valdymo sistema.

Nors SE įsteigimui reikalingas nemažas pradinis kapitalas, tačiau ši įmonių teisinė forma suteikia galimybes ieškoti įmonei palankiausios aplinkos, nes mokesčiai mokami vadovaujantis tos valstybės, kurioje yra registruota SE buveinė, įstatymais. SE vedama vienos įmonės buhalterija, todėl galima sumažinti administravimo išlaidas, išlaidas teisininkams, kurios atsiranda dėl nevienodos teisinės aplinkos. Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas leido steigti SE nuo 2004 m. spalio 8 d., tačiau realiai SE buvo galima steigti tik įsigaliojus su šiuo įstatymu susijusiems poįstatyminiams aktams.

2.1.3. Įmonių reorganizavimas ir likvidavimas

Reorganizavimas – tai juridinio asmens (įmonės, bendrovės, įstaigos, organizacijos ar pan.) pabaiga, be likvidavimo procedūros. Juridinio asmens reorganizavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, atskirų teisinių formų juridinių asmenų veiklą reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai. Reorganizavime gali dalyvauti tik tos pačios teisinės formos juridiniai asmenys, išskyrus įstatymų, reglamentuojančių atskiras juridinių asmenų teises formas, nustatytas išimtis. Reorganizavimas gali būti atliekamas šiais būdais:

- jungiant bendroves;
- skaidant bendroves;
- keičiant bendrovės rūšį ar statusą.

Juridinių asmenų **jungimo būdai** yra:

- prijungimas – tai vieno ar daugiau juridinių asmenų prijungimas prie kito juridinio asmens, tęsiančio savo veiklą;
- sujungimas – tai dviejų ar daugiau juridinių asmenų susivienijimas į naują juridinį asmenį (įsteigiant naują bendrovę).

Juridinių asmenų **skaidymo būdai**:

- išdalijimas – tai reorganizuojamo juridinio asmens teisių ir pareigų išdalijimas kitiems veikiantiems juridiniams asmenims;

- padalijimas – tai vieno reorganizuojamo juridinio asmens pagrindu įsteigimas dviejų ar daugiau juridinių asmenų, kuriems tam tikromis dalimis pereina reorganizuoto juridinio asmens teisės ir pareigos⁴².

Kai **keičiama įmonės rūšis**, ji gali būti reorganizuojama iš UAB į AB – įregistruojant akcijas Vertybinių popierių komisijoje⁴³ ar atvirkščiai. Pertvarkyti individualią įmonę į uždarąją akcinę bendrovę gali paskatinti įvairios priežastys, tačiau viena svarbiausių jų yra perėjimas nuo neribotos prie ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens statuso.

Jau XIX amžiuje valstybės, skatindamos visuomenės iniciatyvą kapitalizuoti privačias lėšas, įteisino rizikos ribojimo mechanizmą – teisę steigti ribotos atsakomybės juridinius asmenis⁴⁴. Šiuolaikinių socialinių ir teisinių santykių jau neįmanoma įsivaizduoti be juridinio asmens ribotos atsakomybės instituto. Tokio juridinio asmens dalyviai⁴⁵ gali lengvai prognozuoti, kokia kapitalo dalimi jie rizikuotų, jeigu verslas žlugtų, be to, jie apsaugoti ir nuo asmeninės atsakomybės juridinio asmens kreditoriams. Tai viena svarbiausių priežasčių, lemiančių individualios įmonės⁴⁶, kaip neribotos civilinės atsakomybės privataus juridinio asmens, savininkų apsisprendimą keisti šios įmonės teisinę formą į uždarąją akcinę bendrovę, ribotos civilinės atsakomybės privatų juridinį asmenį. Individualių įmonių pertvarkymą į uždarąsias akcines bendroves ypač skatina rinkos pokyčiai, nuolat didėjanti konkurencija, valstybinių ekonominių sistemų integracijos ir globalizacijos procesai. Be to, uždaroji akcinė bendrovė daug palankiau vertinama verslo teisinių santykių srityje⁴⁷ tiek pačių verslo partnerių, tiek klientų bei kredito įstaigų.

Reorganizavimas **keičiant įmonės statusą** – tai bendrovės specialios paskirties statuso panaikinimas pakeičiant jos įstatus. Bet kuriuo atveju yra parengiamas reorganizavimo projektas, atliekama jo ekspertizė, apie numatomą reorganizavimą viešai skelbiama ne vėliau kaip 30 dienų iki akcininkų visuotinio susirinkimo, tvirtinama ne mažiau kaip 2/3 kiekvienos klasės akcijų balsų.

Įmonės likvidavimas. Įmonė gali būti likviduojama, jei baigėsi įstatuose nurodytas jos veiklos terminas, teismas ar kreditorių susirinkimas nutarė likviduoti bankrutavusią įmonę⁴⁸. Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka. Bankroto procesas – teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma. Bankrutavusi įmonė – teismo, o kai bankroto procesas vyksta ne teismo tvarka, – kreditorių susirinkimo pripažinta bankrutavusia ir dėl to likviduojama įmonė.

⁴² <<http://www.verslosukury.lt/lt/imonės/imoniu-reorganizavimas.html>>

⁴³ LR Vertybinių popierių komisija <<http://www.vpk.lt/>>

⁴⁴ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (01 S). – V., 2006.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁶ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4991

⁴⁷ valstybės įmonės Registrų centro 2007 metų veiklos ataskaita

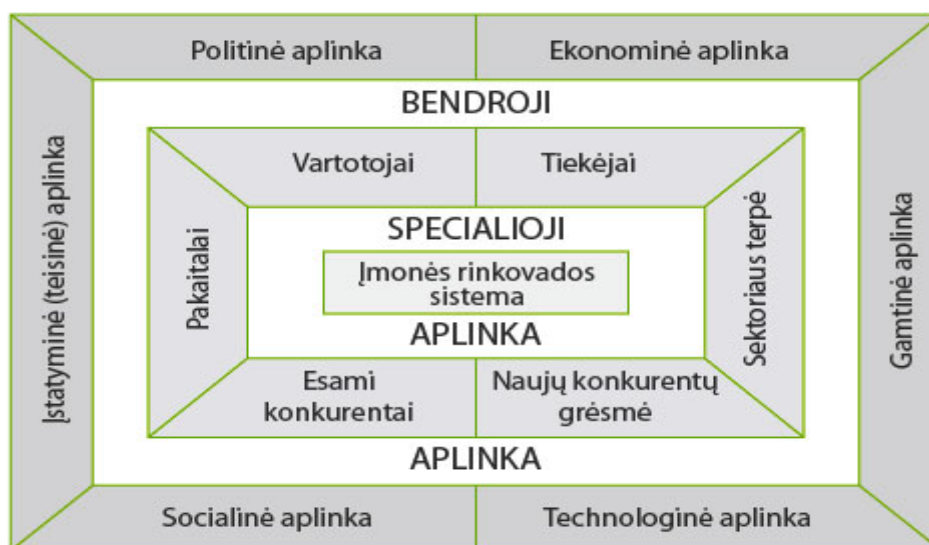
⁴⁸ LR Įmonių bankroto įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232112>

2.2. Įmonių verslo aplinkos ypatumai

Verslo įmonių veiklos sėkmę lemia konkurencijos lygis ir bendri makroekonominiai rodikliai. Verslo įmonių veiklai taip pat turi įtakos ir vyriausybės, kuri savo priemonėmis siekia paveikti bendruosius ekonominius rodiklius, politika. Atviros ekonomikos sąlygomis įmonių veiklai įtakos turi ir viso pasaulio įvykiai, ypač vykstantys tose šalyse, iš kurių prekės importuojamos ar eksportuojamos.

Skiriami šie pagrindiniai makroaplinkos veiksniai: ekonominiai, politiniai ir teisiniai, socialiniai ir kultūriniai, mokslo ir technikos pažangos bei ekologiniai⁴⁹ (5 pav.).

Ekonominiai veiksniai. Ekonominė situacija šalyje tiesiogiai veikia verslą. Jį sąlygoja valstybės valdymo organų vykdoma mokesčių ir pinigų, kapitalo judėjimo, investicinės aplinkos, paskolų teikimo ir palūkanų normos politika. Ekonominę aplinką taip pat sąlygoja paklausos, pasiūlos, konkurencijos, kainodaros, BVP lygis prekių ir paslaugų eksportas ir importas, einamosios sąskaitos deficitas ir kt. ekonominiai veiksniai.

Šaltinis: Gineitienė, 2005, p. 84

5 pav. Verslo aplinka ir jos komponentai

Politiniai ir teisiniai veiksniai. Politinis stabilumas ypač aktualus šalyse, kuriose pereinama nuo planinio prie rinkos ūkio. Šiai aplinkai įtakos turi valstybės valdymo organų veikla ir bendros politinės kryptys. Įmonėms taip pat turi įtakos pilietinis gyvenimas, tarpvalstybinių institucijų darbas. Verslo įmonių veiklą riboja teisinė aplinka, kuri sprendžia ginčytinus klausimus ir reguliuoja įmonių veiklą taip, kad ji būtų naudinga visuomenei.

Technologinė aplinka. Aplinka apima fundamentinių šakų, tokių kaip fizika, laimėjimus, taip pat produktų, procesų ir medžiagų tobulinimą. Technologijos lygis visuomenėje ar tam tikroje

⁴⁹ Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“, Vilnius, 2005, p. 84

pramonės šakoje plačiu mastu lemia, kokie produktai bus gaminami, ar kokios paslaugos bus teikiamos.

Dėl globalizacijos technologinė aplinka nepaliaujamai kinta. Įmonei tai gali turėti ir teigiamų, ir neigiamų padarinių. Jei įmonė geba prie šių pokyčių prisitaikyti, tai yra didelė tikimybė, kad jos veikla bus sėkminga.

Socialiniai ir kultūriniai veiksniai. Tai visuomenės vertybių ir gyvenimo būdo pokyčiai. Kiekviena organizacija veikia tam tikroje kultūrinėje aplinkoje, kurią sudaro konkrečios tradicijos, papročiai. Socialiniams ir kultūriniams veiksniams būdingas pastovumas. Svarbiausių tradicijų perdavimus ir kt., stiprina visuomeniniai institutai: įstatymai, Bažnyčia ir pan. Nors vertybės dažniausiai nekinta, tačiau kultūrinė aplinka kinta ir svarbu numatyti ar tai esminiai pokyčiai, ar tik trumpalaikės tendencijos. Svarbiausi socialinės aplinkos veiksniai yra demografija, gyvenimo būdas ir socialinės vertybės. Jie gali daryti poveikį organizacijai iš jos išorinės aplinkos. Verslo įmonei naudingas ir svarbus – šalies gyventojų skaičius. Didėjant gyventojų skaičiui, daugėja potencialių jos prekių vartotojų, didėja darbo pasiūla, vartotojų sudėtis, jų išsidėstymas ir lūkesčiai.

Ekologiniai veiksniai. Įmonių vadovai priimdami strateginius sprendimus, turi atsižvelgti į ekologinius reikalavimus, laikytis ekologinės etikos ir moralės normų už gamtos išsaugojimą.

Tarptautinio verslo aplinkos veiksnių analizė ir pažinimas leidžia verslininkams imtis aktyvios strateginės pozicijos, įgyti pranašumų prieš konkurentus ir sėkmingai veikti tarptautinėse rinkose⁵⁰.

Nemažiau svarbu ekonominė ir administracinė verslo aplinka. Lanksti administracinė sistema turėtų sudaryti sąlygas verslininkui greit gauti leidimą verslui, jį registruoti, gauti patalpas, įrengimus, reikiamą informaciją, paramą darbuotojams perkvalifikuoti.

ES Komisija rekomenduoja daugiau dėmesio skirti verslo aplinkos gerinimui ir problemų dėl makro- ir makroekonominių priežasčių sprendimui. Dėl didelio ekonomikos augimo ir emigracijos sumažėjo darbo rinka ir išaugo darbo jėgos sąnaudos, tai neigiamai paveikė Lietuvos konkurencingumą. Dėl dabartinio ekonomikos augimo sulėtėjimo išaugs nedarbo lygis, todėl labai svarbu vykdyti aktyvią darbo rinkos politiką. Vis dėlto šiuo metu svarbiausias uždavinys tebėra sumažinti didelį makroekonominį disbalansą. Siekiant suvaldyti infliaciją ir užkirsti kelią konkurencingumo mažėjimui, darbo užmokesčio pokyčius reikia labiau derinti su našumu. Laikantis bendros taupymo politikos išlaidų srityje, jau įgyvendintos kai kurios priemonės, skirtos darbo užmokesčio augimui viešajame sektoriuje užtikrinti. Reikėtų gerinti verslo aplinką ir stiprinti administracinius gebėjimus. Be to, našumo augimą reikia skatinti tobulinant gebėjimus ir inovacijų veiklos rezultatus, be kita ko, pritraukiant tiesioginių užsienio investicijų⁵¹.

⁵⁰ Gineitienė Z., „Verslo kūrimas ir valdymas“, Vilnius, 2005, p. 88

⁵¹ Europos Sąjungos oficialusis leidinys, TARYBOS REKOMENDACIJA. 2009 7 15

Įmonių socialinė atsakomybė (ĮSA) – įmonių politika ir praktika, kai jos, laikydamosi įstatymų, tarptautinių susitarimų ir sutartų elgsenos normų, į savo veiklos vidinius procesus ir išorinius santykius savanoriškai integruoja socialinius, aplinkosaugos ir skaidraus verslo principus. Įmonės kartu su visuomeniniais ir valstybinio sektoriaus partneriais ieško novatoriškų sisteminių socialinių, aplinkosaugos ir platesnių ekonominės gerovės problemų sprendimų⁵².

Šie principai orientuoti ne tik į veiklos vykdymą vadovaujantis galiojančiomis teisinės bazės ar diegiamų standartų normomis, bet ir į aukštesnių, nei reikalaujama, veiklos tikslų nusistatymą, jų įgyvendinimą kasdieninėje organizacijos veikloje. Populiariausi ĮSA plėtros principai:

- konkurencingos įmonės besikeičiančiomis globalios ekonomikos sąlygomis;
- saugi, ekologiškai švari aplinka;
- stipri socialinė sanglauda;
- skaidri ir etiška verslo praktika.

Kiekviena Lietuvos įmonė, suvokdama savo socialinę atsakomybę ir savo noru prisiimdama papildomus įsipareigojimus tobulinti verslo praktiką, diegti modernias žmogiškųjų išteklių vadybos technologijas, savo praktikoje naudoja gamtos išteklius tausojančias technologijas, žmogaus sveikatai nekenksmingas medžiagas bei gamybos procesus. Kurdama savo verslo strateginius planus, numato galimas neigiamas pasekmes gamtinei bei socialinei aplinkai, suderina darbo santykius bei aktyviai dalyvauja socialiniame dialoge. Planuodama savo veiklą, atsižvelgia į suinteresuotų dalyvių pareikštą poziciją bei visuomenės lūkesčius, užtikrina skaidrų valdymą ir plėtoja etiškus santykius su partneriais, garantuoja bendrą teigiamą verslo klimatą šalyje.

Valstybė taip pat skatina įmonių socialinės atsakomybės plėtrą įgalinančią aplinką, bendradarbiaujant su ekonominiais, socialiniais ir tarptautiniais partneriais⁵³. 2005 m. balandžio mėn. Lietuvoje įsteigtas Lietuvos nacionalinis atsakingo verslo tinklas (LNAVTV), jungiantis Jungtinių tautų (JT) Pasaulinio susitarimo⁵⁴ iniciatyvos nares – įmones ir organizacijas, palaikančias atsakingo verslo plėtrą kaip darnaus vystymosi Lietuvoje sąlygą. Įmonės ir organizacijos, kurios tiki darniu vystymusi ir atsakingu verslu, gerbia darbuotojų žmogaus ir darbo teises, saugo aplinką, priešinasi korupcijai, domisi darnaus verslo strategijų kūrimu ir pilietine visuomene, gali tapti LNAVTV narėmis oficialiai prisijungdamos prie JT Pasaulinio susitarimo iniciatyvos. LNAVTV į nares priima ir mikro įmones.

Apibendrinant galima teigti, kad įmonės – tai žmonės bendrai veiklai sutelkiantys ekonomikos (ūkio) struktūriniai vienetai, kurie, siekdami didžiausios naudos (dažniausiai – didžiausio pelno), savo veiklą grindžia savarankišku ir beveik išsamium ekonominiu skaičiavimu; renkasi tokią prekių gamybos ir paslaugų teikimo technologiją, kuri užtikrina didžiausią investuotam kapitalui tenkančią pelno normą; taiko geriausiai jų tikslus atitinkančius žmonių darbo organizavimo būdus ir, kai tikslinga,

⁵²Įmonių socialinė atsakomybė <http://www.socmin.lt/index.php?-1950787920>

⁵³<<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=532BF274-0E2B-47BC-8980-9E6647F584C7>>

⁵⁴ trumpa informacija apie Pasaulinį susitarimą <<http://www.socmin.lt/index.php?1466014710>>

savarankiškai jungiasi į didesnius arba skaidosi į mažesnius vienetus. Nors visų įmonių strateginis valdymas grindžiamas tais pačiais principais, jis nėra vienodas. Strateginio valdymo savitumą lemia įmonių veiklos ypatybės, t.y. ar įmonės yra:

- nacionalinės ar transnacionalinės;
- produkciją gaminančios (pramonės, žemės ūkio, statybos) ar paslaugas teikiančios (transporto, prekybos, finansų, turizmo);
- vienaarūšės ar įvairiarūšės veiklos;
- valstybinės ar privačios;
- savarankiškos ar kontroliuojamos kitų įmonių;
- vidaus rinkai ar eksportui gaminančios;
- smulkios, vidutinės ar stambios;
- funkcinės, daugiaskyrės, matricinės ar tinklinės organizacinės struktūros;
- centralizuotos ar decentralizuotos.

Iš esmės nacionalinė ekonomika nėra vienos šalies teritorijoje įregistruotų ir veikiančių įmonių visuma. Tai šalies bendrosios sandaros sudedamoji dalis. Nacionalinės ekonomikos savireguliacijos mechanizmas ir galimybė valstybei ją reguliuoti užtikrina visuomenės aprūpinimą ekonomikos gėrybėmis. Įmonės, namų ūkius ir valstybės valdymo institucijas į bendrą sistemą – ekonomiką jungia sudėtingi, tarpusavyje susiję ekonominiai santykiai, savireguliacijos mechanizmas ir valstybinio reguliavimo priemonės. Be to, šalies ūkis yra pasaulinės ekonomikos dalis, jis su kitų šalių ūkiu susijęs tarptautiniais ekonominiais ryšiais ir yra veikiamas pasaulinės ekonomikos savireguliacijos ir jos reguliavimo mechanizmų⁵⁵.

Ekonominio augimo prioritetai siejami su socialinės sanglaudos tikslais, apimančiais ne tik bendro užimtumo lygio dinamiką, bet ir teigiamus darbo užmokesčio pokyčius. Užimtumas bei nedarbo lygis yra vieni iš svarbiausių šalies makroekonominių rodiklių, apibūdinančių bendrą ekonominės situacijos šalyje stabilumą, privataus sektoriaus paskatas investuoti į darbuotojus.

2.3. Mokestiniai įmonių veiklos aspektai

Šalies mokesčių sistema - tai glaudžiai tarpusavyje susijusi visuma, kurios rezultatų analizė pateikia objektyvų finansinės šalies situacijos vertinimą. Darant prielaidas, prognozuojant ateitį galima modeliuoti ateities perspektyvas ir imtis priemonių sričių, kurios reikalauja papildomo dėmesio, tobulinimui⁵⁶. Kiekvienos valstybės mokesčių sistema turi būti formuojama atsižvelgiant į apmokestinimui keliamus uždavinius ir kartu laikantis tam tikrų apmokestinimo principų, nes per

⁵⁵ Aleksandras Vasiliauskas – profesorius, socialinių mokslų habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, LMA Ekonomikos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas. 2000, 2004

⁵⁶ Skominas, Vytautas. (2006). *Makroekonomika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 278.

dideli mokesčiai ar netinkama jų sistema gali neigiamai veikti šalies ūkio plėtrą. Formuojant valstybės mokesčių sistemą svarbu, kad nebūtų peržengiama apmokestinimo riba, kai per dideli mokesčiai slopina gyventojų ir verslininkų iniciatyvą, jie yra slepiami, plėtojasi „šešėlinė ekonomika“. Viso to pasekmės – verslo trukdžiai, pajamų slėpimas, nelegalus darbas, atlyginimai „vokeliuose“, nedarbas, emigracija, kvalifikacijos trūkumas bei pralaimėjimas konkurencinėje šalių kovoje dėl patrauklesnės mokesčių sistemos.

Lietuvoje dažnai kalbama apie mokesčių našta, tačiau įvairūs mokslininkai ir ekonomistai ją vertina labai skirtingai. Taip yra dėl to, kad nėra parengtos mokesčių naštos skaičiavimo metodikos ir įvairūs autoriai mokesčių našta skaičiuoja vis kitokiais metodais. Autoriai sutaria, jog mokesčių naštos rodiklis yra matuojamas pinigų suma, kurią mokesčių mokėtojas sumoka į biudžetą. Skaičiuojant mokesčių našta įskaitomi visi mokesčių mokėtojų mokami mokesčiai – tiek į nacionalinį biudžetą, tiek į įvairius fondus. Ši suma savo ruožtu gali būti išmatuota tiek absoliučia suma, tiek santykinu dydžiu.

Kaip santykinis rodiklis, *mokesčių našta* – tai mokestinių įplaukų santykis su bendruoju vidaus produktu, parodantis, kokia bendrojo vidaus produkto dalis perskirstoma mokesčiais⁵⁷. Pagal LR priimtus įmonių įstatymus kiekvienas subjektas gali pasirinkti komercinių įmonių rūšis ir formas, tai ir nulemia finansų valdymo ir organizavimo ypatumus.

Įmonės finansinė veikla kontroliuojama audito tvarka. Metinės veiklos auditas yra privalomas. Auditą gali atlikti auditorius – fizinis asmuo, turintis licenciją, ar audito įmonė⁵⁸.

Įmonių pelno mokesčio įstatyme nustatytos lengvatos taikomos ne tik IĮ, bet ir kitoms nedidelėms bendrovėms (nesvarbu, kokia jų teisinė forma), atitinkančioms įstatyme nustatytus kriterijus. Pagal šį įstatymą galima taikyti ne 15, o 13 proc. pelno mokestį įmonėms, kuriose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių, o mokestinio laikotarpio pajamos – 500 tūkst. litų. Kaip matyti, ši lengvata labiau pritaikoma smulkioms IĮ. Tačiau jei savininkas ar jo sutuoktinis yra ir kitų individualių įmonių savininkas, ši lengvata tampa teorinė. Negana to, IĮ savininkas, norėdamas išsiimti pinigų savo reikmėms, pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą privalės sumokėti valstybei 15 proc. mokestį nuo išimamos sumos. Taigi yra panaikintos anksčiau galiojusios mokestinės lengvatos IĮ, ir IĮ mokestinės prievolės beveik prilygintos AB mokestinėms prievolėms (t. y. IĮ, kaip ir AB, tenka dvigubo apmokestinimo našta). Tiesa, jei savininkas išsiima ne didesnę kaip 12 neapmokestinamųjų pajamų dydžių sumą, minėtas 15 proc. pajamų mokestis netaikomas;

Akcinės bendrovės moka didesnius mokesčius, palyginti su kitomis bendrovių rūšimis. Po visai neseniai įvykusios mokesčių teisės reformos, kaip minėjome, AB mokestinė našta beveik nesiskiria nuo ŪB ir IĮ. Dėl šios priežasties nuo šių metų pradžios labai daug IĮ ir ŪB buvo pertvarkytos į UAB. Tačiau įstatymų leidėjas žada sugrąžinti bent dalį buvusių lengvatų IĮ ir ŪB.

⁵⁷ Meškauskienė, D., Tvaronavičienė, M. (2003). Lietuvos mokesčių sistema: mokesčių naštos tyrimas. // *Verslas: teorija ir praktika*. IV tomas, Nr. 1.

⁵⁸ O. Buckiūnienė. Įmonių finansai, 2004, Vilniaus kolegija, mokomoji knyga, 2004

Tuo tarpu AB tiek iki reformos, tiek po jos buvo apmokestinamos dvigubai, t. y. bendrovė privalo mokėti pelno mokestį nuo gauto pelno, o paskirsčiusi visą tai, kas liko sumokėjus pelno mokestį, ir išmokėdama dalyviams dividendus, nuo jų valstybei moka dar vieną – pajamų mokestį (dvigubas apmokestinimas);

UAB teisinei formai keliama mažiau reikalavimų nei AAB, kartu išsaugant ribotą dalyvių atsakomybę pagal bendrovės skolas. Aišku, steigimo, veiklos ir kitos organizacinės sąnaudos yra gana didelės, palyginti su ŪB ir IĮ, tačiau tai, kad pastarosios teisinės formos paskutiniu metu neteko didžiausio savo pranašumo – mokesčių lengvatų, skatina daugelį Lietuvos verslininkų apsistoti ties UAB. Be jokios abejonės, gerokai paprastesnis valdymas, mažesnės sąnaudos ir mokesčių lengvatų sugražinimo perspektyva neeliminuoja ŪB ir ypač IĮ iš Lietuvos verslo aplinkos⁵⁹.

Renkantis tam tikrą bendrovės rūšį savo veiklai vykdyti, mokestiniai klausimai dažnai iškeliami bene į pirmąją vietą. Ir tai suprantama, juk mokesčiai yra vienas iš pagrindinių veiksnių, mažinančių grynojo pelno dalį, patenkančią į verslininko rankas. Tačiau pervertinti mokestinius bendrovių veiklos aspektus nepatartina, nes nelengva nustatyti tiksliai mokestines prievoles kiekvienam konkrečiam verslininkui mažiausiai dėl dviejų priežasčių.

Pirma, sunku prognozuoti vieno ar kito bendrovės dalyvio realias pajamas. Kaip rodo praktika, skirtingi bendrovės nariai beveik visuomet gauna nevienodas pajamas bei pelną. Šią aplinkybę lemia daugybė verslo praktikoje pasitaikančių situacijų, kai bendrovės nariai skirtingu laipsniu dalyvauja bendrovės valdyme ir dėl to gauna nevienodas pajamas iš skirtingų apmokestinimo objektų (pvz., vienas bendrovės narys gauna pajamas vien tik iš bendrovės dividendų, kitas yra bendrovės valdybos narys ir už tai gauna dar tam tikras pajamas, trečias yra administracijos vadovas ir, be dividendų, gauna dar ir administracijos vadovo atlyginimą, ketvirtą su bendrove sieja sutartiniai santykiai, t.t.

Antra, mokesčius reglamentuojantys įstatymai yra dažnai keičiami. Turint galvoje tai, kad apie 90 proc. valstybės biudžeto įplaukų sudaro mokestinės įplaukos, tokią įstatymų leidėjo poziciją galima suprasti. Valstybė, norėdama bent jau nesumažinti gaunamų įplaukų, privalo itin atidžiai sekti šalies makro- ir mikroekonomikos pokyčius ir operatyviai reaguoti į juos, optimaliai pritaikydama mokesčių įstatymus prie ekonominės padėties.

Bendrovių finansinių išteklių šaltiniai. Finansavimas yra viena iš kapitalo parūpinimo formų. Tai išorinis finansavimo šaltinis, kai bendrovės finansiniai ištekliai yra formuojami iš įnašų už akcijas, įplaukų už obligacijas bei iš skolintų lėšų (8 lent.). Finansavimas yra vidinis finansavimo šaltinis, kai įmonininkas gali naudotis dviem finansavimo galimybėmis:

- Atvirąja, kai gautas pelnas neišmokamas arba išmokamas ne visas ir patenka į pelno rezervo sąskaitą;

⁵⁹Vitalij Papijanc. Advokato padėjėjas. Kokią įmonės rūšį pasirinkti 2007 04 21
<http://www.infoverslui.lt/index.php?cid=50&new_id=564>

- Paslėptąja: ši finansavimo forma yra susijusi su slaptųjų rezervų sudarymu.

Akcinių ir uždarytų akcinių bendrovių finansiniai ištekliai sudaromi iš *vidinių ir išorinių šaltinių* – vidiniams šaltiniams priskiriamas pelnas, išoriniams – įnašai už akcijas; įplaukos ir obligacijos; skolintos lėšos; dotacijos ir subsidijos.

Obligacijos išleidimas yra vienas iš būdų pasiskolinti pinigų. Jos sudaro AB skolą, kurią įmonė privalės išmokėti palūkanomis nepriklausomai nuo to – ar gaus pelną ir pasibaigus galiojimui, išpirkti obligacijas pagal nominaliąją vertę. Bendrovėje finansinę veiklą kontroliuoja revizorius.

8 lentelė. Atskirų įmonių finansų reglamentavimo palyginimas

Įmonės	Įmonių tipai	Kapitalas	Kapitalo kitimas
Individualios (personalinės)	Individuali veikla	Nuosavas ir skolintas	Nereglamentuojamas
Ūkinės bendrijos	Tikroji Komandinė	Nuosavas ir skolintas	Atliekamas susitarimu
Akcinės bendrovės Investicinės bendrovės	UAB, AB IF, UIF, KIB	Nuosavas ir skolintas	Išleidžiamos akcijos arba keičiama jų nominali vertė
Valstybinės įmonės	VĮ, SĮ	Valstybės (savivaldybės) ir skolintas	Reglamentuojamas valstybės ir savivaldybės
Teisinis reglamentavimo pagrindas	Atsakomybė	Teisė leisti vertybinius popierius	Privalomi fondai
Civilinis kodeksas	Visiška	Neturi	Nėra
Jungtinės veiklos sutartis	Visiška narių Ribota narių komanditorių	Neturi	Nėra
Įstatai	Ribota	Turi	Privalomasis rezervas
Įstatai	Ribota	Neturi	Pelno rezervas

Šaltinis: O. Buckiūnienė. Įmonių finansai, 2004, Vilniaus kolegija, mokomoji knyga, 2004, p. 14

Valstybės ir savivaldybės įmonių finansiniai ištekliai formuojami iš vidinių šaltinių – amortizaciniai atskaitymai bei pelnas. Išoriniai – skolinto kapitalo lėšos, valstybės ir savivaldybės įnašai bei iš kitur gauta finansinė parama.

3. LIETUVOS ĮMONIŲ SISTEMOS ANALIZĖ IR VERTINIMAS

3.1. Įmonių skaičius pagal dydį ir ekonominę veiklą

Statistikos departamentas praneša, kad pirmąjį 2010 m. pusmetį buvo įregistruoti **4453 ūkio subjektai**. Palyginti su pirmuoju 2009 m. pusmečiu, kai buvo **įregistruoti** 4005 ūkio subjektai, jų skaičius padidėjo 12,7 procento. Daugiausia ūkio subjektų įregistruota Vilniaus apskrityje, mažiausiai – Tauragės apskrityje (9 lent.).

9 lentelė. Įregistruotų ūkio subjektų skaičius pagal apskritis 2010 m. I pusmetį

Apskritis	2010 m. I pusm.	2009 m. II pusm.	2009 m. I pusm.
Alytaus	166	126	133
Kauno	764	739	697
Klaipėdos	459	453	445
Marijampolės	107	103	114
Panevėžio	204	191	226
Šiaulių	275	275	243
Tauragės	85	88	68
Telšių	119	107	116
Utenos	124	118	122
Vilniaus	2209	2058	1841
Iš viso:	4512	4258	4005

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Per pirmąjį 2010 m. pusmetį, palyginti su tuo pačiu 2009 m. laikotarpiu, Lietuvoje buvo **išregistruota** 54 proc. daugiau ūkio subjektų. Didžiausi pokyčiai, palyginti su pirmuoju 2009 m. pusmečiu, užfiksuoti administracinės ir aptarnavimo veiklos, profesinės, mokslinės ir techninės veiklos, mažiausi – žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės bei švietimo srityse (10 lent.).

10 lentelė. Išregistruotų ūkio subjektų skaičius

Ekonominės veiklos rūšys	Išregistruotų subjektų skaičius		
	2010 m. I pusm.	2009 m. II pusm.	2009 m. I pusm.
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	69	58	64
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	2	1	1
Apdirbamoji gamyba	322	270	219
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	1	1	4
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	7	4	142
Statyba	290	228	555
Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	867	551	165
Transportas ir saugojimas	299	215	78

10 lentelės tęsinys			
Ekonominės veiklos rūšys	Išregistruotų subjektų skaičius		
	2010 m. I pusm.	2009 m. II pusm.	2009 m. I pusm.
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas	143	92	30
Informacija ir ryšiai	42	26	12
Finansinė ir draudimo veikla	28	29	44
Nekilnojamojo turto operacijos	80	65	113
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	245	129	46
Administracinė ir aptarnavimo veikla	59	32	3
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomas socialinis draudimas	7	6	29
Švietimas	40	89	34
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	47	26	21
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	32	15	88
Kita aptarnavimo veikla	116	72	64
Nenurodyta veikla	1597	898	1075
Iš viso	4293	2807	2787

Šaltinis: Juridinių asmenų registro duomenys

2010 m. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvoje buvo **187 226 veikiančių įmonių ir fizinių asmenų**, vykdančių ekonominę veiklą. Palyginti su 2009 m. sausio 1 d. duomenimis, jų skaičius sumažėjo 0,9 procento. 1000 gyventojų teko 57 veikiančios įmonės ir juridiniai asmenys. Verslumas šalyje, vertinant nagrinėjamą laikotarpį, išlieka stabilus (11 lent.).

11 lentelė. Veikiančių įmonių ir fizinių asmenų, vykdančių ekonominę veiklą, skaičius 2005–2010 m.*

Metai	Veikiančių įmonių skaičius	Fizinių asmenų skaičius	Įmonių ir fizinių asmenų (1+2)	1000 gyventojų tenka įmonių ir fizinių asmenų	1000 gyventojų tenka įmonių
2005	56176	55503**	111679	33	16
2006	56792	72506***	129298	38	17
2007	60094	83463***	143557	42	18
2008	63561	113301***	176862	53	19
2009	65629	121788***	187417	56	20
2010	63840	124386***	188226	57	19

* metų pradžioje

**Įtraukti tik fiziniai asmenys, vykde ekonominę veiklą pagal verslo liudijimus.

*** Įtraukti fiziniai asmenys, vykde ekonominę veiklą pagal verslo liudijimus ir be jų, bei ūkininkai.

Šaltinis: Juridinių asmenų registro duomenys

Į lentelę įtrauktos įmonės – juridiniai asmenys, ir fiziniai asmenys (tarp jų ir ūkininkai), vykdančios ekonominę veiklą, kurie pateikia metines gyventojų pajamų deklaracijas Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos. Veikiamos sunkių ekonominių sąlygų,

mažėjančių pardavimo apimčių 2009-2010 m. 1789 įmonės dėl vienokių ar kitokių priežasčių nutraukė savo veiklą, tačiau tai kompensuoja fizinių asmenų, vykdančių ekonominę veiklą skaičiaus didėjimas (2598 subjektai) – bendrai tūkstančiui gyventojų tenkančių įmonių ir fizinių asmenų skaičius padidėjo iki 57 vnt. (žr. 13 lent.).

2010 m. liepos 1 d. duomenimis, Lietuvoje buvo **82 018 veikiančių ūkio subjektų**. Tai sudarė 46,3 proc. visų įregistruotų ūkio subjektų. Palyginti su 2009 m. liepos 1 d. duomenimis, veikiančių ūkio subjektų sumažėjo 1,6 proc., o palyginti su 2008 m. liepos 1 d. – padaugėjo 1,8 proc.

3.2. Įmonių skaičius pagal veiklos rūšis, darbuotojų skaičių ir darbo užmokestį

Veikiančiu ūkio subjektu laikomas Juridinių asmenų registre įregistruotas subjektas, teikiantis statistines ataskaitas atitinkamiems Statistikos departamento skyriams, įmonių deklaracijas ir metinius balansus – valstybinei mokesčių inspekcijai, ataskaitas – Socialinio draudimo fondo valdybos skyriams, be to, turintis darbuotojų ir (arba) pajamų. Veikiančių įmonių sąrašas rengiamas **kartą per metus** spalio 15 d. Gegužės mėn. iš sąrašo išbraukiamos išregistruotos įmonės ir patikslinama veikiančiųjų įmonių veikla, teisinis statusas, rūšis ir kontaktinė informacija. Į įregistruotų ir veikiančių ūkio subjektų skaičių neįtraukiami įmonių filialai ir atstovybės.

Veiklos rūšys priskiriamos remiantis Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriumi. Nurodoma pagrindinė ekonominės veiklos rūšis nustatoma pagal sukuriamos pridėtinės vertės dalies dydį, lyginant visas ūkio subjekto vykdomų veiklų sukuriamos vertės dalis.

Remiantis Statistikos departamento pateiktais duomenimis 2010 m. liepos 1 d. Lietuvoje veikė 82018 verslo subjektai, kuriuose 2010 m. sausio 1 d. dirbo 1335 tūkst. darbuotojų. Daugiausia verslo subjektų ekonominę veiklą vykdė didmeninę ir mažmeninę prekybą, teikė variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugas (viso 21169 vnt. – 25,8 proc. visų subjektų skaičiaus, dirbo 18,4 proc. visų darbuotojų šalyje) ir vykdė kitą aptarnavimo veiklą (11282 vnt; 13,7 proc.). Tačiau nors apdirbamojoje gamyboje veikė tik 8,3 proc. subjektų (6791 vnt.), juose dirbo net 16,4 proc. šalies verslo ūkio subjektų darbuotojų – tai aukščiausias darbuotojų koncentracijos rodiklis (daugiau nei 32) - 14 lent. 8,3 proc. ūkio subjektų veiklą vykdė statyboje (6605 vnt.), transporto ir saugojimo srityse (5844 vnt.), 6745 ūkio subjektai veikia profesinėje, mokslinėje ir techninėje srityje (8,2 proc. visų verslo subjektų analizuojamu momentu), šiose veiklos rūšyse koncentravosi ir didelė dalis darbuotojų (atitinkamai 9,2; 7,3; 4,8 proc.).

Bendrai vertinant didžiausia darbuotojų koncentracija buvo švietimo srityje (3382 subjektuose dirbo net 11,8 proc. visų šalies darbuotojų, viešajame valdyme ir gynyboje, įtraukiant socialinį draudimą (700 ūkio subjektų dirbo 53 tūkst. darbuotojų). Tuo tarpu vykdančią kitą aptarnavimo veiklą (neįtraukiant apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų, finansinės ir draudimo veiklos, administracinės ir aptarnavimo veiklos 2010 m. sausio 1 d. 11282 subjektuose (13,7 proc. viso šalies ūkio subjektų) dirbo tik 25 tūkst. darbuotojų, t.y. 1,9 proc.(12 lent.).

**12 lentelė. Veikiančių ūkio subjektų skaičius 2010 m. liepos 1 d.
pagal veiklos rūšis ir darbuotojų skaičių**

Ekonominės veiklos rūšys	Subjektų skaičius	proc.	Darbuotojų skaičius, tūkst.*	proc.*
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	1533	1,9	33	2,5
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	79	0,1	3	0,2
Apdirbamoji gamyba	6791	8,3	219	16,4
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	221	0,3	18	1,4
Vandens tiekimas, nuotekų valymas atliekų tvarkymas ir regeneravimas	304	0,4	14	1
Statyba	6605	8,1	123	9,2
Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	21169	25,8	246	18,4
Transportas ir saugojimas	5844	7,1	98	7,3
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas	2963	3,6	41	3,1
Informacija ir ryšiai	2186	2,7	26	2
Finansinė ir draudimo veikla	592	0,7	21	1,6
Nekilnojamojo turto operacijos	3493	4,3	22	1,6
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	6745	8,2	64	4,8
Administracinė ir aptarnavimo veikla	2081	2,5	46	3,5
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomas socialinis draudimas	583	0,7	53	4
Švietimas	3382	4,1	158	11,8
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2629	3,2	99	7,4
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	3536	4,3	26	1,9
Kita aptarnavimo veikla	11282	13,7	25	1,9
Iš viso:	82018	100	1335	100

*2010 m. sausio 1 d. duomenys.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2010

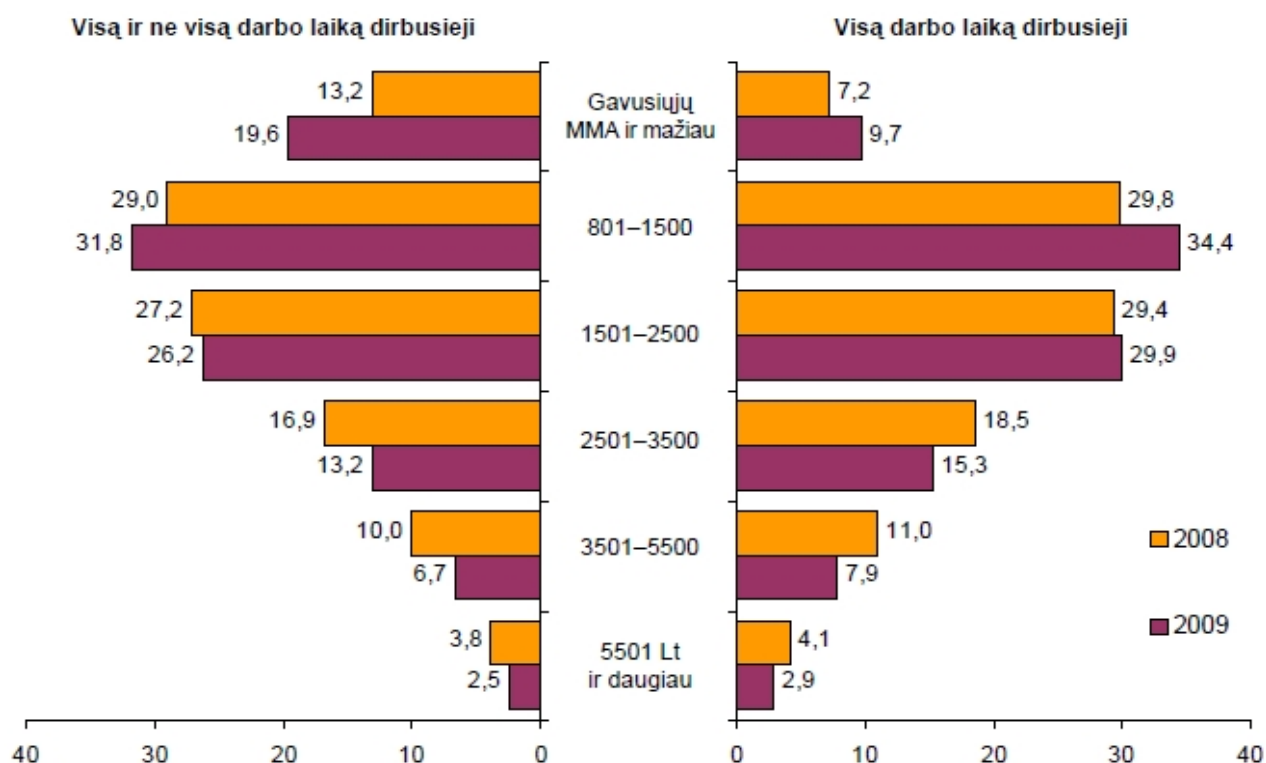
Statistikos departamento prie LR Vyriausybės kasmet atliekamo darbuotojų skaičiaus pagal darbo užmokesčio dydį statistinio tyrimo duomenimis, 2009 m. spalio mėn. minimaliąją mėnesinę algą (MMA) ar mažesnę darbo užmokestį gavusių darbuotojų dalis, palyginti su 2008 m. spalio mėn., padidėjo 6,4 procentinio punkto ir sudarė 19,6 proc. (pasiekė 2004 m. lygį – 20 proc.), iš jų daugiau nei pusė (58,1 proc.) gavusių MMA dirbo ne visą darbo laiką. Šiam padidėjimui įtakos turėjo pablogėjusi šalies ekonominė padėtis ir sumažėjęs darbų mastas.

Visą darbo laiką dirbusių ir MMA gavusių darbuotojų skaičius, palyginti su bendru visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičiumi, šalies ūkyje sudarė 9,7 proc., valstybės sektoriuje – 6 proc., privačiajame – 12,2 proc.

MMA gavusių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų įmonėse buvo 25,1 proc., kitos aptarnavimo veiklos įmonėse – 18,5, nekilnojamojo turto įmonėse – 17,1 proc.

visą darbo laiką dirbusių šių veiklos rūšių įmonių darbuotojų. Minėtose įmonėse dauguma darbuotojų uždirbo mažiau nei 1500 litų, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų įmonėse jų buvo 78,9, o kitos aptarnavimo veiklos įmonėse – 59,1 proc.

Sunkmečiu mažėjant darbo užmokesčiui, visą darbo laiką dirbusių darbuotojų, gavusių mažiau nei 1500 litų dalis, palyginti su bendru visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičiumi, šalies ūkyje sudarė 44,1 proc., valstybės sektoriuje – 32,2 proc., privačiajame sektoriuje – 52,3 proc. Nuo 1500 iki 2500 litų (bruto) darbo užmokestį gavusių darbuotojų šalies ūkyje buvo 29,9 proc., valstybės sektoriuje – 35,8 proc., o privačiajame sektoriuje – 25,8 proc. visų visą darbo laiką dirbusių atitinkamo sektoriaus darbuotojų. Darbuotojų, gavusių daugiau nei 2500 litų dalis sudarė 26,1 proc. šalies ūkio visą darbo laiką dirbusių darbuotojų, valstybės sektoriuje – 31,9 proc. ir 21,9 proc. visų privačiajame sektoriuje visą darbo laiką dirbusių darbuotojų (6 pav.). Pokyčius valstybės sektoriuje lėmė sumažintas bazinis dydis, taikomas valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginėms algoms nustatyti, pareiginių algų koeficientai, priedai už kvalifikacinę klasę, sumažinta bazinė mėnesinė alga, priedai ir priemokos biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojams.

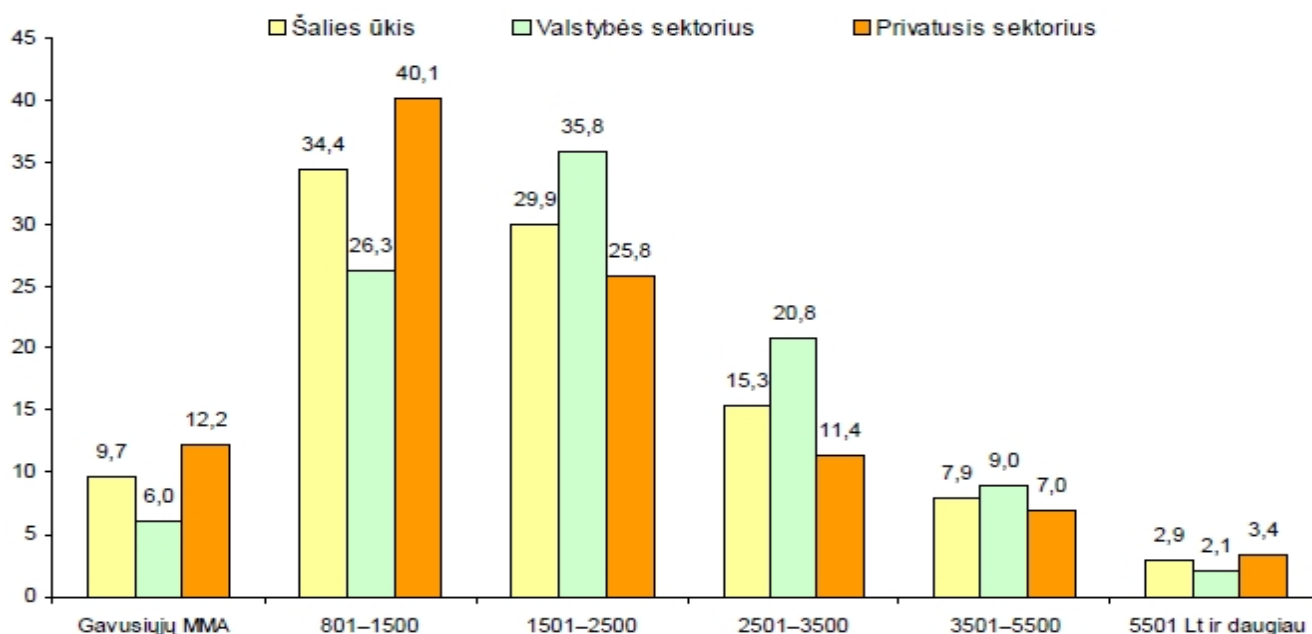
Visi darbuotojai – 100 procentų

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

6 pav. Darbuotojų skaičius šalies ūkyje pagal bruto darbo užmokesčio dydį 2008 ir 2009 m. spalio mėn. (proc.)

Beveik dviejų trečdalių visą darbo laiką dirbusių darbuotojų darbo užmokestis buvo mažesnis už 2009 m. spalio mėn. šalies ūkio darbo užmokesčio vidurkį – 2077 litus, kuris, palyginti su 2008 m. spalio mėn. vidutiniu mėnesiniu bruto darbo užmokesčiu (2327 Lt), sumažėjo 10,7 proc. Darbuotojai,

per mėnesį uždirbę 5 501 litą ir daugiau, šalies ūkyje sudarė 2,9 procento (1,2 procentinio punkto mažiau nei 2008 m. spalio mėn.). Daugiausia jų buvo finansų ir draudimo įmonėse – 16 proc., informacijos ir ryšių – 9,8, profesinės, mokslinės ir techninės veiklos įmonėse – 8,4 proc. visą darbo laiką dirbusių šių veiklos rūšių įmonių darbuotojų (7 pav.).

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

7 pav. Visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius šalies ūkiuose pagal bruto darbo užmokesčio dydį 2009 m. spalio mėn.

Visą darbo laiką dirbusių, 10 001 litą ir daugiau gavusių darbuotojų šalies ūkyje buvo 3583 (iš jų 3178 – privačiajame sektoriuje), arba 0,5 proc. visų visą darbo laiką dirbusių darbuotojų (2008 m. spalio mėn. – 6062 darbuotojai), iš jų didmeninės ir mažmeninės prekybos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto įmonėse – 21 proc., apdirbamojoje gamyboje – 15,9 proc. Tačiau šių ekonominės veiklos rūšių įmonėse ir švietime daugiausia buvo ir gavusiųjų MMA.

Įmonėmis laikomi veikiantys juridiniai ir fiziniai asmenys, užsiimantys ekonomine veikla (išskyrus žemės ūkio) bei per metus turintys darbuotojų ir (arba) pajamų. Įmonės „gimimas“ fiksuojamas tada, kai pradama reali veikla (pagaminama produkcija arba įdarbinami darbuotojai). Įmonės „gimimo data“ gali būti vėlesnė nei registracijos data Juridinių asmenų ar fizinių asmenų registruose. Jei įmonė pakeičia veiklą, prisijungia įmonę ar atsiskiria nuo kitos įmonės, stabdo veiklą, bet ją atnaujina per dvejus metus, ji nėra laikoma „gimusia“. Įmonės „mirtis“ fiksuojama tada, jei įmonė dvejus metus iš eilės nevykdė realios ekonominės veiklos, neturėjo nei darbuotojų, nei pajamų. „Mirties“ nefiksavimo sąlygos analogiškos „gimimų“ nefiksavimo sąlygoms.

Kaip matome 13 lentelėje, veikiančių įmonių skaičius nagrinėjamu 2004–2008 m. laikotarpiu iki 2008 m. didėjo vidutiniškai 14,79 proc. (sparčiausiai skaičius augo 2006 m. – 19,15 proc.), 2008 m. veikiančių įmonių skaičius sumažėjo 3,25 proc. (5512 įmonės).

13 lentelė. Veikiančių, „gimusių“ ir „mirusių“ įmonių skaičius 2004–2008 m.

Metai	Veikiančių įmonių skaičius	„Gimusių“ įmonių skaičius	„Mirusių“ įmonių skaičius
2004	112198	22684	19801
2005	129444	35827	18995
2006	154237	40805	25655
2007	169419	41312	15488*
2008	163907	34267	x

* - pirminis skaičius

x -duomenys nepateikti

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Pagal Statistikos departamento pateiktus duomenis 13 lentelėje matoma bendra „ikikrizinė“ augimo tendencija, stebint veikiančių bei „gimusių“ įmonių skaičių, „gimusių“-, „mirusių“ įmonių balansas visu laikotarpiu buvo teigiamas.

„Išgyvenusia“ įmone laikoma įmonė, kuri nuo „gimimo“ kasmet atitiko veikiančios įmonės reikalavimus⁶⁰. Iš 22684 įmonių, „gimusių“ 2004 m. „išgyveno“ iki 2008 m. daugiau nei 37 proc. (8496 įmonės – 37,45 proc.) – skaičius mažėjo vidutiniškai 12,5 proc. per metus. 2005 m. „gimusių“ įmonių skaičius per metus mažėdavo vidutiniškai po 11,03 proc. per metus, 2006 m. – 14,61 proc. (14 lent.). Tuo tarpu iš 2007 m. „gimusių“ 41312 įmonių 2008 m. „išgyvenusiomis“ buvo laikomos tik 23920 įmonės (-42,1 proc.).

14 lentelė. „Išgyvenusių“ įmonių skaičius 2004–2008 m.

„Išgyveno“ iki (metai)	Gimimo metai				
	2004	2005	2006	2007	2008
2004	22684	x	x	x	x
2005	14957	35827	x	x	x
2006	11993	24862	40805	x	x
2007	10164	19892	25722	41312	x
2008	8496	15805	17881	23920	34267

x-duomenys neskaiciuojami

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

„Greito augimo“ įmone laikoma tokia įmonė, kuri nuo stebėjimo pradžios augo po 20 procentų 3 metus iš eilės. „Greito augimo“ įmonės augimas gali būti vertinamas pagal darbuotojų skaičiaus augimą, pajamų augimą arba bendrą abiejų rodiklių augimą. Į atskirą grupę išskiriamos ne trejus, o penkerius metus augę „greito augimo“ įmonės (sąlygiškai vadinamos „gazelėmis“). Privalomos sąlygos „greito augimo“ įmonėms: darbuotojų skaičius laikotarpio pradžioje negali būti mažesnis už 10 darbuotojų, pajamos – mažiau nei 10 000 litų.

Vertinant „greito augimo“ įmonių 2004-2008 m. skaičių matome, kad didžiausia šios grupės įmonių dalis augo pagal pajamas. 2006 m. palyginus nedaug įmonių (tik 137) augo pagal darbuotojų

⁶⁰ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2010

skaičių, tačiau šiuos rodiklius lyginant su įmonių skaičiumi, kurios augo ir pagal darbuotojų skaičių, ir pagal pajamas, stebėti pakankamai aukšti rodikliai (15 lent.).

15 lentelė. „Greito augimo“ įmonių skaičius 2005–2008 m.

Augimo kriterijus	Gimimo metai			
	2005	2006	2007	2008
Darbuotojų sk.	321	137	213	221
Pajamos	1882	4658	3462	3130
Darbuotojų sk. ir pajamos	964	957	1267	983

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2010

Nuo 2003 m. Lietuvoje veikia „Verslo žinių“⁶¹ projektas „Gazelė“ smulkiam ir vidutiniam verslui, kurio tikslas - ne tik suteikti informaciją, žinias smulkiajam verslui rūpimais klausimais, bet ir atkreipti visuomenės dėmesį į naujuosius rinkos lyderius bei suburti šias daug verslo potencialo turinčias bendroves, paskatinant jas keistis savo efektyvios veiklos patirtimi. Pirmaisiais metais tokios įmonės apyvarta turėjo būti ne mažesnė kaip 0,5 mln. Lt ir ne didesnė kaip 10 mln. Lt. Tokie kriterijai leidžia atrinkti bendroves, kurias lydi ilgalaikė sėkmė. Svarbus kriterijus vertinant įmones – skaidrumas ir viešumas, sutikimas viešinti finansinius rezultatus.

2006 m. net 502 Lietuvos įmonės tapo "Gazelėmis" – sparčiausiai augančiomis Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo bendrovėmis. „Gazelių“, augusių pagal darbuotojų skaičių, daugiausia buvo 2005 m. – net 55 įmonės. Vėlesniais metais nagrinėjamu 2005-2008 m. laikotarpiu mažesnis, bet palyginus stabilus. Pagal pajamas aukščiausias rodiklis stebėtas 2006 m., vėliau mažėjo kiek daugiau nei 11 proc. ir išliko stabilus (16 lent.).

16 lentelė. Penkerius metus augusių „greito augimo“ įmonių („gazelių“) skaičius 2005–2008 m.

Augimo kriterijus	Gimimo metai			
	2005	2006	2007	2008
Darbuotojų sk.	55	33	38	32
Pajamos	242	502	445	441
Darbuotojų sk. ir pajamos	217	244	276	240

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2010

2009 m. sparčiausiai Lietuvoje augusios pagal pajamas „Gazelės“ pardavimai per 2005-2008 m. augo net 5000 proc. 2005 m. šios įmonės pardavimai siekė 1,3 mln. Lt., vėliau įmonė spurtavo ir per trejus metus pardavimus padidino daugiau nei 10 kartų – iki 52 mln. Lt. 2009 m. pardavimai smuktelėjo 7 proc. Antrą vietą sparčiausiai augusių bendrovių sąrašė užėmusios bendrovės apyvarta 2005 m. siekė 0,5 mln. Lt, o 2008 m. – 19 mln. Lt. 2009 m. įmonės apyvarta smuko per pusę – iki 8,1 mln. Lt. Tiesa, įmonei pavyko išlaikyti beveik tokį patį pelną – 1 mln. Lt. Tokius tikslus leidžia kelti pasirašytos sutarys, sėkmei užtikrinti svarbu planavimas ir nuoseklumas.

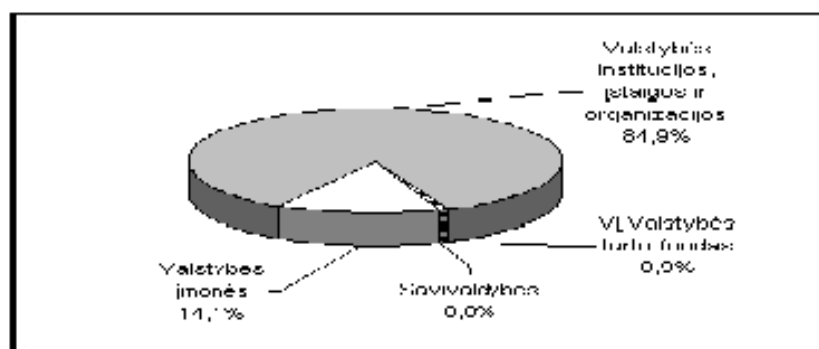
⁶¹ Be individualiųjų, finansinio tarpininkavimo veiklos ir žemės ūkio veiklos įmonių.

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis 2009 metų pradžioje smulkaus ir vidutinio verslo įmonių iš viso buvo 63 187 (tai savarankiškos įmonės, kuriose darbuotojų mažiau kaip 250 ir metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt) (Verslo statistika, 2010).

3.3. Įmonių finansiniai rodikliai

Didžiąją finansinio turto dalį (84,9 proc.) valdė valstybės institucijos, įstaigos ir organizacijos (8 pav.). Per 2009 m. valstybės institucijų, įstaigų ir organizacijų valdomo finansinio turto dalis, palyginti su bendra valstybės finansinio turto verte, padidėjo 1,3 procentinio punkto. Valstybės įmonių dalis sumažėjo 1,5 procentinio punkto, VĮ Valstybės turto fondo dalis padidėjo 0,1 procentinio punkto. Valstybės turto valdytojų vertinimu, 2009 m. pabaigoje 2,5 proc., arba 596,4 mln. litų, finansinio turto buvo beviltiškas. 2008 m. pabaigoje tokio turto buvo 2,7 procento, arba 582,5 mln. litų. 2009 m. pabaigoje 29,5 proc., arba 459,6 mln. litų, suteiktų paskolų buvo beviltiškos, 2008 m. pabaigoje – 27,0 proc. (446,4 mln. Lt.).

Kitų beviltiškų skolų 2009 m. pabaigoje buvo 129,2 mln. litų, arba 1,9 proc. kitų gautinų sumų, 2008 m. pabaigoje – 130,5 mln. litų, arba 2,1 proc. Turto valdytojų vertinimu, šis turtas yra bevertis arba jo realioji vertė yra labai abejotina (gerokai mažesnė nei nominalioji).

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

8 pav. Finansinio turto struktūra pagal turto valdytojus 2009 m. pabaigoje

Valstybės kontroliuojamų įmonių veiklos rodikliai. Visas valstybės įmonių turtas nuosavybės teise priklauso valstybei ir įmonės jį valdo patikėjimo teise. Visas valstybės įmonių turtas ir įsipareigojimai įtraukti į Ataskaitą. Akcinių bendrovių ir uždarytų akcinių bendrovių valstybei priklausančios akcijos įtrauktos į Ataskaitą kaip valstybės finansinis turtas.

Valstybės įmonės 2009 m. uždirbo 1832,1 mln. litų pajamų, tai 23,5 proc. mažiau negu 2008 m. Šių įmonių nuostoliai prieš apmokestinimą 2009 m. buvo 1321,1 mln. litų, tam didžiausios įtakos turėjo dėl turto nuvertinimo pripažinti VĮ Ignalinos atominės elektrinės nuostoliai. 2008 m. šios įmonės uždirbo 116,2 mln. litų pelno prieš apmokestinimą.

Akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kurių 50 proc. ir daugiau akcijų nuosavybės teise priklauso valstybei, 2009 m. uždirbo 4 596,2 mln. litų pajamų, tai yra 12,9 proc. mažiau nei 2008 m. Šių įmonių nuostoliai prieš apmokestinimą 2009 m. buvo 39,6 mln. litų. 2008 m. šios įmonės uždirbo 397,0 mln. litų pelno prieš apmokestinimą.

Įmonės veiklos efektyvumą ir būklę apibūdina santykiniai rodikliai (koeficientai), rodantys dviejų tarpusavyje susijusių konkrečių dydžių santykį. Šiais dydžiais siekiama analizuoti įmonės būklę arba įvertinti jos perspektyvas likvidacijos ar tolimesnės veiklos tęstinumo požiūriu.

Įvairioms veiklos šakoms ir įmonėms gali būti nustatomi skirtingi santykiniai rodikliai. bendrai veiklos šakų rodiklius galima rasti valstybės institucijų bei įmonių skelbiamuose leidiniuose, dalis jų prieinama plačiai visuomenei ir skelbiama internete⁶².

19 ir 20 lentelėse pateikiami atitinkamais metais veikusių valstybės nefinansinių įmonių ir veikusių nefinansinių akcinių ir uždaryjū akcinių bendrovių, kurių 50 proc. ir daugiau akcijų nuosavybės teise priklauso valstybei, pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai. Palyginimui pateikti visų atitinkamos veiklos nefinansinių įmonių rodikliai. Individualiųjų įmonių, finansinio tarpininkavimo ir žemės ūkio veiklų įmonių duomenys neįtraukti. Rodikliai yra lyginami su šakos bendrais rodikliais, taip pat vertinami sugretinus keletą įmonės santykinų rodiklių.

Informacijos šaltiniai – 2008 metų Įmonės veiklos statistinė ataskaita (forma patvirtinta Statistikos departamento generalinio direktoriaus 2009 m. kovo 18 d. įsakymu Nr. DĮ-87 (Žin., 2009, Nr. 37-1434) ir Pagrindinių įmonės finansinių rodiklių 2009 metų ketvirtinė statistinė ataskaita (forma patvirtinta Statistikos departamento generalinio direktoriaus 2009 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. DĮ-63 (Žin., 2009, Nr. 27-1066).

Įmonių pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai apskaičiuoti pagal formules:

Bendrasis pelningumas = Bendrasis pelnas (nuostoliai) / Pardavimo pajamos x 100, kur
Bendrasis pelnas = Pardavimo pajamos - pardavimo savikaina

Pelningumas = Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą / Pardavimo pajamos x 100

Turto pelningumas = Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą / Turtas x 100

Įsiskolinimo koeficientas = Įsipareigojimai / Turtas

Pelningumo rodikliai – pagrindiniai rodikliai, kuriais remiamasi atliekant finansinio rezultato analizę. Galima skaičiuoti ir procentines išraiškas. Bendrasis pelningumas rodo, kiek grynojo pelno tenka vienam pardavimo litui. Kuo didesnis šis rodiklis, tuo geriau. Turto pelningumas rodo įmonės turto-išteklių panaudojimo efektyvumą. Įsiskolinimo koeficientas rodo, kaip įmonė savo turimu turtu reikalui esant sugebėtų padengti savo įsipareigojimus, nuo šio rodiklio vertės priklauso finansavimo sąlygos, palūkanos, įmonės kreditingumo rizika.

⁶² www.std.lt, www.lrv.lt, www.jt.lt/analitika

17 lentelėje analizuojami valstybės įmonių pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai. 2008 m. valstybinių įmonių bendrasis pelningumas bendrą šalies įmonių pelningumo rodiklį viršija 11,5 proc.

17 lentelė. Valstybės įmonių pelningumo ir įsiskolinimo rodikliai

Veiklos rūšis	Visos įmonės ⁶³					Valstybės įmonės				
	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, proc.	Pelningumas, proc.	Turto pelningumas, proc.	Įsiskolinimo koeficientas	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, proc.	Pelningumas, proc.	Turto pelningumas, proc.	Įsiskolinimo koeficientas
2008										
Iš viso	44662	20,1	3,1	3,0	0,49	101	31,6	4,9	0,9	0,04
Miškininkystė ir žuvininkystė	362	38,7	1,8	1,5	0,28	42	58,5	3,3	3,3	0,11
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	5694	13,3	1,3	1,5	0,43	8	21,2	0,2	0,0	0,02
Statyba	5539	22,3	4,3	4,3	0,68	1	•	•	•	•
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	15761	19,0	2,7	5,1	0,66	6	23,2	0,8	1,2	0,17
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai; nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	14410	32,3	5,3	2,2	0,42	30	36,6	11,4	3,4	0,13
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	2831	35,2	14,1	5,2	0,21	14	10,3	2,4	0,2	0,01
2009²										
Iš viso	44984	18,8	-1,2	-1,0	0,41	99	27,9	-72,1	-11,0	0,03
Miškininkystė ir žuvininkystė	374	40,8	2,3	1,8	0,26	42	53,4	1,6	1,3	0,07
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	5621	14,0	-2,1	-1,9	0,36	8	11,4	-215,1	-59,2	0,03
Statyba	5874	15,3	-4,9	-3,5	0,58	1	•	•	•	•
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	15966	18,2	0,7	1,4	0,62	5	15,2	-6,7	-7,9	0,18
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai; nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	14576	29,2	-3,7	-1,3	0,35	30	38,6	12,0	2,6	0,09
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	2503	35,3	0,7	0,2	0,14	13	9,7	-0,4	0,0	0,00

• - neskaičiuojama

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Pelningumas didesnis už bendrą šalies 1,8 proc., turto pelningumo rodiklis žemas (tik 0,9 proc.) – valstybinių įmonių turto panaudojimo efektyvumas balansuoja ant ribos (1 – kritinė riba, žemesnis

⁶³ Be individualiųjų, finansinio tarpininkavimo veiklos ir žemės ūkio veiklos įmonių.

rodiklis rodo turto panaudojimo neefektyvumą), tačiau įsiskolinimo koeficientas labai žemas (tik 0,04). 2008-2009m. aukščiausias bendro pelningumo rodiklis fiksuotas miškininkystėje ir žuvininkystėje, kito nežymiai, bendrai šalies mastu situacija kiek blogėjo, tačiau mažiau nei valstybinių įmonių. Neramina labai didelis pelningumo rodiklio pokytis (-77 proc.), kai bendras šalies pelningumas kito tik (-4,3 proc.). Valstybės turtas 2009 m. tapo nuostolingas, įsiskolinimo koeficientas beveik nekito.

Bendrasis pelningumas didžiausias miškininkystėje ir žuvininkystėje ir 2008 m. yra 19,8 proc. aukštesnis negu šakos. 2009 m. pelningumas apdirbamojoje gamyboje, elektros, dujų ir vandens tiekimo srityje krito iki (-215,1) proc., turto pelningumo rodiklis procentais krito iki (-59,2 proc.). Stabiliausia, bet ir mažiausiai pelninga, yra švietimo, sveikatos priežiūros ir kitos komunalinės, socialinės ir asmeninės aptarnavimo veiklos sritis (žr. 17 lent.).

Nagrinėjant valstybės kontroliuojamų akcinių (AB) ir uždarytų akcinių bendrovių (UAB) įsiskolinimų ir pelningumo rodiklius matome, kad bendrovių skaičius nagrinėjamu laikotarpiu kito – 2009 m. jų veikė 46 (2008 m. – 57 bendrovės). Vertinant pelningumą 2009 m. rodikliai krito visose srityse: bendrasis pelningumas šalies mastu valstybės kontroliuojamose AB ir UAB sumažėjo nuo 9,5 proc. iki 5,0 proc., o pelningumo rodiklis rodo nedidelį nuostolį – kritimas net 7,0 proc. (iki -0,9 proc.).

Bendrasis pelningumas didžiausias švietimo, sveikatos priežiūros ir kitoje komunalinėje, socialinėje ir asmeninėje aptarnavimo veikloje – mažėjo 4,9 proc. ir yra 9,8 proc. mažesnis už šakos bendrą pelningumą (18 lent.).

Valstybės kontroliuojamų bendrovių turto pelningumas, buvęs ir 2008 m. labai žemas (tik 2 proc.), tapo nuostolingas (-0,2 proc.), tačiau pokytis nesiskiria nuo bendro šalies mastu rodiklio mažėjimo. Teigiamą tendenciją stebėta vertinant įsiskolinimo rodiklius, kurie yra mažesni nei šakos vidurkiai, 2009 m. dar ir mažėjo 0,02 proc. Didžiausi įsiskolinimo ir mažiausi pelningumo rodikliai fiksuoti apdirbamojoje gamyboje, elektros, dujų ir vandens tiekimo bei statybos srityje (atitinkamai įsiskolinimo 0,12 ir 0,27 proc. ir pelningumo (-1,5) ir (-2,4) proc.), tačiau nesiekė bendro visų įmonių rodiklių lygio (žr. 18 lent.).

Antrąjį šių metų ketvirtį įmonių pelnas sudarė beveik 1,4 mlrd. litų. Palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, pelnas padidėjo 2,5 karto, o palyginti su ankstesniu ketvirčiu – 92,3 procento.

Pelningai dirbo daugelio ekonominės veiklos rūšių įmonės. Daugiausia pelno uždirbo didmeninės ir mažmeninės prekybos ir telekomunikacijų įmonės. Labiausiai pelnas padidėjo drabužių siuvimo (123,3 karto) ir metalo gaminių gamybos (10,7 kartų) įmonėse. Kelis ketvirčius dirbusios nuostolingai, antrąjį šių metų ketvirtį pelningai dirbo pastatų statybos ir variklinių transporto priemonių prekybos ir remonto įmonės. Daugiausia nuostolių patyrė elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo ir rafinuotų naftos produktų gamybos įmonės.

18 lentelė. Akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių pelningumo ir išiskolinimo rodikliai

Veiklos rūšis	Visos įmonės					Valstybės kontroliuojamos akcinės ir uždarosios akcinės bendrovės				
	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, proc.	Pelningumas, proc.	Turto pelningumas, proc.	Išiskolinimo koeficientas	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, proc.	Pelningumas, proc.	Turto pelningumas, proc.	Išiskolinimo koeficientas
2008										
Iš viso	44662	20,1	3,1	3,0	0,49	57	9,5	7,9	2,0	0,16
Miškininkystė ir žuvininkystė	362	38,7	1,8	1,5	0,28	-	-	-	-	-
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	5694	13,3	1,3	1,5	0,43	12	2,5	-0,1	-0,1	0,25
Statyba	5539	22,3	4,3	4,3	0,68	6	15,0	6,7	6,4	0,41
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	15761	19,0	2,7	5,1	0,66	5	28,9	-1,9	-4,4	0,77
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai; nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	14410	32,3	5,3	2,2	0,42	24	18,0	18,7	3,2	0,10
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	2831	35,2	14,1	5,2	0,21	10	30,4	3,8	1,7	0,09
2009²										
Iš viso	44984	18,8	-1,2	-1,0	0,41	46	5,0	-0,9	-0,2	0,14
Miškininkystė ir žuvininkystė	374	40,8	2,3	1,8	0,26	-	-	-	-	-
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	5621	14,0	-2,1	-1,9	0,36	10	0,2	-1,5	-0,6	0,21
Statyba	5874	15,3	-4,9	-3,5	0,58	6	10,7	-2,4	-1,4	0,27
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	15966	18,2	0,7	1,4	0,62	2				
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai; nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	14576	29,2	-3,7	-1,3	0,35	22	12,8	0,3	0,0	0,11
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	2503	35,3	0,7	0,2	0,14	7	25,5	-5,4	-2,1	0,10

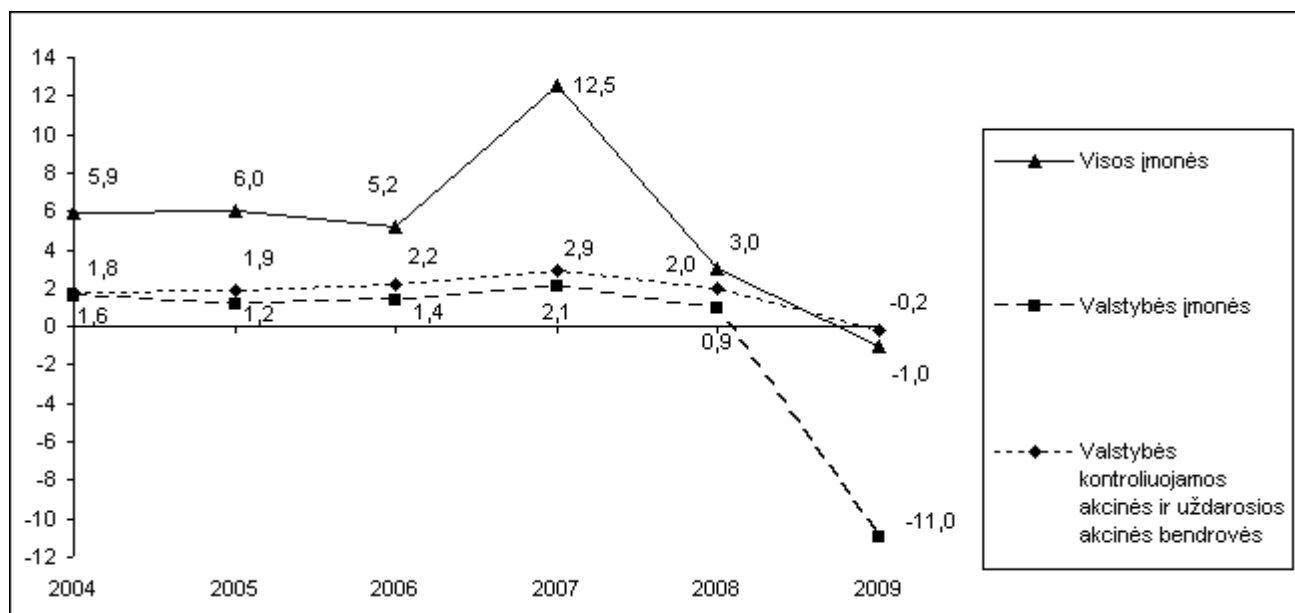
Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Vidutinis įmonių pelningumas sudarė 3,5 procento (2009 m. II ketv. – 1,4, 2010 m. I ketv. – 2,1 proc.). Pelningiausias buvo žalios naftos ir gamtinių dujų gavybos (43,1 proc.) ir vaistų gamybos (32,5 proc.) įmonės. Nuostolingiausias buvo stacionarinės globos ir slaugos (-89 proc.) ir vandens transporto (-32,4 proc.) įmonės.

Pelningai dirbusių įmonių dalis 2010 m. pirmąjį ketvirtį siekė 58,3 procento ir buvo didesnė nei praėjusių metų antrąjį (50,2 proc.) ir šių metų pirmąjį (45 proc.) ketvirtį⁶⁴.

⁶⁴ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Bendrai vertinant šalies įmonių turto pelningumą nuo 2007 m. jis ėmė mažėti: mažiausi neigiami pokyčiai fiksuoti valstybės kontroliuojamose akcinėse ir uždarosiose akcinėse bendrovėse, tuo tarpu pačiose valstybės įmonėse turto pelningumas teigiamas išliko iki 2008 m. (0,9 proc.), tačiau 2009 m. tapo labiausiai nuostolingu šalies mastu (-11,0 proc.). Visų įmonių turto pelningumas, su palyginti nedideliais (vidutiniškai -3,5 proc.) svyravimais iki 2007 m., kai fiksuotas 7,3 proc. augimas (9 pav.).

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

9 pav. Įmonių turto pelningumas, proc.

Nuo 2007 m. pablogėjusi ekonominė situacija stipriai įtakojo visų įmonių turto pelningumą: 2008 m. rodiklis krito žemyn 8,5 proc., o 2009 m. tapo neigiamu (sumažėjo -4 proc. iki -1,0 proc.) – žr. 9 pav.

Per pirmąjį šių metų pusmetį šalies įmonės gavo 73 mlrd. litų pajamų, o jų ikimokestinis pelnas siekė 2,1 mlrd. litų. Palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, pajamos padidėjo 0,8 procento, o pelnas – 5,2 karto.

Analizuojant įmonių veiklos rezultatus, neužtenka nagrinėti vien jų uždirbtas pajamas, nes įmonių sėkmę lemia jų sugebėjimas tinkamai valdyti sąnaudas ir uždirbti pelną. Dėl šios priežasties verta stebėti įmonių grynojo pelno kaitos tendencijas. Nagrinėjant mažų ir vidutinių įmonių santykį pagal grynąjį pelną ir darbuotojų grupes, pastebime, kad daugiausiai stambios įmonės uždirbo 2004 metais, 45 proc. bendrame Lietuvos įmonių uždirbtų grynojo pelno sumoje. Sparčiausiai analizuojamu laikotarpiu didėjo mikro įmonių uždirbtas pelnas, nuo 4,2 proc. (2002 m.) iki 20,1 proc. (2008 m.).

Nuo 2004 metų smulkių ir vidutinių įmonių grynojo pelno dalis visame šalies įmonių uždirbto grynojo pelno dalyje didėjo ir 2008 m. sudarė 76,1 proc.(žr.⁶⁰).

3.4. SVV svarba ir indėlis į Lietuvos ekonomiką

Smulkus ir vidutinis verslas – neatsiejama kiekvienos šalies ekonomikos dalis. Tai vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui (19 lent.). Smulkios ir vidutinės įmonės – dinamiškiausia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, vidurinė ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui (Jumpponen, J., Ikavalko, M., Pihkala, T., 2008; Bartkus, E. V., Piktys, R., 2007). Mažas kapitalo poreikis, greita reakcija į rinkos pokyčius ir lankstumas taikantis prie jų, naujų rinkų ar nišų užpildymas, konkurencijos didelėms įmonėms sudarymas, didžiųjų įmonių aptarnavimas, naujų ir dažnai geresnės kokybės produktų, paslaugų, gamybos procesų sukūrimas, palanki šeimyninio verslo forma, efektyvi specialistų kvalifikacijos kėlimo galimybė – tai pagrindiniai pranašumai, atskleidžiantys SVV efektyvumą ir svarbą (Snieska, V., A. Draksaite, 2007; Krisciunas, K., Greblikaite, J., 2007). Tačiau šiandien smulkus ir vidutinis verslas Lietuvoje susiduria su įvairiomis verslo įkūrimo, konkurencingumo ir vystymo problemomis.

19 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo apibrėžimas Lietuvoje

	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos	Turto balansinė vertė
Vidutinė įmonė	<250	≤138 mln.Lt.	≤93 mln.Lt.
Maža įmonė	<50	≤24 mln. Lt.	≤17 mln. Lt.
Mikroįmonė	<10	≤7 mln. Lt.	≤5 mln. Lt.

Šaltinis: Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo pakeitimo įstatymas

Europos ir kitų pasaulio šalių rinkos ekonomikos konkurencingumą bei augimą didžia dalimi lemia smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) plėtra, tai - vienas svarbiausių ES ekonominės plėtros uždavinių. Europos Komisija 2008 m. birželio 25 d. pristatė dešimčia pagrindinių principų paremtą Europos smulkiojo verslo aktą (SVA), kuriame tiek Komisijai, tiek valstybėms narėms siūloma imtis tam tikrų politikos priemonių. Juo siekiama padėti mažosioms įmonėms suklestėti, o geriausioms – tapti pasaulio lyderėmis. Dėl savo lankstumo SVV įmonės sukuria ne tik esminę dalį BVP, bet ir atlieka savotišką “stabilizatoriaus” vaidmenį, jos lengviau prisitaiko prie kintančių ekonominių aplinkybių, neretai turi galimybes greitai persiorientuoti prie alternatyvios veiklos blogėjant ekonominei situacijai. Smulkios ir vidutinės įmonės yra itin reikšminga šalies socialinė-ekonominė grupė, kurios dėka šalyje kuriamos darbo vietos, pridėtinė vertė, pritraukiamos investicijos, žmonės gali save įvairiapusiškai realizuoti, palaikomas kainų stabilumas, mokami mokesčiai valstybės ir savivaldybės biudžetams. Smulkus ir vidutinis verslas, nors ir stokoja finansinių išteklių, mokslinio potencialo, techninių galimybių, įgyvendina nepaprastai daug naujų idėjų. Nedidelės įmonės yra pagrindinės inovaciniame procese ir plečiant tinklus.

Esant ekonominiam nuosmukiui, užimtumas SVV įmonėse smunka santykinai mažiau, o pakilimo laikotarpiui – padidėja daugiau nei stambiose įmonėse. Jų egzistavimas ekonomikoje yra akivaizdžiai naudingas (20 lent.), nes jų egzistavimas leidžia pasiekti:

- spartesnį BVP augimą;
- didesnius mokesčius valstybei;
- didesnį užimtumą;
- socialinės gerovės ir saugumo didėjimą.

20 lentelė. SVV svarba Lietuvos ekonomikai⁶⁵

SVV įmonėse sukuriama BVP dalis	70 proc.
Dirbančiųjų dalis SVV įmonėse	70 proc.
SVV įmonių procentinė dalis šalyje	99 proc.

Šaltinis: Nacionalinės plėtros institutas, 2006

Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą. Lietuvoje BVP dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse, nuo 2002 metų nuolat augo. Vertinant kaip visumą, Lietuvos MVĮ sektorius panašus į ES, ypač pagal įmonių pasiskirstymą pagal dydį. Atsižvelgiant į MVĮ indėlį didinant užimtumą ir kuriant pridėtinę vertę, akivaizdu, kad, palyginti su vidutine padėtimi ES, Lietuvos MVĮ sektorius turi didesnę įtaką šalies ūkiui. Lietuvoje MVĮ sukuria 76 % privačiojo sektoriaus darbo vietų ir 64 % pridėtinės vertės, o tai yra gerokai daugiau nei visos ES MVĮ skaičiai (67 ir 58 %) – tai matome 21 lentelėje.

21 lentelė. MVĮ Lietuvoje – pagrindiniai skaičiai*

Įmonių rūšys	Įmonių skaičius			Užimtumas			Pridėtinė vertė		
	Lietuva		ES-27	Lietuva		ES-27	Lietuva		ES-27
	Skaičius	Dalis	Dalis	Skaičius	Dalis	Dalis	Mlrd.€	Dalis	Dalis
Labai mažos	181.555	92,60%	92,10%	241.704	26,10%	29,80%	2	14,00%	21,60%
Mažosios	11.849	6,00%	6,60%	234.683	25,40%	20,40%	2	22,60%	18,90%
Vidutinės	2.347	1,20%	1,10%	224.846	24,30%	16,80%	3	27,50%	17,90%
MVĮ	195.751	99,80%	99,80%	701.232	75,90%	66,90%	7	64,10%	58,40%
Didelės	337	0,20%	0,20%	223.132	24,10%	33,10%	4	35,90%	41,60%
Iš viso	196.088	100,00%	100,00%	924.365	100,00%	100,00%	11	100,00%	100,00%

*- duomenys neapima įmonių, kurios veiklą vykdo žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės arba daugiausia ne rinkos paslaugų (pvz., švietimo ir sveikatos priežiūros) sektoriuose.

Šaltinis: Eurostat duomenys, 2002-2007

Pagal MVĮ pasiskirstymą įvairiuose sektoriuose padėtis Lietuvoje taip pat panaši į visos Europos: Lietuvos prekybos sektoriuje MVĮ koncentracija šiek tiek didesnė nei ES (41 plg. su 31 %), o statybų, kitų paslaugų ir gamybos sektoriuose – palyginti mažesnė. Ekonomikos krizė sudavė rimtą

⁶⁵NPI.Ar pakankamas dėmesys skiriamas smulkiam ir vidutiniam verslui?
<www.npi.lt/site/Failai/File/EEK_SVV_galutine_ilga.doc>

smūgį Lietuvos įmonėms, laikinai pristabdydama ilgalaikius teigiamus pokyčius užimtumo didinimo ir bendro vidaus produkto kūrimo požiūriu.

Smulkių ir vidutinių įmonių vaidmenį Lietuvos ekonomikoje ir užsienio prekyboje įvertina įvairūs rodikliai. Vienas iš svarbiausių rodiklių, įvertinančių šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą, yra bendrasis vidaus produktas (BVP). Taigi smulkių ir vidutinių įmonių sukurtas bendrasis vidaus produktas parodo šių įmonių vaidmenį šalies ekonomikoje ir užsienio prekyboje.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, MVĮ sukurtą bendroji pridėtinė vertė (neįskaitant žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių ir finansinio tarpininkavimo įmonių) nuo 2002 m. nuolat augo: iki 2008 m. padidėjo 14,5 mlrd. Lt, arba net 41,6 proc. – nuo 10,4 mlrd. Lt 2002 m. iki 24,9 mlrd. Lt 2008 m.

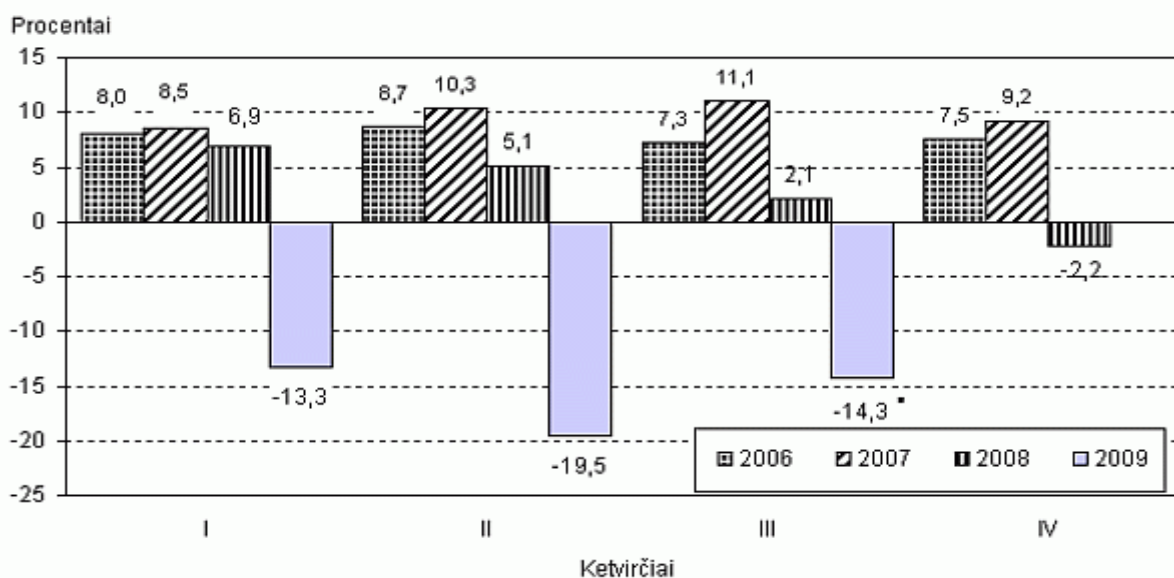
MVĮ sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis, palyginti su visų šalies įmonių sukurtą bendrąją pridėtinę vertę analizuojamu laikotarpiu išaugo 7,1 proc. punkto (nuo 57 proc. iki 64,1 proc.). O tai parodo nuolat didėjantį MVĮ vaidmenį šalies ekonomikoje. Labai mažų įmonių Lietuvoje buvo 0,5 proc. daugiau (92,6 proc.) nei bendras ES vidurkis, tačiau jos sukūrė 7,6 proc. mažesnę nei ES vidurkis BVP dalį, tačiau mažų (22,6 proc. lyginant su ES – 18,9 proc.) bei vidutinių įmonių (27,5 proc., ES – 17,9 proc.) indėlis yra aukštesnis. Ekonominio ciklo pakilimo tendencijos vyravo 2007 m., kai visas Lietuvos ūkis augo labai sparčiai – BVP augo 9,8 proc. Pagrindinis ūkio plėtros veiksnys šiuo laikotarpiu buvo sparčiai auganti vidaus paklausa (dėl augančių gyventojų pajamų nuosekliai didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos, vartojimo kreditų plėtra) ir bendrojo kapitalo formavimo išlaidos. Nemažą įtaką BVP augimui 2007 m. turėjo ir sparčiai augantis Lietuvos eksportas.

MVĮ darbuotojų dalis bendrame šalies dirbančiųjų skaičiuje analizuojamu laikotarpiu svyravo nežymiai. Nuo 2002 iki 2008 metų išaugo 3,6 procentiniais punktais ir siekė 71,2 proc.. Didžiausias smulkiose ir vidutinėse įmonėse dirbančiųjų skaičius buvo 2007 metais, sudarydamas 74,1 proc. visų šalies dirbančiųjų (Verslo statistika, 2010). Lyginant Lietuvos ir ES užimtumo rodiklius MVĮ nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvoje fiksuotas vidutiniškai 75,9 proc. užimtumas MVĮ yra 6 proc. didesnis nei ES vidurkis (66,9 proc.) – žr. ... lent..

2007 m. Lietuvos ūkis augo labai sparčiai, vyravo ekonominio ciklo pakilimo tendencijos. 2007 m. bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) augo 9,8 proc. Pagrindinis ūkio plėtros veiksnys šiuo laikotarpiu buvo sparčiai auganti vidaus paklausa (dėl augančių gyventojų pajamų nuosekliai didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos, vartojimo kreditų plėtra) ir bendrojo kapitalo formavimo išlaidos. Nemažą įtaką BVP augimui 2007 m. turėjo ir sparčiai augantis Lietuvos eksportas. Smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumą šalies ekonomikoje atspindi jų užsienio prekybos rodikliai (Jakutis, A., Liukaitis, R., Samulevicius, J., 2007). MVĮ užsienio prekybos (eksporto ir importo) lyginamoji dalis ypač padidėjo 2006-2008 m.. O tai parodo išaugusią MVĮ svarbą visai šalies

ekonomikai. MVĮ eksporto lyginamoji dalis šalies užsienio prekyboje analizuojamu laikotarpiu išaugo 41 procentiniu punktu ir 2008 sudarė 61,8 proc. viso šalies eksporto. Importo lyginamoji dalis padidėjo 38,4 procentiniais punktais ir 2008 m. siekė 73,4 proc. viso šalies importo. Mažesnė eksporto palyginti su importu lyginamoji dalis rodo, kad MVĮ galimybės eksportuoti dar yra menkesnės nei didelių įmonių.

Lietuvos ekonomikos vystymasis 2008 m. buvo permainingas: metų pradžioje šalies ūkis ir toliau sparčiai augo, tačiau nuo 2008 m. vidurio prasidėjus pasaulinei finansų krizei, šalies ūkio plėtra pradėjo lėtėti. Viena pagrindinių to priežasčių buvo keletą pastarųjų metų taikyta pigių kreditų politika, nulėmusi nepagrįstai spartų vidaus paklausos augimą ir perteklinį vartojimą, lydimą žemės ir kito nekilnojamojo turto kainų šuolio, kuris savo ruožtu sukėlė statybų bumą. Dėl natūralaus verslo ciklo lėtėjimo ir pasaulinės finansų krizės poveikio sutriko ekonominė pusiausvyra finansų, nekilnojamojo turto ir statybų rinkose, o paklausos pokytis ypač paveikė pramonės ir prekybos plėtrą. 2008 m. BVP, palyginus su 2007 m. sumažėjo 2,2 proc. ir metų pabaigoje siekė vos 2,8 proc. 2008 m. antrajame pusmetyje prasidėjęs Lietuvos ūkio nuosmukis 2009 m. virto recesija (10 pav.).

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

10 pav. Bendrojo vidaus produkto pokyčiai, palyginti su ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu

Remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, BVP 2009 m. trečiąjį ketvirtį siekė 6867,8 mln. eurų (23713,3 mln. litų) to meto kainomis ir, palyginti su 2008 m. trečiuoju ketvirčiu, sumažėjo 14,3 proc. Per 9 šių metų mėnesius sukurta 14806 mln. Eurų (51122,2 mln. litų) BVP, arba 15,7 proc. mažiau nei prieš metus. Šiuo metu Lietuvos ūkis išgyvena pastaraisiais metais vykusio „ūkio perkaitimo“ ir suintensyvėjusios pasaulinės finansinės krizės poveikio realiajai ekonomikai pasekmes, kurios pasireiškė staigiu skolintų pinigų paklausos ir pasiūlos lėtėjimu, vidaus prekybos ir gamybos sumažėjimu, mažėjančiomis materialiosiomis ir užsienio investicijomis, būsto rinkos korekcija.

2009 m. antrąjį ketvirtį buvo fiksuoti neigiami visų verslo veiklų ir ne rinkos paslaugų rezultatai. Sparčiausiai krito statybos (46,1 proc.), pramonės ir energetikos įmonių (25,3 proc.), prekybos, transporto ir ryšių paslaugų grupės (21,4 proc.) bei finansinio tarpininkavimo, nekilnojamojo turto ir kitų verslo paslaugų (17,8 proc.) pridėtinė vertė. Prognozuojama, kad 2008-2010 m. MVĮ sektorius neteks apie 85000 vnt. darbo vietų kurios sudarė apie 11 proc. visų MVĮ darbo vietų iki krizės. Lėčiau pridėtinė vertė mažėjo žemės ūkio ir žuvininkystės įmonėse (4,9 proc.) bei kitos komunalinės, socialinės ir asmeninės aptarnavimo veiklos įmonėse (0,7 proc.). – šias MVĮ sritis ekonomikos sunkmetis paveikė mažiau. Vertinant perspektyvas, matyti, kad ūkio atsigavimas bus lėtas, tačiau spartesnis, nei numatomas Europos Sąjungoje. Manoma, kad nuo 2011 m. įmonių skaičius toliau didės – šiuos pokyčius paskatins gerėjanti verslo aplinka. O MVĮ atsigavimas užimtumo ir jų indėlio kuriant ekonominę pridėtinę vertę požiūriu yra gerokai lėtesnis, tikėtina, kad tai paspartins Vyriausybės veiksmai bei programos SVV skatinimui.

3.5. Įmonių bankroto procesų apžvalga

Nuo 1993 m. iki 2010 m. rugsėjo 30 d. bankrotas buvo paskelbtas 9836 įmonėms ir 14 bankų, iš kurių 6407 įmonėms (65,1 proc.) ir 14 bankų (100 proc.) bankroto procesas baigtas (6262 įmonės likviduotos, 62 bankroto bylos panaikintos, 98 įmonėms bankroto bylos nutrauktos arba nutraukti ne teismo tvarka vykdomi bankroto procesai, iš jų 3 įmonės reorganizuotos, 17 sanuotų, sudarytos 37 taikos sutartys, 34 įmonės atsiskaitė su kreditoriais, 7 įmonių kreditoriai atsisakė reikalavimų). 2010 m. III ketv. pabaigoje bankroto procesas buvo vykdomas 3429 įmonėms, iš jų likvidavimo procedūra vykdoma 2232 įmonėms, 1197 bankrutuojančių įmonių sprendimas dėl tolesnės bankroto procedūros vykdymo dar nebuvo priimtas⁶⁶.

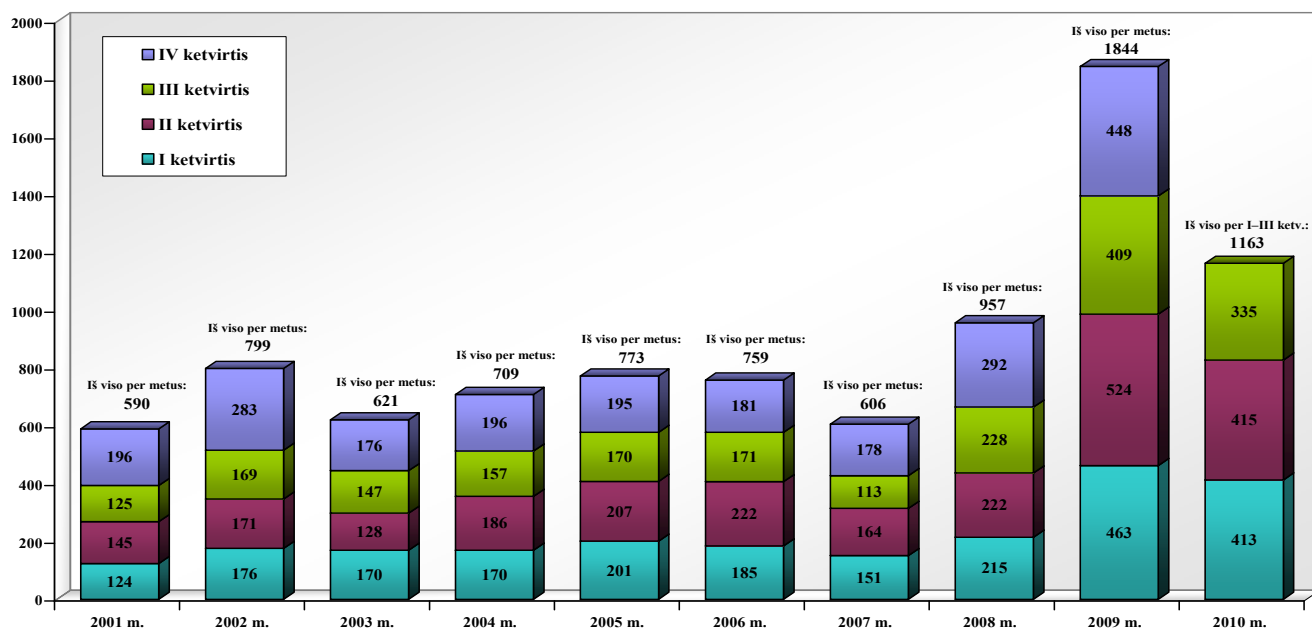
2010 m. sausio – rugsėjo mėn. bankroto procesai pradėti 1163 įmonėms, t.y. 16,7 proc. mažiau nei per 2009 m. atitinkamą laikotarpį (1396 įm.) (11 pav.).

2001–2007 m. per ketvirtį vidutiniškai bankrutavo 174 įmonės (per mėnesį – 58 įm.). Nuo 2008 m. bankroto procesų skaičius pradėjo augti, todėl 2008 m. bankrotas buvo inicijuojamas per ketvirtį vidutiniškai 239 įm. (per mėnesį – 80 įm.).

2009 m. bankrutuojančių įmonių skaičiaus vidurkis per ketvirtį išaugo iki 461 įm. (per mėnesį – 154 įm.). 2010 m. vidutiniškai per ketvirtį bankrotas iškeliamas 388 įm. (per mėnesį – 129 įm.). Ši situacija atkartoja bendras Lietuvos ūkio tendencijas, sąlygotas pasaulinės ekonomikos nuosmukio. Tačiau vertinant 2010 m. I-III ketvirčius matoma bankroto skaičiaus mažėjimo tendencija (žr. 11 pav.),

⁶⁶ ĮMONIŲ BANKROTO VALDYMO DEPARTAMENTAS 2010 M. SAUSIO–RUGSĖJO MĖN. APŽVALGA 2010-10-29 Nr. (8.11)-A4-617Vilnius

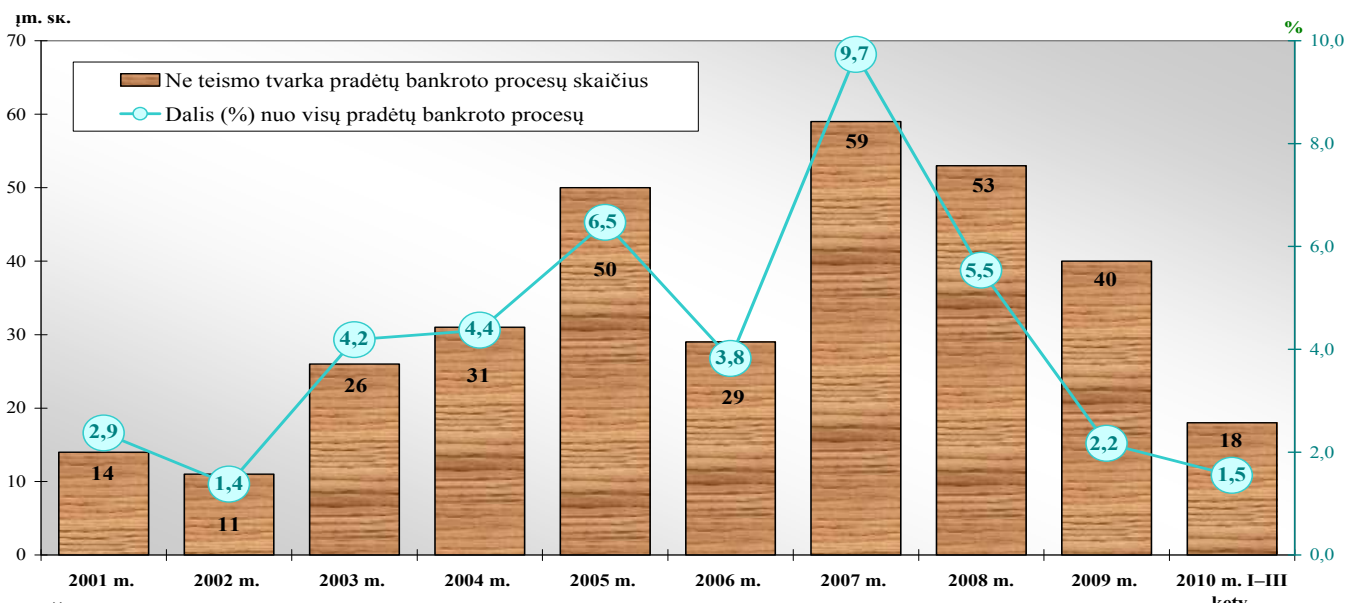
rodanti bendro šalies ūkio nors ir lėtą, bet skaičiais fiksuojamą stabilizavimąsi. Baigtų bankroto procesų skaičius 2010 m. palyginti su 2009 m. išaugo 22,2 proc.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

11 pav. Pradėti bankroto procesai pagal ketvirčius

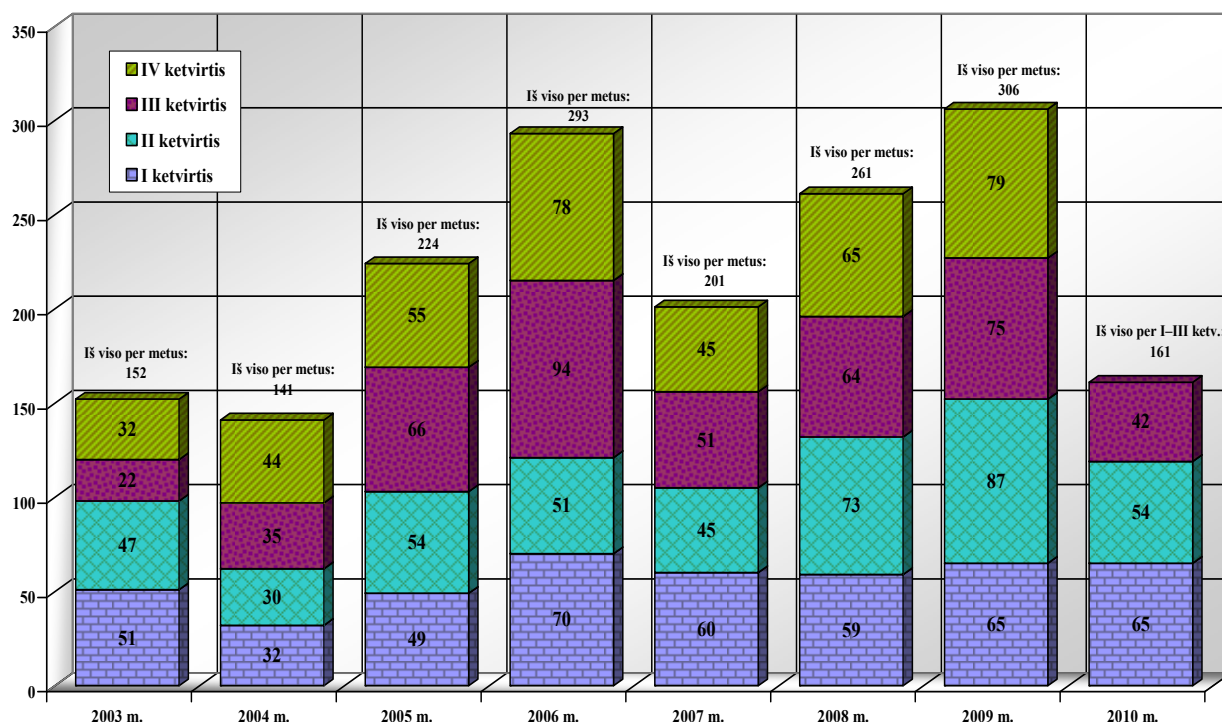
Bankroto procesai ne teismo tvarka. Per 2010 m. I–III ketv. bankroto bylos teisme buvo iškeltos 1145 įmonėms (98,5 proc.), o 18 įmonių (1,5 proc.) bankroto procesai pradėti ne teismo tvarka (12 pav.). 2010 m. I–III ketv., palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, bankroto bylų teisme sumažėjo 19,3 proc., o ne teismo tvarka vykdomų procesų – 40 proc.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

12 pav. Ne teismo tvarka pradėtų bankroto procesų skaičius

Supaprastinti bankroto procesai. Nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2010 m. rugsėjo 30 d. supaprastintas bankroto procesas iš viso buvo taikomas 1739 įmonėms, iš kurių 22 įmonėms (1,3 proc.) supaprastintas bankroto procesas buvo nutrauktas (13 pav.).

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

13 pav. Supaprastintų bankroto procesų skaičius

2010 m. sausio – rugsėjo mėn. supaprastintas bankroto procesas taikytas 161 įmonių, tai yra 29,1 proc. mažiau nei per 2009 m. atitinkamą laikotarpį (227 įm.). Preliminariais duomenimis iš 2010 m. I–III ketv. pradėtų 1163 bankroto procesų, 78 įmonėms (6,7 proc.) jau yra priimtos nutartys taikyti supaprastintą bankroto procesą. 2010 m. sausio–rugsėjo mėn. duomenimis aktyviausi inicijuojant įmonių bankrotus buvo kiti įmonės kreditoriai (34 proc.), 31 proc. bankroto procesų inicijavo įmonių vadovai, 16 proc. – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (toliau – VSDFV), 11 proc. – įmonės darbuotojai. 2010 m. I–III ketv., palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, inicijuojant įmonėms bankroto procesus aktyvesni buvo kiti kreditoriai bei įmonės darbuotojai, įmonės likvidatorių inicijuojamų bankrotų skaičius nekito, o visų kitų iniciatorių aktyvumas mažėjo.

Bankroto procesai pagal teisinę formą. 1993–2010 m. rugsėjo 30 d. duomenimis dažniausiai bankrotas buvo inicijuojamas uždarosioms akcinėms bendrovėms (74,7 proc.) ir individualioms įmonėms (15,5 proc.). 2010 m. sausio–rugsėjo mėn. įmonių bankroto procesų pasiskirstymo pagal teisinę formą analizė rodo, kad 91,1 proc. bankrutavusių įmonių sudarė uždarnosios akcinės bendrovės (2009 m. I–III ketv. – 90,1 proc.). Individualių įmonių per 2010 m. I–III ketv. bankrutavo 6,8 proc. (2009 m. I–III ketv. – 7,6 proc.). Visų kitų teisinių formų bankrutuojančių įmonių skaičius 2010 m. I–III ketv. sudaro 2,1 proc.

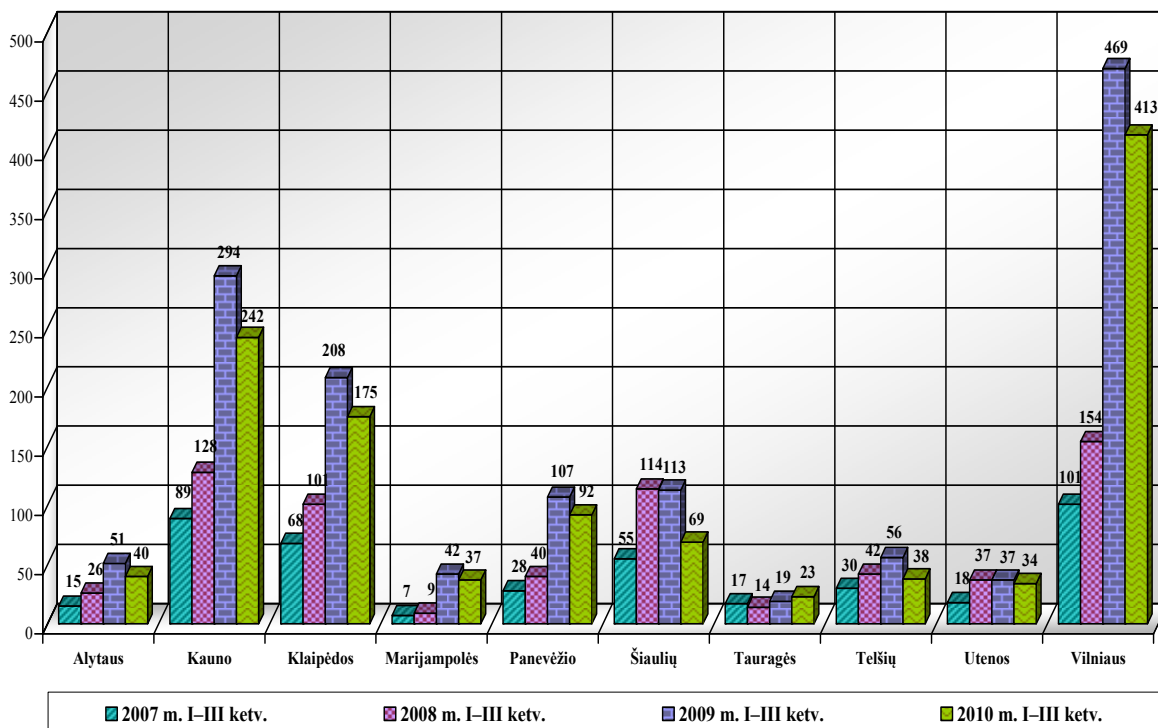
2010 m. I–III ketv., palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, beveik visų teisinių formų įmonių bankroto procesų skaičius mažėjo, tik viešųjų įstaigų bei valstybės ir savivaldybių įmonių bankrotų skaičius nežymiai išaugo. Uždarųjų akcinių bendrovių bankrotų skaičius sumažėjo 15,7 proc., o individualių įmonių – 25,5 proc. (22 lent.).

22 lentelė. Pradėtų bankroto procesų pagal teisinę formą skaičiaus palyginimas

Teisinė forma	2009 m. I–III ketv.		2010 m. I–III ketv.		2010/2009 m. pokytis proc.	1993–2010-09-30	
	įm. sk.	proc.	įm. sk.	proc.		įm. sk.	proc.
Valstybės ir savivaldybių įmonės	0	0,0	2	0,2	-	79	0,8
Tikrosios ir komandinės ūkinės bendrijos	2	0,1	1	0,1	-50,0	25	0,3
Uždarnosios akcinės bendrovės	1258	90,1	1060	91,1	-15,7	7345	74,7
Akcinės bendrovės	7	0,5	4	0,3	-42,9	457	4,6
Žemės ūkio bendrovės	9	0,6	2	0,2	-77,8	195	2,0
Viešosios įstaigos	8	0,6	11	0,9	37,5	79	0,8
Kooperatinės bendrovės ir jų sąjungos	3	0,2	2	0,2	-33,3	86	0,9
Individualios įmonės	106	7,6	79	6,8	-25,5	1525	15,5
Kitos	3	0,2	2	0,2	-33,3	45	0,5
Iš viso:	1396	100	1163	100	-16,7	9836	100

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

Per visą laikotarpį nuo 1993 m. iki 2010 m. rugsėjo 30 d. daugiausia bankroto procesų pradėta Vilniaus (26,5 proc.), Kauno (22,9 proc.) ir Klaipėdos (14,3 proc.) apskrityse. Mažiausia bankroto procesų pradėta Marijampolės (2,7 proc.) ir Tauragės (2,5 proc.) apskrityse (14 pav.).

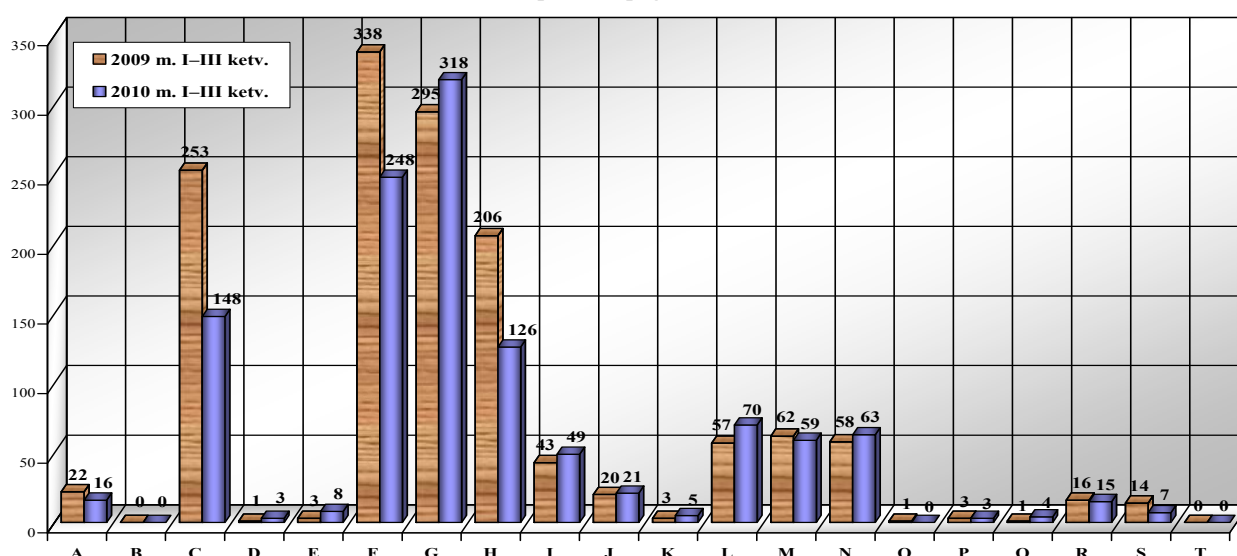

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

14 pav. Bankroto procesai pagal apskritis

Nagrinėjant 2010 m. I–III ketv. duomenis, tendencijos nesikeičia – pradėti bankroto procesai pasiskirstė labai panašiai: daugiausia įmonių bankrutavo Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse – šiose apskrityse koncentruojasi daugiausia įmonių, mažiausia – Tauragės, Utenos ir Marijampolės apskrityse. 2010 m. I–III ketv., palyginti su atitinkamu 2009 m. laikotarpiu, bankrutuojančių įmonių padaugėjo tik Tauragės apskrityje (21,1 proc.), visose kitose apskrityse bankroto procesų skaičius mažėjo (žr. 14 pav.).

Bankroto procesai pagal ekonominės veiklos rūšis. Nagrinėjant 2010 m. sausio–rugsėjo mėn. pradėtus bankroto procesus pagal ekonominės veiklos rūšis matyti, kad daugiausia bankrutavo prekybos (27,3 proc.), statybos (21,3 proc.), apdirbamosios gamybos (12,7 proc.) bei transporto ir saugojimo (10,8 proc.) veiklos įmonių (15 pav.).

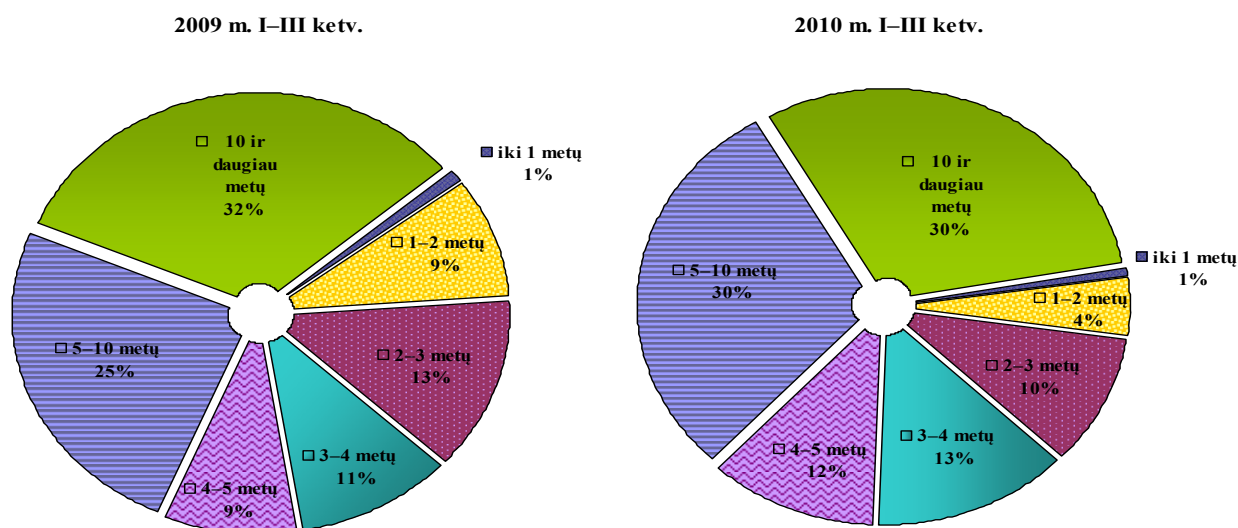
Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

15 pav. Bankroto procesai pagal ekonominės veiklos rūšis

2010 m. I–III ketv., lyginant su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, žymesnis bankroto procesų skaičiaus kritimas (apie 30–40 proc.) pastebimas apdirbamosios gamybos (C), transporto ir saugojimo (H) ir statybos (F) veiklose. Didesnis bankroto procesų skaičiaus augimas yra prekybos (G) bei nekilnojamojo turto operacijų (L) veiklose. Visose kitose veiklose bankrutuojančių įmonių skaičiaus pokytis nežymus.

Juridinio asmenų registro duomenų palyginimas. Per 2010 m. I–III ketv. buvo įregistruoti 6671 juridinis asmuo, t.y. 9,5 proc. daugiau nei per 2009 m. atitinkamą laikotarpį. Per 2010 m. I–III ketv. buvo išregistruoti 4859 juridiniai asmenys, t.y. 29,2 proc. daugiau nei per 2009 m. I–III ketv. Iš visų 2010 m. sausio–rugsėjo mėn. išregistruotų įmonių 9 proc. sudaro įmonės, išregistruotos dėl bankroto.

2010 m. I–III ketv. dėl bankroto išregistruotų įmonių skaičius lyginant su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu išaugo, jų dalis bendrame išregistruotų įmonių skaičiuje, palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, sumažėjo. Tai nulėmė žymiai padidėjęs bendras 2010 m. I–III ketv. išregistruotų įmonių skaičius (16 pav.).

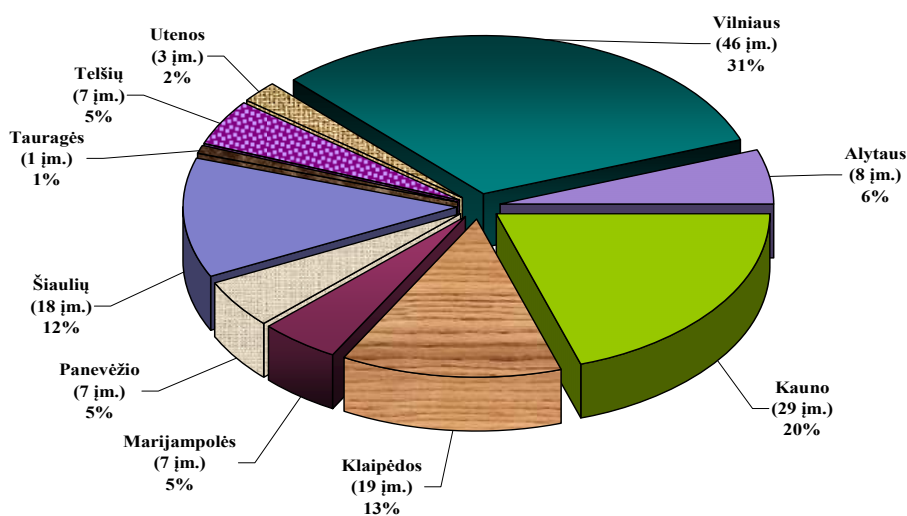

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

16 pav. Bankrutuojančių įmonių veiklos ir bankroto procesų trukmė

Nagrinėjant 1993–2010 m. rugsėjo 30 d. bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių veiklos trukmę (nuo įmonės įregistravimo dienos iki bankroto paskelbimo dienos), pastebima, kad viena bankrutuojanti įmonė iki bankroto vykdė veiklą vidutiniškai apie 7,6 metus. Lyginant 2010 m. I–III ketv. bankrutuojančių įmonių veiklos trukmę iki bankroto, su atitinkamu 2009 m. laikotarpiu matyti, kad 2010 m. daugiau bankrutavo įmonės, kurių veikla truko nuo 3 iki 10 m. (55 proc.) (2009 m. I–III ketv. – 45 proc.) (17 pav.).

Nuo Įmonių restruktūrizavimo įstatymo⁶⁷ taikymo pradžios 2001 m. liepos 1 d. iki 2010 m. rugsėjo 30 d. iš viso restruktūrizavimo procesai pradėti 145 įmonėms, iš kurių 5 įmonės sėkmingai baigtos restruktūrizuoti, 48 įmonių restruktūrizavimo bylos buvo nutrauktos, iš jų 38 baigėsi bankroto bylų iškėlimu. 2010 m. III ketv. pabaigoje restruktūrizavimas buvo vykdomas 92 įmonėse.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos

17 pav. Restruktūrizavimas pagal apskritis

⁶⁷ Įmonių restruktūrizavimo įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232163>

Per visą nagrinėjamą laikotarpį daugiausia restruktūrizavimo bylų buvo iškelta Vilniaus (46 įm.), o mažiausia – Utenos (3 įm.) apskrityse (17 pav.).

Per 2010 m. I–III ketv. iškeltos 35 restruktūrizavimo bylos, t.y. 18,6 proc. mažiau nei per atitinkamą 2009 m. laikotarpį (43 bylos). Daugiausia restruktūrizavimo bylų tiek 2010 m. I–III ketv., tiek 2009 m. I–III ketv. buvo iškelta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse⁶⁸.

3.6. Su užsieniu susijusių įmonių statistika

Statistikos departamento atlikto su užsieniu susijusių įmonių tyrimo duomenimis, 2007 m. veikė 2430 užsienio kontroliuojamos⁶⁹ nefinansinės įmonės, kurios sudarė mažiau nei 2 proc. visų veikiančių nefinansinių įmonių. Palyginti su praėjusiais metais, užsienio kontroliuojamų įmonių skaičius beveik nepakito. Daugiausia Lietuvos įmonių kontroliavo Vokietijos⁷⁰ (14 proc.), Danijos, Estijos bei Latvijos (po 8 proc.), Švedijos ir Suomijos (po 7 proc.) investuotojai.

2007 m. užsienio įmonės uždirbo 55 mlrd. litų pajamų, tai yra ketvirtadalį visų šalies nefinansinių įmonių pajamų. Palyginti su 2006 m., šių įmonių pajamos padidėjo 11 procentų, tačiau perpus mažiau nei visų šalies įmonių pajamos (22 proc.). Mažesnę pajamų augimą nulėmė beveik 25 procentais sumažėjusi Lenkijos valdomų įmonių apyvarta, tačiau nepaisant to jos uždirbo didžiausią pajamų dalį (17 proc.).

Užsienio įmonių sukurta pridėtinė vertė (gamybos sąnaudomis) siekė 10 mlrd. litų ir sudarė daugiau nei penktadalį visos nefinansinių įmonių sukurtos pridėtinės vertės. Palyginti su praėjusiais metais, užsienio kontroliuojamų įmonių sukurta pridėtinė vertė padidėjo 26 procentais, beveik tiek pat, kiek visų šalies įmonių sukurta pridėtinė vertė (28 proc.). Didžioji pridėtinės vertės dalis sukurta Švedijos (15 proc.), Suomijos (12 proc.) ir Danijos (8 proc.) investuotojų kontroliuojamose įmonėse.

Didžioji užsienio kontroliuojamų įmonių dalis 2007 m. užsiėmė prekyba (38 proc.), nekilnojamojo turto, nuomos ir kita verslo veikla (27 proc.) bei apdirbamąja gamyba (18 proc.). Daugiausia pajamų gauta bei pridėtinės vertės sukurta apdirbamosios gamybos (atitinkamai 39 ir 33 proc.), prekybos (40 ir 25 proc.) ir transporto ir ryšių (9 ir 17 proc.) įmonėse.

Statistikos departamento atlikto su užsieniu susijusių įmonių tyrimo duomenimis, 2008 m. užsienio kontroliuojamos nefinansinės įmonės uždirbo 71,5 mlrd. litų pajamų, tai sudaro beveik trečdalį visų šalies nefinansinių įmonių 2008 m. pajamų. Palyginti su 2007 m., šių įmonių pajamos padidėjo 30 procentų, o visų šalies įmonių – 13 procentų. Didesnę užsienio kontroliuojamų įmonių

⁶⁸ Įmonių bankroto departamentas, 2010 m. sausio – rugsėjo mėn. Apžvalga 2010-10-29 Nr. (8.11)-A4-617Vilnius

⁶⁹ Užsienio kontroliuojama įmonė – šalies įmonė, kurią kontroliuoja užsienio institucinis vienetas (fizinis ar juridinis asmuo).

⁷⁰ Informacija pateikiama pagal šalis, kuriose reziduoja pagrindinis kontroliuojantis institucinis vienetas, t.y. šalies įmonė tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojantis institucinis vienetas, kurio nekontroliuoja kitas institucinis vienetas.

pajamų augimą nulėmė beveik 95 procentais padidėjusi Lenkijos valdomų įmonių apyvarta. Daugiausia pajamų uždirbo Lenkijos (25 proc.), Vokietijos, Rusijos, Suomijos (po 8 proc.), Švedijos (7 proc.) investuotojų kontroliuojamos įmonės.

Užsienio kontroliuojamų įmonių sukurta pridėtinė vertė (gamybos sąnaudomis) siekė 9,6 mlrd. litų ir sudarė daugiau nei penktadalį visos nefinansinių įmonių sukurtos pridėtinės vertės. Palyginti su 2007 m., užsienio kontroliuojamų įmonių sukurta pridėtinė vertė sumažėjo 7 procentais, o visų šalies įmonių – 1 procentu. Didžioji pridėtinės vertės dalis sukurta Švedijos (15 proc.), Vokietijos (12 proc.) ir Suomijos (10 proc.) investuotojų kontroliuojamose įmonėse.

2008 m. veikė 2684 užsienio kontroliuojamos įmonės, kurios sudarė mažiau nei 2 procentus visų veikiančių nefinansinių įmonių. Daugiausia Lietuvos įmonių kontroliavo Vokietijos (13 proc.), Latvijos (8 proc.), Estijos, Danijos, Švedijos, Suomijos, Norvegijos (po 7 proc.) investuotojai.

Didžioji užsienio kontroliuojamų įmonių dalis 2008 m. užsiėmė prekyba (36 proc.), apdirbamąja pramone (16 proc.) bei profesine, moksline ir technine veikla (11 proc.). Daugiausia pajamų gauta bei pridėtinės vertės sukurta apdirbamosios pramonės (atitinkamai 43 ir 29 proc.), prekybos (37 ir 28 proc.) ir informacijos ir ryšių (5 ir 15 proc.) įmonėse.

2008 m. veikė 511 Lietuvos kontroliuojamų įmonių užsienyje, kurios uždirbo 8,5 mlrd. litų pajamų. Palyginti su 2007 m. šių įmonių skaičius padidėjo pusantro procento, o pajamos – 19 procentų. Daugiausia Lietuvos kontroliuojamų įmonių buvo kaimyninėse šalyse: Latvijoje (29 proc.), Rusijoje (15 proc.), Ukrainoje (14 proc.), Estijoje (10 proc.) ir Baltarusijoje (8 proc.). Didžioji Lietuvos kontroliuojamų įmonių dalis užsienyje užsiėmė prekyba (51 proc.), nekilnojamojo turto, nuomos ir kita verslo veikla (19 proc.), apdirbamąja gamyba (12 proc.). Daugiausia pajamų gauta prekybos (77 proc.), apdirbamosios gamybos (15 proc.) ir statybos (4 proc.) įmonėse.

Apibendrinant galima teigti, jog pasaulio ekonominei perspektyvai ir toliau įtakos turi finansų krizės poveikis. 2008 m. pabaigoje ir 2009 m. pradžioje pasaulinė prekyba patyrė precedento neturintį ir sinchronišką smukimą. Kritimas tuo pat metu pasireiškė daugelyje šalių, kadangi pasaulinės prekybos griūtis tik sustiprino finansinių neramumų pradinį neigiamą poveikį. Tačiau pastaraisiais mėnesiais trumpalaikiai rodikliai nebemažėjo, ir 2009 m. pabaigoje pasaulinis aktyvumas vėl pradėjo didėti.

3.7. SVV rėmimas – vienas iš prioritetinių ES ir Lietuvos politikos tikslų

Lietuvoje ir Europos Sąjungoje SVV dominuoja kaip įmonės forma, įdarbinanti didžiąją užimtųjų ūkyje dalį, bet jis kartu demonstruoja daug žemesnį efektyvumą ir pelningumą. Tačiau nepaisant gan prieštaringo vaidmens ekonomikoje, SVV plėtra yra vienas iš prioritetinių ES ir Lietuvos politikos tikslų. Taip yra dėl kelių priežasčių. Visų pirma, SVV įmonės yra nuolatinio

užimtumo pagrindas. Ekonominės stagnacijos metu užimtumas SVV įmonėse smunka santykinai mažiau, o pakilimo laikotarpiais – kyla santykinai daugiau, nei didelėse įmonėse. Smulkus verslas yra vaistas, kovojant su struktūriniu nedarbu: dažnai nuosava įmonė yra gera išeitis nepaklausias profesijas turintiems žmonėms.

Antra, didesnis įmonių skaičius duoda postūmį ekonominiam augimui intensyvesnės konkurencijos dėka. Kovodamos dėl rinkos įmonės yra priverstos ieškoti naujų sprendimų bei nišų, o tai sudaro puikias prielaidas inovatyviems produktams ir paslaugoms atsirasti. Orientacija į besikeičiančius vartotojų poreikius, specializacija bei produkcijos įvairovė, nišinė gamyba – pranašumas, varžantis su Azijos šalimis. Akivaizdu, kad dėl augančių darbo jėgos kaštų, Lietuvos gamintojai pralaimi gamindami masinę produkciją. Gi smulkios ir vidutinės įmonės greičiau pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, užimdamos konkrečias rinkos nišas. Jos sukuria naujas darbo vietas tose veiklose, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą. Kaip jau buvo minėta, nors smulkus verslas norėdamas prisiskverbti ir įsitvirtinti užsienyje turi įveikti daugiau barjerų, palyginti su stambiu verslu, daugelis Lietuvos SVV įmonių sėkmingai plėtoja eksportą, sugebėdamos konkuruoti ir užsienio rinkose.

Smulkiam ir vidutiniam verslui skiriamas svarbus vaidmuo Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje. Jo rėmimui šalyje kasmet skiriama vis daugiau lėšų, prie kurių prisideda dosnūs ES struktūriniai fondai. Tačiau dėl biurokratinių kliūčių ir nepakankamai išplėtos verslo informacijos infrastruktūros iškelti tikslai ne visada įgyvendinami.

Pagal BPD 3.1 priemonę Tiesioginė parama verslui SVV įmonių rėmimui⁷¹ 2004-2006 m. yra numatyta skirti 167,3 mln. Lt. Deja, sprendimai dėl lėšų suteikimo priimami per ilgai – iki šiol parama skirta tik devynioms SVV įmonėms iš beveik 250 pretenduojančių (virš 75 proc. pagal minėtą priemonę SVV skirtų lėšų yra nepaskirstyta). Itin dinamiškoje konkurencinėje aplinkoje prieš pradėdant įgyvendinti ne kiekvienas projektas gali išlaukti metus ir daugiau. 2007-2013 m. laikotarpis žada nemažesnių finansinių srautų iš ES fondų. Norėtusi tikėtis kad už paramos įgyvendinimą atsakingos institucijos dirbs sklandžiau ir į paramą pretenduojančioms įmonėms neteks per ilgai laukti atsakymo.

Atsižvelgiant į šalies ekonominę ir socialinę situaciją, valstybės ir savivaldybės institucijų, verslininkų organizacijų pasiūlymus, smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros kryptis iki 2004 m. įgyvendinimo rezultatus, Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 m. ilgalaikę strategiją, Europos mažų įmonių chartijos⁷² tikslus, 2005 m. spalio 12 d. Vyriausybė patvirtino nutarimą dėl SVV plėtros krypties 2005-2008 m. Numatytos keturios veiklos kryptys:

- SVV teisinės ir ekonominės aplinkos tobulinimas;

⁷¹ Nutarimas dėl BPD ir BDP priedo keitimo www.esparama.lt/...Parama/bpd.../PK_nutarimas_2007-05-25.docš

⁷² Europos mažų įmonių chartija http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/chapter/docs/charter_Lt.pdf

- finansinės paramos SVV subjektams gerinimas;
- verslumo skatinimas regionuose;
- SVV konkurencingumo skatinimas.

Tikėkimės, kad Vyriausybei pavyks įgyvendinti SVV rėmimo tikslus ir geri norai neliks tik popieriuje. Norėtusi sulaukti ir ryžtingesnių vyriausybės žingsnių, skatinančių SVV įmonių eksportą. Turint omeny minėtą komplikotą SVV ekspansiją į užsienio rinkas, tokia parama būtų itin aktuali ir užtikrintų teigiamą ekonominį efektą. Kaip jau buvo minėta, smulkioms įmonėms skverbimasis į užsienio rinkas dažnai yra problematiškas, todėl šiuo atveju parama būtų itin aktuali.

Apibendrinant galime teigti kad, esant palankiai politikai, smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės Lietuvoje yra vertinamos teigiamai. SVV plėtrą taip pat skatins ES struktūrinių fondų lėšos, aišku, išsprendus tam tikras biurokratinės kliūtis.

4. ĮMONIŲ SISTEMA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE

Įmonių dydžio vertinimo kriterijai atskirose valstybėse skiriasi. Didžiojoje Britanijoje maža įmone laikoma firma, kuri turi palyginti nedidelę rinkos dalį, valdomų darbuotojų skaičius turi neviršyti 24. Rusijoje maža įmonė apibrėžiama pagal darbuotojų skaičių ir priklausomumą ūkio šakai:

- pramoninėje statyboje dirba iki 200 darbuotojų;
- kitose gamybos šakose – iki 50 darbuotojų;
- negamybinėse srityse – iki 25 darbuotojų;
- mažmeninėje prekyboje – iki 15 darbuotojų.

Japonijoje mažos įmonės statusą lemia darbuotojų skaičius pramonėje – ne daugiau 205 darbuotojai. Įstatinis kapitalas – iki 100 tūkst. Lt. JAV maža įmonė yra ta, kurią valdo savininkas, neturi sudėtingos organizacinės valdymo struktūros, ir kurioje dirba ne daugiau 49 darbuotojų⁷³. Smulkiojo ir vidutinio verslo samprata Lietuvoje šiuo metu atitinka Europos Komisijos rekomendacijas. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatyme nurodoma, jog smulkiojo ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės, mažos ir labai mažos įmonės, kurios atitinka tam tikrus reikalavimus bei fiziniai asmenys, turintys teisę verstis savarankiška ūkine komercine ir kita panašaus pobūdžio veikla (įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą)⁷⁴. Taigi smulkų verslą įvairios šalys apibrėžia skirtingai, tačiau įmonės statusą labiausiai lemia įmonės darbuotojų skaičius, nors iš pateiktos informacijos matyti, kad vertinant įmonių statusą yra ir kiti apribojimai. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginių kryptių apraše, kuris yra parengtas pagal Europos Komisijos inicijuotą Europos mažų įmonių chartiją bei kitus tarptautinius aktus, teigiama, kad „smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui“ (Europos mažųjų įmonių chartija, 2009).

Lyginant Lietuvos ir ES verslumo vidurkius, suaugusiųjų dalis, kurie įkūrė įmonę arba ėmėsi veiksmų jai įkurti, matoma, kad Lietuva neatsilieka nuo ES rodiklių – abiem atvejais rodikliai siekia 12 proc. Tačiau, palyginti su ES, Lietuvoje yra santykinai daugiau žmonių, kurie verslininkais tapo pastebėję galimybę imtis verslo, o ne spaudžiami būtinybės ar dėl geresnių alternatyvų stokos. Beveik pusė su verslu nesusijusių gyventojų mano, kad verslas yra įdomi profesinės veiklos galimybė. Mažesnė jų dalis (20,6 %) taip pat mano, kad ateityje galėtų imtis savarankiškos veiklos, o tai leidžia manyti, kad, be bendro gyventojų požiūrio, imtis verslo jiems trukdo tam tikros praktinės kliūtys.

⁷³ Aktualijos investuotojams <<http://www.profi-forex.lt/news/entry3000000620.html>>

⁷⁴ <<http://www.infolex.lt/ta/43747#X246f1f553b1b4bb398272836caa7e327>>

Lietuvos verslininkų nuomone jie jaučia didesnę nei ES verslininkai mano Vyriausybės reglamentavimo našta. Lietuvoje, norint pradėti verslą, reikia atlikti 7 procedūras, kai vidutiniškai Rytų Europoje ir Centrinėje Azijoje - 6,7, o Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalyse vidurkis yra 5,7. Lietuvoje pradėti verslą užtrunka 26 dienas, kai Rytų Europoje ir Centrinėje Europoje 17,4, o EBPO šalyse - vidutiniškai 13 dienų. Tačiau Lietuvoje pradėti verslą kainuoja kiek pigiau, nei kiti pateikiami vidurkiai, nors minimalaus kapitalo (santykio su gyventojų pajamomis) tam reikia vidutiniškai didesnio. Lietuvos vertinimas pagerėjo dviejuose srityse: mokesčių mokėjime (pakilo per 8 pozicijas) bei užsienio prekybos sąlygose (pakilo vos per 1 poziciją)⁷⁵.

Bendrasis vidaus produktas – tenkantis vienam gyventojui, visos Europos Sąjungos (ES27) vidurkį laikant 100, Lenkijoje pernai siekė 55, Lietuvoje – 61 (beje, Liuksemburgo analogiškas rodiklis – 266, Estijos – 64, Latvijos – 55). Lyginant su Latvija ir Estija Lietuvos BVP augimas gerokai atsiliko 2006 m., tačiau jau 2008 m., kai fiksuotas abiejų kaimyninių šalių BVP mažėjimas, Lietuvoje BVP augimas buvo 2,8 proc.(23 lent.). 2010 m. Lietuvos ūkis rodo sparčiausius atsigavimo požymius iš visų trijų šalių ir po truputį atsigaua.

23 lentelė. Metinis BVP augimas proc.

Šalis	2006	2007	2008	2009	2010
Estija	10	7.2	-3.6	-13.7	-0.1
Latvija	12.2	10	-4.6	-18	-4
Lietuva	7.8	9.8	2.8	-15	1.6

Šaltinis: LT Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

Prekių ir paslaugų eksportas procentais BVP Lenkijoje sudarė 39,4, o Lietuvoje – net 59,8 proc. Geresnė padėtis Lietuvoje ir mokslinių tyrimų bei plėtros srityje. Čia Lietuva, skaičiuojant procentais BVP, jiems skiria 0,82; Lenkija – 0,56 proc. (daugiausiai dėmesio moksliniams tyrimams skiria Švedija – 3,64; Estija – 1,14; Latvija – 0,63 proc.). Biudžeto deficitas Lenkijoje pernai buvo minus 3,9; Lietuvoje - minus 3,2 (didžiausia deficitas pernai užfiksuotas Jungtinėje Karalystėje: minus 5,5; Estijoje – minus 3, Latvijoje – minus 4).

MVĮ Lietuvoje yra mažiau linkusios naudotis ES bendrąja rinka, kad galėtų išplėsti savo veiklą importuodamos savo produktus į kitas ES šalis ir eksportuodamos iš jų. Iš ES valstybių narių importuojančių MVĮ dalis net 2007 m. (ekonominio pakilimo laikotarpis) Lietuvoje siekė tik 11,21 proc., kai tuo tarpu ES vidurkis buvo 17,69 proc. Į ES valstybes nares eksportuojančių MVĮ dalis 2007 m. Lietuvoje buvo taip pat mažesnis (6,14 proc.), kai ES vidurkis siekė 6,82 proc., tačiau pagal vidaus rinkos teisės aktus ir ES teisės aktų perkėlimą į nacionalinę teisę Lietuvos pažanga spartesnė nei kitų ES valstybių narių.

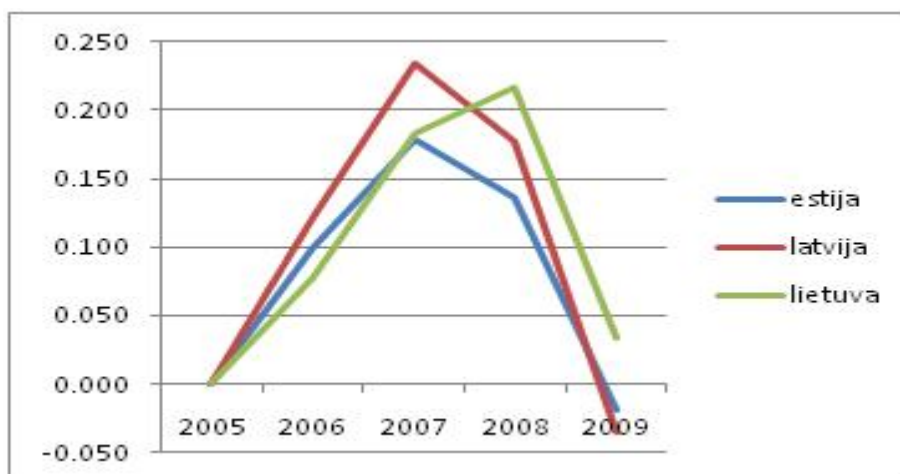
Lenkijos valstybės skola procentais BVP pernai pasiekė 47,1; Lietuvos – 15,6 proc. (labiausiai prisiskolinusios Europos Sąjungoje yra Italija – net 105,8; Graikija – 97,6; Belgija – 89,6; Vengrija – 73, Estijos skola siekia 4,8; Latvijos – 19,5 proc. BVP).

⁷⁵ Pasaulio bankas: Lietuvoje reformos sunkina verslo padėtį, vz.lt, 2009.09

Tačiau paprastam žmogui, matyt, yra svarbiau kitas rodiklis – jo uždarbis. Statistinis vidutinis darbo uždarbis 2008-aisiais Lenkijoje buvo 2943,88 zlotu (skaičiuojant pagal dabartinį kursą 10 zlotų = 7,7 lito, tai būtų 2267 litai). Lietuvoje – 2174 litai – taigi beveik toks pat kaip Lenkijoje. Tačiau vidutinė lenkų pensija - 1418,65 zlotu (1092 litai), o lietuvių – tik 769,66 lito.

Kodėl toks didelis Lietuvos ir Lenkijos pensijų skirtumas, kai atlyginimai beveik vienodi, niekas Lietuvoje dar net nemėgino aiškintis. Nors viena iš priežasčių yra išdėstyta tame pačiame lenkų statistikos rinkinyje: Socialinio draudimo fondui Lenkija iš biudžeto kasmet skiria milijardines dotacijas, pernai - 33 mlrd. zlotų, dar 15 milijardų skirta Ūkininkų socialiniam draudimui, šios abi draudimo institucijos Lenkijoje yra atskirtos. Pagal Estijos statistikos departamento duomenis, 2007 metais Estijos ir Latvijos augimo tempai krenta, 2008 m. jau BVP sumažėjęs. 2008 m. Lietuvos BVP dar auga, nors kaimynų jau krenta.

Lyginant bendro vidaus produkto dinamiką su kaimyninėmis šalimis, Lietuva skaičiuoja teigiamą augimą nuo 2005 m., net ir krizės laikotarpiu pranašumas didesnis nei Estijos ar Latvijos (18 pav.).

Šaltinis: LT Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

18 pav. BVP dinamika 2005 - 2009m.

Pagal šią BVP dinamiką, galima teigti, jog tai svarbiausias rodiklis nusakantis ekonominę padėtį šalyse, kuris parodo Lietuvos pranašumą prieš kaimynines šalis.

Šiuo metu Europos MVĮ sudaro 99,8 proc. visų Europos įmonių ir tai yra 67,1 proc. privataus sektoriaus darbo vietų, kurių daugiau kaip 80 proc. yra konkrečiuose pramonės sektoriuose, pvz., metalo dirbinių gamyba, statyba ir baldai. Atsižvelgiant į tai, bei kad SVV „negali vienodomis sąlygomis konkuruoti su stambiomis įmonėmis, todėl pagrindiniai verslo plėtros prioritetai tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu lygmeniu – visokeriopai remti SVV, skatinti ne tik naujų įmonių steigimą, bet ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jau veikiančioms. Siekiant skatinti MVĮ plėtrą ir jų

gyvybingumą įgyvendinamos naujos finansinės paramos formos, daug dėmesio skiriama viešųjų paslaugų verslui kokybei užtikrinti.⁷⁶

Europos Komisija parengė ir įgyvendina įvairias politikos priemones, padedančias būtent MVĮ Europoje. Šiomis politikos kryptimis siekiama sudaryti sąlygas smulkioms įmonėms steigtis ir klestėti. ES siekiant pagreitinti ekonomikos augimą ir kurti daugiau geresnių darbo vietų, svarbiausią vaidmenį atlieka MVĮ. Pažymėtina, kad MVĮ yra daugelio naujovių, su kurių pagalba sukuriama didesnės vertės gaminiai ir paslaugos, iniciatorės⁷⁷. Todėl EK parengė „Small Business Act“⁷⁸ Europai (toliau - SMEA), kuris nors nėra teisės aktas, bet atskleidžia ES požiūrį į SVV ir nustato politikos gaires. Jo dėka Europos MVĮ atsidūrė dėmesio centre ES lygmeniu ir šalyse narėse. 2008 m. birželio 25 d. Europos Komisija patvirtino „Small Business Act“ Europai, kuriuo MVĮ siekiama skirti daugiau dėmesio formuojant ES ir nacionalinę politiką. EK ketina pakeisti valstybės pagalbos teikimo nuostatas MVĮ atžvilgiu, leidžiant valstybės pagalbą MVĮ mokymams, moksliniams tyrimams, įdarbinimui ir pan. Taip pat EK ketina sukurti MVĮ statutą, kuris nustatytų vienodas sąlygas (minimalius reikalavimus SVV atžvilgiu, pagrinde susijusius su mokesčių lengvatomis) MVĮ visoje Europoje, t.y. kiekvienoje šalyje narėje. Numatoma rekomenduoti mažinti PVM tarifą taikomą vietos rinkoje MVĮ teikiamoms paslaugoms, bei koreguoti direktyvą 2000/35/EC dėl vėluojančių mokėjimų, darant išimtį, kad atsiskaitymai MVĮ būtų atliekami laiku.

Dėl administracinės naštos verslui sumažinimo 25 proc. ES BVP padidės 1,5 proc. – tai sudarys apie 150 milijardų eurų⁷⁹. Santykinai mažos įmonės išlaidos administracinėms procedūroms gali būti iki dešimt kartų didesnės nei didelės bendrovės, todėl ši našta smulkiajam verslui yra neproporcingai didelė. Tyrimai rodo, kad daugiau kaip 10 proc. įmonių, kuriose dirba vienas žmogus, samdytų darbuotojus, jei biurokratinės kliūtys būtų mažesnės. Kadangi tokios įmonės sudaro daugiau kaip pusę visų ES įmonių, tai gali virsti 1,5 milijono naujų darbo vietų. SMEA deklaruojama, kad MVĮ turi būti laikomas svarbiausias klientas valdžios institucijose ir joms negali būti taikomi tokie patys standartai ir reikalavimai kaip didelėms įmonėms, išskyrus tam tikrus reikalavimus susijusius su vartotojų saugumu.

Taigi SMEA buvo sukurtas siekiant sumažinti biurokratiją MVĮ atžvilgiu ir skatinti didesnę MVĮ produktyvumą, vadovaujantis šūkiu „Pirmiausia galvokime apie mažuosius („Think Small First“). Jame nustatyti 10 principų, kuriais turėtų būti vadovujamasi įgyvendinant politiką, tiek ES, tiek valstybių narių lygmeniu. Šių principų laikymasis yra būtinas, norint sukurti pridėtinę vertę ES, sukurti palankią aplinką SVV bei palengvinti teisinę ir administracinę našą MVĮ. Šie dešimt principų apima⁸⁰:

⁷⁶ <http://www.ukmin.lt/lt/svv/>

⁷⁷ Europos Komisija, Įmonių ir pramonės generalinis direktoratas, http://ec.europa.eu/enterprise/sme/policy_lt.htm

⁷⁸ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm

⁷⁹ http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=4576&userservice_id=1&request.id=0

⁸⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm

1. ES ir valstybės narės turi kurti tokią aplinką, kurioje verslininkai ir šeimos verslai kurtųsi ir klestėtų, o verslininkiškumas būtų vertinamas. Reikia rūpintis versliais žmonėmis, skatinant jų susidomėjimą ir talentą, ypač atkreipiant dėmesį į jaunimą ir moteris. Tai pat palengvinti verslo perleidimo/perdavimo galimybes.
2. Valstybės narės turi užtikrinti, kad sąžiningi verslininkai, kurie bankrutavo, turėtų antrą galimybę/šansą pradėti savo verslą ir nebūtų žlugdomi praėjus šešėliui.

ES SVV reglamentavimas bei taikomos viešosios politikos priemonės tiesiogiai prisideda prie šios sektorinės studijos tiriamosios dalies bei rekomendacijų dėl SVV aplinkos gerinimo ir SVV skatinimo priemonių parengimo.

Užsienio šalies patirtis: Danija⁸¹. Danija užsienio šalies patirties atvejo analizei pasirinkta dėl keleto priežasčių. Visų pirma, Danijos ir Lietuvos ekonomikos panašios geografiniu ir demografiniu dydžiu, atvirumu ir ekonomikos struktūra. Antra, Danijos ekonomika yra viena labiausiai išsivysčiusių ir konkurencingiausių ekonomikų ne tik Europoje, bet ir pasaulyje, o verslo aplinka šalyje vertinama itin palankiai tiek verslo pradėjimui, tiek verslo plėtrai, todėl vertinga išanalizuoti jos įgyvendinamą politiką verslo atžvilgiu ir taikomas priemones verslo skatinimui kaip geros praktikos pavyzdį. Danijos ekonomikoje apie 99,8 proc. visų įmonių sudaro mažos ir vidutinės įmonės, didelės įmonės sudaro vos 0,2 proc. Labai mažos įmonės, kurių darbuotojų skaičius svyruoja iki 9, sudaro apie 92 proc. visų įmonių. Dirbantys MVĮ sudaro apie 70 proc. visų užimtųjų, o dirbantys labai mažose įmonėse – apie 30 proc. visų užimtųjų. Šalies verslo aplinka, nepaisant gana aukštų mokesčių, vertinama itin palankiai ir teigiamai ne tik tarp ES narių, bet ir lyginant su kitomis išsivysčiusiomis pasaulio šalimis. Teigiamai vertinamą verslo aplinką atspindi ir šalies užimamos pozicijos tarp kitų pasaulio šalių skaičiuojant įvairius indeksus. Remiantis Pasaulio Banko kasmet atliekamu tyrimu „Doing Business“ verslo sąlygų palankumo vertinimu, kuriame analizuojama 10 tiriamų valstybių verslo aplinkos aspektų, tokių kaip verslo pradėjimas, leidimų gavimas, darbuotojų samdymas, verslo užbaigimas ir pan., 2008-2009 m.

Danijai teko šešta vieta pasaulyje ir antra vieta Europos Sąjungoje (po Jungtinės Karalystės) pagal verslo aplinkos sąlygų palankumą⁸². Penktą vietą tarp 133 pasaulio šalių 2009 m. Danija užėmė ir pagal konkurencingumo indeksą, o iš Europos Sąjungos šalių pagal šį indeksą ją lenkė tik Švedija⁸³.

Akcentuotina, kad Danijoje nėra vykdoma speciali smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo politika – vykdoma politika verslo atžvilgiu orientuota į bendrą augimo skatinimą ir verslo sąlygų gerinimą. Laikomasi nuomonės, kad didžiausią indėlį ekonomikos, užimtumo augimui sukuria sparčiai augančios ir naujai sukurtos įmonės, todėl koncentruojamasi į verslumo skatinimą, kuris suvokiamas labai plačiai – ne tik kaip verslo pradėjimas, bet taip pat apima ir tokius aspektus kaip naujų produktų,

⁸¹ Parengta remiantis Entrepreneurship review of Denmark, OECD, 2008 ir Entrepreneurship policy in the Nordic countries – perspectives of the development since 2003, 2008

⁸² The World Bank, Doing Business, 2010

⁸³ The Global Competitiveness report 2009-2010, World Economic Forum

rinkų identifikavimas ir pan., o ne į konkrečiai smulkaus ir vidutinio verslo vystymą. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad tam tikros priemonės skiriamos tiesiogiai ir SVV plėtrai skatinti (pavyzdžiui, tam tikros programos ar iniciatyvos orientuotos SVV). Verslumo didinimas, verslumo kultūros formavimas ir vystymas pastaraisiais metais buvo vienas iš svarbiausių šalies vyriausybės tikslų, juolab, kad buvo iškeltas ambicingas tikslas – iki 2010 m. Danija turi tapti viena iš Europos lyderių, kuriose sukuriama daugiausiai naujų įmonių per metus, o iki 2015 m. - tapti viena iš pasaulio šalių, kurioms būdingas didžiausias sparčiai augančių naujų įmonių skaičius. Siekiant įvertinti šalies pažangą įgyvendinant šiuos tikslus, nuo 2005 m. kasmet rengiamas Verslumo indeksas, kuris leidžia įvertinti progresą, identifikuoti problemas, įvertinti verslumo skatinimo iniciatyvas. Vis dėlto, pagal naujai sukuriamų įmonių santykį su jau veikiančiomis įmonėmis Danija vis dar atsilieka nuo pirmaujančių šalių (pavyzdžiui, Jungtinės karalystės). Pagal sparčiai augančių įmonių skaičių Danija taip pat vis dar atsilieka, pavyzdžiui, nuo JAV.

Nacionaliniu lygmeniu už politikos verslo atžvilgiu formavimą atsakinga Ekonomikos ir verslo reikalų ministerija, į jos kompetenciją patenka tokios sritys kaip konkurencinė politika, verslo reglamentavimas ir pan. Kita svarbi institucija - Mokslo, technologijų ir inovacijų ministerija, kuri atsakinga už inovacijų plėtrą, verslumo vystymo įtraukimą į švietimo sistemą ir pan. veiklas. Gerokai mažesnis vaidmuo ir labiau specifinėse srityse tenka kitoms šalies ministerijoms.

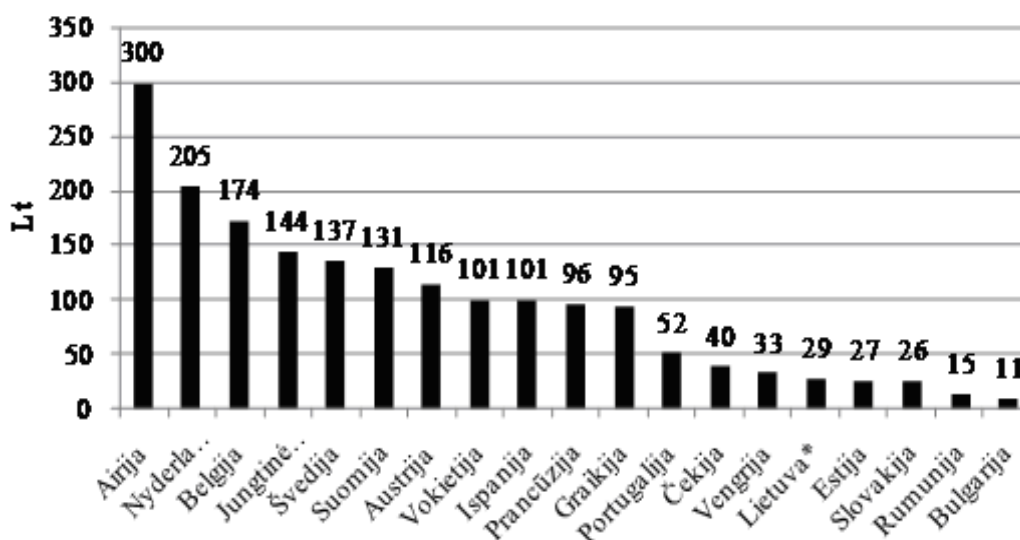
Nors iš esmės dauguma įvairių verslo skatinimo iniciatyvų ir programų formuojama ir taikoma nacionaliniu mastu, tačiau tas pačias priemones galima taikyti regioniniame ar savivaldos lygmenyje. Danijos viešasis sektorius yra gana decentralizuotas ir regioninio bei vietinio lygmens institucijos gana aktyviai dalyvauja skatinant verslo plėtrą. Decentralizaciją dar labiau sustiprino 2007 m. savivaldos reforma, kuomet iš 14 apskričių suformuoti 5 regionai, o savivaldybių skaičius sumažintas nuo 271 iki 98. Savivaldybėms buvo suteikta gerokai didesnė atsakomybė teikiant įvairias paslaugas verslui savivaldos lygmenyje.

Savivaldos lygmenyje veikia Verslo plėtros centrai, kurių yra apie 150 – kai kuriais atvejais po kelis vienoje savivaldybėje. Šie verslo vystymo plėtros centrai teikia įvairias viešąsias paslaugas verslui – teikia informaciją ir konsultacijas pradinuose įmonės kūrimo ir gyvavimo etapais. Kita vertus, paslaugos verslui gali skirtis konkrečiose savivaldybėse, tačiau iš esmės dauguma teikia bazinę informaciją: kaip pradėti verslą, gauti leidimus, pagalbą išaiškinant teisės aktus, informaciją apie galimybes gauti finansavimą, taip pat konsultacijas parengiant verslo planą.

Savivaldybių atsakomybėje taip pat veikia ir Regionų augimo centrai (jie po reformos pakeitė iki tol veikusių 15 verslo centrų), kurie teikia specifiškesnę informaciją ir pagalbą, susietą su inovacijomis, verslo augimu ir finansavimu, jų teikiama pagalba verslui orientuota į sparčiai augančias besikuriančias ir jau egzistuojančias įmones. Akcentuotina, kad būtent po 2007 m. administracinės reformos pasikeitė anksčiau veikusių centrų, teikiančių informaciją ir įvairias konsultacijas verslui,

veiklos pobūdis – centrų teikiamos paslaugos sukonzentruotos į verslo augimo skatinimą (sparčiai augančias besikuriančias ar jau veikiančias įmones). Be įvairių viešųjų paslaugų verslui, kai kurie regioniniai augimo centrai teikia ir finansinę paramą verslui – pagal tam tikrus kriterijus atrinktoms augančioms įmonėms kompensuojama iki 50 procentų išlaidų, kurios patiriamos naudojantis privačių verslo konsultantų paslaugomis. Regioniniai augimo centrai glaudžiai bendradarbiauja su kitomis organizacijomis ir institucijomis, todėl tai sudaro galimybes teikti paslaugas verslui ir labai specifiniais klausimais – internacionalizacijos, intelektinės nuosavybės teisių srityse. Šios organizacijos ir institucijos taip pat gana aktyviai dalyvauja tam tikrose srityse, pavyzdžiui, Danijos prekybos taryba dalyvauja skatinant eksportą bei internacionalizaciją ir rengia tam skirtas iniciatyvas, tokias kaip „Export Preparation“, „Born Global“.

Atliekant **konkurencingumo vertinimus**, pagrindiniu konkurencingumą įvertinančiu rodikliu paprastai laikomas darbo našumas ir jo augimo tempų rodiklis. Didėjantis darbo našumas Lietuvos pramonėje darė teigiamą poveikį gamybos plėtrai (19 pav.).

Šaltinis: Eurostato duomenys internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> / (2009)

19 pav. Konkurencingumo rodikliai

Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse 2007 metais vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė to meto kainomis buvo 28,5 Lt. Palyginti su 2006-aisiais, ji padidėjo 9,2 proc., o palyginti su 2003-iaisiais – 40 proc. Nors 2007 metais darbo našumas gerokai padidėjo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per valandą sukuria kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei analizuojamojo sektoriaus darbuotojas senosiose ES šalyse. Eurostato duomenimis, Jungtinėje Karalystėje vieno darbuotojo per valandą sukurta pridėtinė vertė yra penkis, Belgijoje – šešis kartus didesnė nei Lietuvoje. Lietuvos ir ES šalių maisto produktų gamybos įmonių darbo našumo skirtumams tam tikros įtakos turėjo veiksniai, susiję su nevienodomis gamybos ir prekybos sąlygomis. Pagrindine darbo našumo skirtumų priežastis – moraliai ir fiziškai

senesni, žemesnio technologinio lygio nei senosiose ES šalyse narėse, įrenginiai ir mašinos. Dėl šios priežasties pridėtinės vertės sudedamoji dalis – pagrindinio kapitalo vartojimas yra mažesnė nei minėtose šalyse. Pažymėtina, kad didelėse pagal darbuotojų skaičių įmonėse dėl efektyviau organizuotų gamybinių procesų darbo našumas kelis kartus didesnis nei mažose. Statistikos departamento duomenimis, 2006 metais vieno darbuotojo sukurta pridėtinė vertė Lietuvos maisto produktų gamybos įmonėse, turinčiose daugiau kaip 250 darbuotojų, buvo 2,4 karto didesnė nei 50–249 darbuotojų įmonėse ir per 4 kartus – nei 1–49 darbuotojų įmonėse. Darbo našumo skirtumą tarp mažų ir didelių įmonių didina ir tai, kad dažnai mažose įmonėse daugiau rankų darbo nei didelėse.

Panašus darbo našumo santykis ir kitose ES šalyse, išskyrus 1–9 darbuotojų įmones. Lietuvoje šios grupės įmonių veikla nuostolinga, o ES šalių senbuvių tokiose įmonėse vieno darbuotojo sukurta pridėtinė vertė dažnai viršija pridėtinę vertę, sukurtą 10–19 darbuotojų įmonėse. Skirtingas darbo našumas ir atskiruose maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriuose. Daugiausia pridėtinės vertės Lietuvoje sukuriama gėrimų ir pieno produktų gamyboje (Pelanienė N., Stalgienė A., Galnaitytė A. 2008). Analogiška padėtis ir kitose ES šalyse. Vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių efektyvumą, darbo našumą ir jo augimą, be anksčiau minėtų, yra naujos technologijos, gebėjimas jas įdiegti ir panaudoti. Kita vertus, naujų technologijų diegimas priklauso nuo turimų lėšų ar gebėjimo pritraukti investicijas iš šalies.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Įmonės tipo pasirinkimą lemia verslo rūšis, gamybos apimtys, rinka, investicijų poreikis ir galimybės. Norint analizuoti šalies įmonių sistemą ir įvertinti šalies ūkio veiklą, būtina detalizuoti verslo organizavimo formas, panašias įmones klasifikuojant bei skirstant į grupes pagal įvairius požymius, išnagrinėti jų juridinius aspektus, suprasti jų teises formas bei jų privalumus ir trūkumus, narių turinės atsakomybės ribas, jų veiklą reglamentuojančius galiojančius Lietuvos Respublikos (LR) įstatymus bei teises normas – tai palengvina sprendimų priėmimą planuojant pradėti verslą bei renkantis jo formą.
2. Įmonės klasifikuojamos pagal daugelį požymių: pagal tikslus (ekonominiai, socialiniai), pagal gamybos priemonių nuosavybės formas, pagal juridinio asmens tikslą, civilinę atsakomybę, pagal įmonės organizavimo formą.
3. Pagrindinė verslo organizavimo forma – įvairių rūšių įmonių steigimas. Pagal galiojančius įstatymus Lietuvos Respublikoje veiklai organizuoti dažniausiai steigiamos tokios rūšies įmonės: individualios įmonės, ūkinės bendrijos, akcinės bendrovės, valstybės ir savivaldybės įmonės, žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės, ūkinės bendrijos, kredito unijos, viešosios įstaigos.
4. Visų rūšių įmonių steigimą, jų veiklos organizavimą, tęstinumą, atsakomybę už veiklos rezultatus reglamentuoja LR Civilinis kodeksas, atitinkami įstatymai bei norminiai aktai.
5. Verslo įmonių veiklos sėkmę lemia konkurencijos lygis, bendri makroekonominiai rodikliai taip pat vyriausybės, kuri savo priemonėmis siekia paveikti bendruosius ekonominius rodiklius, politika. Skiriami šie pagrindiniai makro aplinkos veiksniai: ekonominiai, politiniai ir teisiniai, socialiniai ir kultūriniai, mokslo ir technikos pažangos bei ekologiniai.
6. Socialiai atsakinga įmonė, savo noru prisiimdama papildomus įsipareigojimus tobulinti verslo praktiką, diegti modernias žmogiškųjų išteklių vadybos technologijas, savo praktikoje naudoja gamtos išteklius tausojančias technologijas, žmogaus sveikatai nekenksmingas medžiagas bei gamybos procesus, numato galimas neigiamas savo veiklos pasekmes gamtinei bei socialinei aplinkai, atsižvelgia į suinteresuotų dalyvių pareikštą poziciją bei visuomenės lūkesčius, užtikrina skaidrų valdymą ir plėtoja etiškus santykius su partneriais, garantuoja bendrą teigiamą verslo klimatą šalyje.
7. Smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui. Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą.

Lietuvoje bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse nuo 2002 metų nuolat augo ir analizuojamu laikotarpiu padidėjo net 18,7 procentiniais punktais ir siekė 81,3 proc. bendrojo šalies vidaus produkto.

8. Smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumą šalies ekonomikoje atspindi jų užsienio prekybos rodikliai. MVĮ užsienio prekybos (eksporto ir importo) lyginamoji dalis ypač padidėjo 2006-2008 m. - tai rodo išaugusią MVĮ svarbą visai šalies ekonomikai. MVĮ eksporto lyginamoji dalis šalies užsienio prekyboje analizuojamu laikotarpiu išaugo 41 procentiniu punktu ir 2008 sudarė 61,8 proc. viso šalies eksporto. Importo lyginamoji dalis padidėjo 38,4 procentiniais punktais ir 2008 m. siekė 73,4 proc. viso šalies importo. Mažesnė eksporto palyginti su importu lyginamoji dalis rodo, kad MVĮ galimybės eksportuoti dar yra menkesnės nei didelių įmonių.
9. Dėl savo lankstumo SVV įmonės sukuria ne tik esminę dalį BVP, bet ir atlieka savotišką "stabilizatoriaus" vaidmenį, jos lengviau prisitaiko prie kintančių ekonominių aplinkybių, neretai turi galimybes greitai persiorientuoti prie alternatyvios veiklos blogėjant ekonominei situacijai. Esant ekonominiam nuosmukiui, užimtumas SVV įmonėse smunka santykinai mažiau, o pakilimo laikotarpiui – padidėja daugiau nei stambiose įmonėse.
10. Pirmąjį 2010 m. pusmetį šalyje buvo įregistruota 12,7 proc. daugiau nei 2009 m. pirmąjį pusmetį verslo subjektų – tai rodo, kad verslumas šalyje išlieka, tačiau dėl ekonomikos nuosmukio bei sudėtingų veiklos sąlygų tuo pačiu laikotarpiu išregistruota net 54 proc. daugiau verslo subjektų. Daugiausia ūkio subjektų įregistruota ir išregistruota Vilniaus apskrityje, mažiausiai – Tauragės apskrityje, tačiau tai įtakoja tik pačios apskrities dydis, o ne didesnis, ar mažesnis gyventojų verslumo lygis. Didžiausi pokyčiai fiksuojami administracinės ir aptarnavimo veiklos, profesinės, mokslinės ir techninės veiklos, mažiausi – žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės bei švietimo srityse.
11. 2010 m. sausio 1 d. duomenimis daugiausia verslo subjektų ekonominę veiklą vykdė didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, teikė variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugas (viso 21169 vnt. – 25,8 proc. visų subjektų skaičiaus, dirbo 18,4 proc. visų darbuotojų šalyje) ir vykdė kitą aptarnavimo veiklą (11282 vnt; 13,7 proc.). Tačiau nors apdirbamojoje gamyboje veikė tik 8,3 proc. subjektų, juose dirbo net 16,4 proc. šalies verslo ūkio subjektų darbuotojų – tai aukščiausias darbuotojų koncentracijos rodiklis (daugiau nei 32). 8,3 proc. ūkio subjektų veiklą vykdė statyboje (6605 vnt.), transporto ir saugojimo srityse (5844 vnt.), 6745 ūkio subjektai veikia profesinėje, mokslinėje ir techninėje srityje (8,2 proc. visų verslo subjektų analizuojamu momentu), šiose veiklos rūšyse koncentravosi ir didelė dalis darbuotojų

12. Daugiausia ūkio subjektų Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu veikė bei daugiausia darbuotojų dirbo statybų, transporto ir saugojimo srityse, profesinėje, mokslinėje ir techninėje srityse. Didžiausia darbuotojų koncentracija buvo švietimo srityje (vidutiniškai 11,8 proc. visų šalies darbuotojų), viešajame valdyme ir gynyboje, įtraukiant socialinį draudimą (700 ūkio subjektų dirbo 53 tūkst. darbuotojų). Tuo tarpu vykdant kitą aptarnavimo veiklą (neįtraukiant apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų, finansinės ir draudimo veiklos, administracinės ir aptarnavimo veiklos 2010 m. sausio 1 d. 11282 subjektuose (13,7 proc. viso šalies ūkio subjektų) dirbo tik 25 tūkst. darbuotojų.
13. Veikiančių bei „gimusių“ įmonių skaičius iki 2008 m., kai ėmė smukti bendras ekonomikos lygis, didėjo vidutiniškai 14,79 proc. (sparčiausiai skaičius augo 2006 m. – 19,15 proc.), 2008 m. veikiančių įmonių skaičius sumažėjo 3,25 proc. „Gimusių“-„mirusių“ įmonių balansas visu laikotarpiu buvo teigiamas.
14. Vertinant „greitojo augimo“ įmonių 2004-2008 m. skaičių matome, kad didžiausia šios grupės įmonių dalis augo pagal pajamas. 2006 m. palyginus nedaug įmonių (tik 137) augo pagal darbuotojų skaičių, tačiau šiuos rodiklius lyginant su įmonių skaičiumi, kurios augo ir pagal darbuotojų skaičių, ir pagal pajamas, stebėti pakankamai aukšti rodikliai
15. Valstybinių įmonių bendrasis pelningumas viršija bendrą šalies įmonių pelningumo rodiklį, tačiau turto pelningumo rodiklis žemas (tik 0,9 proc.) – valstybinių įmonių turto panaudojimo efektyvumas balansuoja ant ribos (1 – kritinė riba, žemesnis rodiklis rodo turto panaudojimo neefektyvumą), bet įsiskolinimo koeficientas labai žemas (tik 0,04). Valstybės turtas 2009 m. tapo nuostolingas, Valstybės valdomos įmonės turi santykinai mažą finansinį įsiskolinimą lyginant
16. su privačiu sektoriumi, kas rodo galimybes didinti kapitalo struktūros efektyvumą,
17. taip pat galimybę išmokėti vienkartinius dividendus ateityje.
18. 2008-2009m. aukščiausias bendro pelningumo rodiklis fiksuotas miškininkystėje ir žuvininkystėje, kito nežymiai, bendrai šalies mastu situacija kiek blogėjo, tačiau mažiau nei valstybinių įmonių. Neramina labai didelis pelningumo rodiklio pokytis (-77 proc.), kai bendras šalies pelningumas kito tik (-4,3 proc.) – tai įtakojo tiesioginių gamybos išlaidų padidėjimas, nepakankamas valstybinių miškininkystės įmonių veiklos koordinavimas bei neskaičiuojamas pelnas iš miškininkystės sektoriuje dirbančio kapitalo. Vertinant šiuos rodiklius matome, kad Lietuvoje yra didelis potencialas padidinti grynąsias pajamas, gaunamas iš miškininkystės sektoriaus.
19. Valstybės kontroliuojamų bendrovių turto pelningumas, buvęs ir 2008 m. labai žemas (tik 2 proc.), tapo nuostolingas (-0,2 proc.), tačiau pokytis nesiskiria nuo bendro šalies mastu rodiklio mažėjimo. Teigiama tendencija stebėta vertinant įsiskolinimo rodiklius, kurie yra mažesni nei

šakos vidurkiai, Didžiausi įsiskolinimo ir mažiausi pelningumo rodikliai fiksuoti apdirbamojoje gamyboje, elektros, dujų ir vandens tiekimo bei statybos srityje (atitinkamai įsiskolinimo 0,12 ir 0,27 proc. ir pelningumo (-1,5) ir (-2,4) proc.), tačiau nesiekė bendro visų įmonių rodiklių lygio.

20. Bendrai vertinant šalies įmonių turto pelningumą nuo 2007 m. jis ėmė mažėti: mažiausi neigiami pokyčiai fiksuoti valstybės kontroliuojamose akcinėse ir uždarosiose akcinėse bendrovėse, tuo tarpu pačiose valstybės įmonėse turto pelningumas teigiamas išliko iki 2008 m. (0,9 proc.), tačiau 2009 m. tapo labiausiai nuostolinga šalies mastu (-11,0 proc.). Visų įmonių turto pelningumas, su palyginti nedideliais (vidutiniškai -3,5 proc.) svyravimais iki 2007 m., kai fiksuotas 7,3 proc. augimas.
21. Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą. Lietuvoje bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse nuo 2002 metų nuolat augo. Analizuojamu laikotarpiu šis rodiklis padidėjo net 18,7 procentiniais punktais ir siekė 81,3 proc. bendrojo šalies vidaus produkto.
22. 2007 m. Lietuvos ūkis augo labai sparčiai, vyravo ekonominio ciklo pakilimo tendencijos (BVP augo 9,8 proc.). Pagrindinis ūkio plėtros veiksnys šiuo laikotarpiu buvo sparčiai auganti vidaus paklausa (dėl augančių gyventojų pajamų nuosekliai didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos, vartojimo kreditų plėtra) ir bendrojo kapitalo formavimo išlaidos, taip pat sparčiai augantis Lietuvos eksportas.
23. Nuo 2008 m. vidurio prasidėjus pasaulinei finansų krizei šalies ūkio plėtra pradėjo lėtėti. Viena pagrindinių to priežasčių buvo keletą pastarųjų metų taikyta pigių kreditų politika, nulėmusi nepagrįstai spartų vidaus paklausos augimą ir perteklinį vartojimą, lydimą žemės ir kito nekilnojamojo turto kainų šuolio, kuris savo ruožtu sukėlė statybų bumą. Dėl natūralaus verslo ciklo lėtėjimo ir pasaulinės finansų krizės poveikio sutriko ekonominė pusiausvyrą finansų, nekilnojamojo turto ir statybų rinkose, o paklausos pokytis ypač paveikė pramonės ir prekybos plėtrą. 2008 m. BVP, palyginus su 2007 m. sumažėjo 2,2 proc. ir metų pabaigoje siekė vos 2,8 proc. 2008 m. antrajame pusmetyje prasidėjęs Lietuvos ūkio nuosmukis 2009 m. virto recesija.
24. 2001–2007 m. per ketvirtį vidutiniškai bankrutavo 174 įmonės, o nuo 2008 m. bankroto procesų skaičius pradėjo augti ir 2008 m. bankrotas buvo inicijuojamas per ketvirtį vidutiniškai 239 įmonėms. 2009 m. bankrutuojančių įmonių skaičiaus vidurkis per ketvirtį išaugo iki 461 įmonės, 2010 m. vidutiniškai per ketvirtį bankrotas iškeliamas 388 įmonėms.
25. Dažniausiai bankrotas buvo inicijuojamas uždarosioms akcinėms bendrovėms ir individualioms įmonėms. 2010 m. I–III ketv., palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, beveik visų teisinių

- formų įmonių bankroto procesų skaičius mažėjo – tai rodo šalies ūkio atsigavimą, tik viešųjų įstaigų bei valstybės ir savivaldybių įmonių bankrotų skaičius nežymiai išaugo.
26. Užsienio įmonių sukurta pridėtinė vertė (gamybos sąnaudomis) siekė 10 mlrd. litų ir sudarė daugiau nei penktadalį visos nefinansinių įmonių sukurto pridėtinės vertės. Palyginti su praėjusiais metais, užsienio kontroliuojamų įmonių sukurta pridėtinė vertė padidėjo 26 proc, beveik tiek pat, kiek visų šalies įmonių sukurta pridėtinė vertė (28 proc.). Tai rodo, kad būtina skatinti užsienio šalių investicijas Lietuvoje.
 27. Lyginant įmonių sistemas Lietuvoje ir užsienyje nustatyta, kad norint pradėti verslą Lietuvoje yra sudėtingiau : reikia atlikti daugiau procedūrų, tai užima daugiau laiko (pvz.: lyginant su EBPO šalimis – net dvigubai), tačiau Lietuvoje pradėti verslą kainuoja kiek pigiau, nei kiti pateikiami vidurkiai, nors minimalaus kapitalo (santykio su gyventojų pajamomis) tam reikia vidutiniškai didesnio.
 28. Vertinant Lietuvos BVP lygį ir biudžeto deficitą, mokslinių tyrimų ir plėtros sritį matoma, kad rezultatai nedaug skiriasi nuo Estijos ir Latvijos BVP lygio. Lyginant bendro vidaus produkto dinamiką su kaimyninėmis šalimis, Lietuva skaičiuoja teigiamą augimą nuo 2005 m., net ir krizės laikotarpiu pranašumas didesnis nei Estijos ar Latvijos.
 29. Lietuva yra svarbus transporto koridorius tarp Rytų ir Vakarų, taip pat transporto, logistikos bei komunikacijos sektorius yra vienas dinamiškiausių sektorių šalyje ir sudaro vis didesnę dalį nuo BVP (2009 m. siekė 12,5 proc.), taigi tikslinga investuoti į šalies infrastruktūrą siekiant išlaikyti aukštą sektoriaus kokybę.
 30. Didžiausias užsienio prekybos deficitas fiksuotas 2007 m. (-13,4 mlrd.Lt.) ir 2008 m. (-14,2 mlrd.Lt.). 2009 m. situacija pagerėjo ir deficitas sumažėjo beveik 4 kartus, tai įtakoję net 41,78 proc. (23,9 mlrd.Lt.) sumažėjęs importas, tačiau eksportas mažėjo taip pat net 10,4 mlrd. Lt., iš kurių net 10 mlrd. Lt. eksporto mažėjimas buvo dėl lietuviškos kilmės prekių eksporto.
 31. Statistikos departamento duomenimis po staigaus BVP smukimo 2009 m. I ketvirtį ir atmetus sezoniškumo ir darbo dienų skaičiaus įtaką šalyje sukuriama BVP lygis yra palyginti stabilus. 2010 m. trečiąjį ketvirtį teigiami pramonės ir paslaugų įmonėse sukurto pridėtinės vertės pokyčiai padengė bendrosios pridėtinės vertės mažėjimą statybų, žemės ūkio ir mažmeninės prekybos sektoriuose.
 32. Valstybinių įmonių finansinė grąža gerokai žemesnė nei bendra šalies ūkio finansinė grąža, rezultatai pakankamai prasti, turtas valdomas neefektyviai. Šaliai tikslinga didinti valstybės valdomų įmonių efektyvumą, nustatant siektinus finansinius rodiklius, siekiant skaidrumo pavišinant bendrovių finansinius duomenis, išskirti joms aiškius veiklos tikslus bei uždavinius.
 33. Kiekvienos valstybės mokesčių sistema turi būti formuojama atsižvelgiant į apmokestinimui keliamus uždavinius ir kartu laikantis tam tikrų apmokestinimo principų, nes per dideli

mokesčiai ar netinkama jų sistema gali neigiamai veikti šalies ūkio plėtrą. Formuojant valstybės mokesčių sistemą svarbu, kad nebūtų peržengiama apmokestinimo riba, kai per dideli mokesčiai slopina gyventojų ir verslininkų iniciatyvą. Taip pat svarbu peržiūrėti lengvatinius mokesčius, subsidijas, kadangi tai dažnai neigiamai veikia privataus sektoriaus konkurencingumą. Patraukli mokesčių sistema - šalies privalumas, didinantis pačios šalies konkurencingumą.

34. Atlikus įmonių sistemos Lietuvoje faktinės finansinės būklės bei veiklos rezultatų analizę yra tikslinga toliau atlikti įmonių veiklos stabilumo ir perspektyvų analizę. Tikslinga tirti požymius, kurie rodo įmonių bankroto tikimybę ir mažėjantį veiklos stabilumą, nurodant operatyvines ir strategines priemones įmonių veiklai stabilizuoti ir gerinti.
35. Apibendrinant galima teigti, jog pasaulio ekonominei perspektyvai ir toliau įtakos turi finansų krizės poveikis. Kritimas tuo pat metu pasireiškė daugelyje šalių, kadangi pasaulinės prekybos griūtis tik sustiprino finansinių neramumų pradinį neigiamą poveikį. Tačiau 2009 m. pabaigoje aktyvumas vėl pradėjo didėti.
36. Vertinant perspektyvas, matyti, kad ūkio atsigavimas bus lėtas, tačiau spartesnis, nei numatomas ES. Įmonių skaičius toliau didės – šiuos pokyčius paskatins gerėjanti verslo aplinka. MVĮ atsigavimas užimtumo ir jų indėlio kuriant ekonominę pridėtinę vertę požiūriu bus lėtas, tačiau stabilus.

LITERATŪRA

1. **Bagdžiūnienė V.** Finansinių ataskaitų analizė. – Vilnius: VšĮ „Conto Litera“, 2005
2. **Bendrovių rezultatai.** Verslo žinios, 2009. URL:
<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleList=1&Type=4>
3. **Buckiūnienė O.** Įmonių finansai: mokomoji knyga. - Vilnius: Vilniaus kolegija, 2004.
4. **Carlton D. W., Perloff J. M.** Modern Industrial Organization. Fourth Edition.- Berkeley: University of California, 2005. p. 822 - ISBN-0-321-22341-1
5. **Case K. E. et al.** Principles of Economics. - New Jersey: Prentice Hall, 1989. p.1025. - ISBN 0-13-223546-3
6. **Doing Business 2010.** Reforming through Difficult Times. - A copublication of The World Bank, IFC and Palgrave MacMillan: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. URL:
<http://www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB10-FullReport.pdf>
7. **Ekelund R. B., Tollison R. D.** Economics. - Toronto: Little, Brown and Company, 1986. p. 872. - ISBN 0-316-23123-1
8. **Entrepreneurship policy in the Nordic countries – perspectives of the development since 2003.** Nordic Innovation Center, 2008. URL:
http://www.nordicinnovation.net/_img/nordic_entrepreneurship_policy_since_2003_lowres2.pdf
9. **Entrepreneurship review of Denmark.** OECD, 2008. URL:
http://www.ebst.dk/file/23319/entrepreneurship_review_dk.pdf
10. **Europos mažų įmonių chartija.** Europos Komisija - Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004 – p.15 - ISBN 92-894-7611-7
11. **Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 186/1,** Komisijos reglamentas (ES) - Nr. 632/2010; 2010-7-20
12. **Europos smulkiojo verslo portalas.** URL:
http://ec.europa.eu/smallbusiness/index_en.htm
13. **Friedman J. W.** On Experimental Research in Oligopoly // Review of Economic Studies, 1969. - Vol. 36(108). No 4, p. 399-415. doi:10.2307/2296467 – URL:
<http://www.jstor.org/stable/2296467>

14. **Friedman J. W.** A Noncooperative View of Oligopoly // *International Economic Review*, 1971. – Vol. 12(1), No 1, p. 106-122. doi:10.2307/2525500 – URL: <http://www.jstor.org/pss/2525500>
15. **Gineitienė Z.** Verslo kūrimas ir valdymas: vadovėlis. Vilnius: Rosma, 2005
16. **Ginevičius R., Cirba S.** Determining market concentration // *Journal of Business Economics and Management*, 2007. - Vol. 7(1): 3-10.
17. **Ginevicius R., Krivka A.** Application of game theory for doupoly market analysis // *Journal of Business Economics and Management*, 2008. - 9(3): 207-217. doi:10.3846/1611-1699.2008.9.207-217
18. **Ginevicius, R.; Krivka, A.** Optimali rinkos struktura: laisva konkurencija ir vartotoju suverenumas // *Verslas: teorija ir praktika [Business: Theory and Practice]*, 2008. - 9(4): 306-312.
19. **Ginevičius R., Sūdžius V.** Organizacijų teorija: vadovėlis. – Vilnius: Technika, 2008.
20. **Ginevicius R. et al.** XXI amžiaus iššūkiai: organizacijų ir visuomenės pokyčiai [The 21st century challenges: organizations and society changes], 2006. - Vilnius: Technika. – p.548 p. ISBN 9955-28-057-3.
21. **Hyman D.** *Economics // Second Edition.* - Boston: Irwin, 1992. p. 1040. - ISBN 0-256-08381-9.
22. **Įmonių bankroto valdymo departamentas** // 2010 m. sausio – rugsėjo mėn. apžvalga, 2010-10-29. - Nr. (8.11)-A4-617, Vilnius
23. **Įmonių kategorijos.** URL: www.socmin.lt/get_file.php?file
24. **Įmonių reorganizavimas.** URL: <http://www.verslosukurys.lt/lt/imonos/imoniu-reorganizavimas.html>
25. **Įmonių socialinė atsakomybė.** URL: <http://www.socmin.lt/index.php?-1950787920>
26. **Jacobson D., Andreosso-O'Callaghan B.** *Industrial Economics and Organization // An European Perspective.* - London: McGraw-Hill Publishing, 1996. p.367 - ISBN 0-07-707889-6.
27. **Jakutis A. et al.** Analysis of the Factors of Export Development of Lithuania // *Technological and Economic Development of Economy*, 2007., 13(4), 272-279.
28. **Jumpponen J. et al.** Management and change in turbulent times: How do Russian small business managers perceive the development of their business environment? // *Journal of Business Economics and Management*, 2008. – Vol. 9(2), p.115-122.
29. **Juridinių asmenų registras.** URL: www.kada.lt/jar/

30. **Kokią įmonę steigti: įmonių teisinės formos.** Klaipėdos apskrities darbdavių asociacija, 2009. URL: <http://verslas.vakarai.lt/blog/article/kokia-imone-steigti-imoniu-teisines-formos>
31. **Konkurencijos taryba.** Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos metinės ataskaitos 2004-2008. URL: <http://www.konkuren.lt/index.php?show=ataskaitos>
32. **Koons R. C.** Doxastic paradox and reputation in iterated games, in Proceedings of the 4th Conference on Theoretical Aspects of Reasoning about Knowledge - San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers, 1992. – p.60-72. ISBN 1-55860-243-9.
33. **Meškauskienė D., Tvaronavičienė M.** Lietuvos mokesčių sistema: mokesčių naštos tyrimas.// Verslas: teorija ir praktika, 2003. - IV tomas, Nr. 1.
34. **Nacionalinės plėtros institutas.** Ar pakankamas dėmesys skiriamas smulkiam ir vidutiniam verslui? www.npi.lt/site/Failai/File/EEK_SVV_galutine_ilga.doc
35. **Pirmenybė smulkiajam verslui.** Europa yra gerai MVI, MVI yra gerai smulkiajam verslui // 2008 m. leidimas. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=4576
36. **Prieiga prie Europos Sąjungos teisės.** URL: <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>
37. **Rasmusen E.** Games and Information // An Introduction to Game Theory // Forth Edition. - Oxford: Blackwell Publishers, 2006. p. 484. - ISBN 978-1-4051-3666-2
38. **Sakalas A. et al.** Pramonės įmonių vadyba: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 1996.
39. **Saloner G. et al.** Strategic Management. - New York: John Wiley & Sons, 2001.- p. 442. - ISBN 0-471-38071-7
40. **Small and medium-sized enterprises (SMEs).** European Commission // Enterprise and Industry. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/index_en.htm
41. **“Small Business Act” for Europe, 2008.** URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm
42. **Skominas V.** Makroekonomika. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. – p.278
43. **Smulkusis ir vidutinis verslas.** Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. URL: <http://www.ukmin.lt/lt/svv/>.
44. **Snieška V., Drakšaitė A.** The Role of Knowledge Process Outsourcing in Creating National Competitiveness in Global Economy, 2007. - Inžinerinė ekonomika - Engineering Economics(3), p.35-41.
45. **Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.** URL: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

46. **Šimašius R.** Ne pelno organizacijų ekonominės veiklos teisinio reglamentavimo problemos, 2003. - URL:
<http://www.teise.org/admin/docs/upload/2003proc.202proc.20Remigijus.doc>
47. **Šokiruojantys smulkiojo verslo padėties palyginimai su Vakarų šalimis.** Aktualijos investuotojams. URL: <http://www.profi-forex.lt/news/entry3000000620.html>
48. **The Global Competitiveness report 2009-2010.**// World Economic Forum. URL:
<https://members.weforum.org/pdf/.../GCR20092010fullreport.pdf>
49. **Tikniūtė A.** Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. – Vilnius, 2006. - Daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (01 S).
50. **Trumpa informacija apie Pasaulinį susitarimą.** URL:
<http://www.socmin.lt/index.php?1466014710>
51. **Verslo steigimas ir plėtra ES.** URL: <http://www.kaip-pradeti-versla.info/verslo-steigimas-ir-pletra-es>
52. **Vertybiniu popieriu birža NASDAQ OMX Vilnius ir Baltijos šalių VP rinka.** NASDAQ, 2009. URL: <http://www.nasdaqomxbaltic.com>
53. **Vertybinių popierių komisija.** URL: <http://www.vpk.lt/>
54. **VĮ Registrų centro 2007 metų veiklos ataskaita.** URL:
www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=1347
55. **Žukauskas V.** Ribota įmonių atsakomybė – teisė ar privilegija?, 2010-02-08. URL:
http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5596

Lietuvos Respublikos įstatymai ir norminiai aktai

1. **Akcinių bendrovių įstatymas.** 2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835
2. **Asociacijų įstatymas.** 2004 m. sausio 22 d. Nr. IX-1969
3. **Civilinis kodeksas (Antroji knyga).** URL:http://tm.infolex.lt/?item=taktai_list&aktoid=50801
4. **Civilinis kodeksas (iki 2001-06-30).**
5. **Civilinis kodeksas.** LTSR ATP 1983.11.30 įsako Nr. X-5387 redakcija
6. **Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas.** 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864
7. **Europos bendrovių įstatymas.** 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2199
8. **Europos ekonominių interesų grupių įstatymas.** 2003 m. gruodžio 22 d. Nr. IX-1939
9. **Europos kooperatinių bendrovių įstatymas.** 2006 m. birželio 15 d. Nr. X-696
10. **Įmonių bankroto įstatymas.** 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-216
11. **Įmonių įstatymas.** Žin., 1990, Nr. 14-395

12. **Įmonių rejestro įstatymas.** Žin., 1990, Nr. 24-599
13. **Įmonių restruktūrizavimo įstatymas.** 2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-218
14. **Individualių įmonių įstatymas.** 2003 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-1805
15. **Juridinių asmenų registro įstatymas.** 2001 m. birželio 12 d. Nr. IX-368
16. **Kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymas.** 2003 m. liepos 4 d. Nr. IX-1710
17. **Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas.** Žin., 1993, Nr. 20-488
18. **Kredito unijų įstatymas.** 1995 m. vasario 21 d. Nr. I-796
19. **Labdaros ir paramos fondų įstatymas.** 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1232
20. **Nutarimas dėl BPD ir BDP priedo keitimo.** URL:
www.esparama.lt/...Parama/bpd.../PK_nutarimas_2007-05-25.doc
21. **Nutarimas dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo.** URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=221119
22. **Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas.** Nr. IX-1142. 2002 m. spalio 22 d. Žin., 1998, Nr. 109-2993.
23. **Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas.** Nr. VIII-935, 1998 m. lapkričio 24 d.
24. **Teisės aktai.** URL: <http://www.registrucentras.lt/jar/apie/teise.php>
25. **Ūkinių bendrijų įstatymas.** Žin., 1990, Nr. 31-747
26. **Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas.** 1994 m. gruodžio 21 d. Nr. I-722
27. **Viešųjų įstaigų įstatymas.** 1996 m. liepos 3 d. Nr. I-1428
28. **Žemės ūkio bendrovių įstatymas.** Žin., 1991, Nr. 13-328

ANOTACIJOS LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Matulis M. Lietuvos įmonių sistemos analizė/ Žinių ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. G. Davulis – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 110 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta dabartinė Lietuvos įmonių sistema, iškeltos šalies verslo plėtros problemos ir apibendrinus tyrimo rezultatus pateikti siūlymai. Magistro darbas sudarytas iš trijų pagrindinių dalių. Pirmoje šio darbo dalyje, remiantis įvairiais moksliniais šaltiniais, yra analizuojama ir apibrėžiama įmonės samprata ir jos svarba šiuolaikinės organizacijos kontekste. Antroje šio darbo dalyje analizuojama įmonių steigimo tvarka, apibrėžiami įmonių verslo aplinkos ypatumai bei analizuojami mokestiniai įmonių veiklos aspektai. Trečia magistro tiriamojo darbo dalis skirta šalies įmonių veiklos dinamikos analizei penkerių metų laikotarpiu, apžvelgiant įmones pagal įvairius kriterijus: įmonių veiklos bei darbuotojų skaičių, veiklos trukmę, ekonominės veiklos rūšis, juridinę įmonės formą. Taip pat analizuojama ir vertinama bendra šalies ūkio būklė analizuojant įmonių finansinius rodiklius, pateikiamos esminės tiriamojo darbo išvados, teikiami siūlymai tolimesnei temai analizei bei apibrėžiamos šalies ūkio sistemos perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: sistema, įmonės, finansiniai rodikliai, įmonių veikla

Matulis M. Lithuanian business system analysis / Master's Work in Knowledge – based Economy. Supervisor prof. G. Davulis – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 110 p.

ANOTATION

Master's thesis examined and evaluated the current system of Lithuanian companies, defined the country's business development issues, and summarized the results of the investigation and submits suggestions. Master's thesis consists of three main parts. The first part of this work based on a variety of research sources. The concept of the company analyzed and defined and its importance in the context of modern organizations. In the second part of this work is the analysis of start-up procedure, defining characteristics of business environment analysis and tax aspects of corporate activity. Third Master's research work is devoted to domestic companies operating dynamics analysis of a five-year period, the review of companies according to various criteria: corporate and business employees, the duration of economic activity, legal form of company. As well as analyzing and evaluating, the overall condition of the country's economy by financial indicators, outlines the main findings of a study, submitted proposals for the further analysis of the subject and defines the country's economic system perspective.

Key words: system, business, financial performance, business activities

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Temos aktualumas. Kiekvienos šalies įmonių sistema ir įmonių veiklos efektyvumas bei apimtys įtakoja šalies ekonominę padėtį, socialinius procesus, vykstančius visuomenėje. Ne išimtis ir Lietuva. Dabartinė visuomenė kuriama atviros, laisvos rinkos aplinkoje. Rinkų liberalizacija ir globalizacija aštrina konkurenciją. Visuomenės aktyvumas ir gebėjimas naudotis atsiradusiomis verslo galimybėmis bei žiniomis apie ekonomines sistemas, būdus, kaip geriau naudoti materialinius išteklius, sudaro sąlygas kurti verslą ir geriau tenkinti didėjančius poreikius. Vyksta ne tik ekonomikos globalizacija – visuomenėje socialinės, politinės, kultūrinės sistemos, todėl norintiems gerai orientuotis pasaulinėje ar Lietuvos verslo aplinkoje, išvengti nepasiteisinančios rizikos bei atpažinti verslo aplinkos siūlomas galimybes, būtina suvokti ir tinkamai įvertinti pokyčius bei jų galimą įtaką verslui visais aspektais bei žinoti ir tinkamai įvertinti savo galimybes.

Temos naujumas. Daugėti verslo įmonių ir stiprėti jų įtaka pasaulyje pradėjo XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje. Lietuvos Vyriausybė patvirtino, kad verslo plėtra yra viena iš prioritetinių šalies ūkio atkūrimo kryptių. Šiuo metu Lietuvoje dėmesys ekonominėms bei verslininkystės profesijoms yra ženkliai padidėjęs. Gerai išmanant įstatymus bei jų lydimočius aktus galima planuoti įmonės veiklą, bendradarbiauti ir turėti iš to naudos, todėl pagrindiniai klausimai: kaip kinta, kuo naudinga ir kaip vertinama Lietuvos įmonių sistema, nagrinėjami šiame darbe, yra šių dienų aktualija.

Darbo problema. Įstojus į ES, Lietuvos įmonės susiduria su daugeliu problemų – globaliniai pokyčiai, naujos sąlygos, tautos vertybės, konkurencingumas, socialinė atsakomybė ir daug kriterijų, kurie turi būti tinkamai ugdomi ir analizuojami tam, kad įmonių sistema būtų konkurencinga, naudinga ir naši. Taip pat būtina žinoti, analizuoti ir suprasti teisinius aktus, tam, kad įvertinti savo galimybes steigiant įmonę. Su kokiais problemomis susiduria norintis steigti įmonę asmuo šiandien Lietuvoje, kokia aplinka įtakoja įmonės veiklą, kokie įmonių sistemos ypatumai, veiklos būdai bei jų pasekmės veiklos dalyviams, kokius būtina žinoti ypatumus, būdus ir pasekmes įmonių sistemoje - visa tai bus analizuojama ir atskleidžiama šiame darbe.

Darbo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos įmonių sistemą.

Darbo objektas. Įmonių sistema Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. apibūdinti įmonių bruožus, klasifikaciją bei įmonių steigimo procedūras;
2. apibrėžti įmonių veiklos reglamentavimą Lietuvoje;
3. pateikti statistinius duomenis apie Lietuvos įmonių veiklą;
4. schematizuoti įmonių finansinius rodiklius;
5. apibendrinti statistinės analizės rezultatus bei prognozuojamus kriterijus.

Darbo metodai: Siekiant atlikti išsamią temos analizę ir tinkamai įgyvendinti išsikeltus darbo uždavinius, buvo atliekama mokslinių straipsnių, mokslinių tyrimų, kitų literatūros šaltinių analizė, jų vertinimas. Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis tyrimas (statistinių duomenų analizė).

Darbo struktūra. Magistro tiriamasis darbas yra suskaidytas į tris esmines struktūrines dalis. Pirmoje šio darbo dalyje, remiantis gerai žinomų autorių Z.Gineitienės, R. Ginevičiaus, V.Sūdžiaus darbais yra analizuojama ir apibrėžiama įmonės samprata ir jos svarba šiuolaikinės organizacijos kontekste. Remiantis analizuotais autoriais bei Lietuvos Respublikos norminiais aktais apibrėžiami pagrindiniai įmonių privalumai ir trūkumai, analizuojami įmonių veiklos efektyvumui įtaką darantys veiksniai. Antroje šio darbo dalyje analizuojama įmonių steigimo tvarka, apibrėžiami įmonių verslo aplinkos ypatumai bei analizuojami mokestiniai įmonių veiklos aspektai. Trečia magistro tiriamojo darbo dalis skirta įmonių skaičiaus dinamikos analizei penkerių metų laikotarpiu, apžvelgiant įmonių skaičių pagal darbuotojų skaičių, pagal ekonominės veiklos rūšis, pagal juridinę įmonės formą bei įmonių finansinių rodiklių analizei. Darbo pabaigoje pateikiamos esminės šio darbo išvados, tolimesnės temos analizės kryptys.

Pagrindinė verslo organizavimo forma – įvairių rūšių įmonių steigimas. Visų rūšių įmonių steigimą, jų veiklos organizavimą, tęstinumą, atsakomybę už veiklos rezultatus reglamentuoja LR Civilinis kodeksas, atitinkami įstatymai bei norminiai aktai.

Smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui. Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą.

Lyginant įmonių sistemas Lietuvoje ir užsienyje nustatyta, kad norint pradėti verslą Lietuvoje yra sudėtingiau : reikia atlikti daugiau procedūrų, tai užima daugiau laiko (pvz.: lyginant su EBPO šalimis – net dvigubai), tačiau Lietuvoje pradėti verslą kainuoja kiek pigiau, nei kiti pateikiami vidurkiai, nors minimalaus kapitalo (santykio su gyventojų pajamomis) tam reikia vidutiniškai didesnio.

Lietuva yra svarbus transporto koridorius tarp Rytų ir Vakarų, taip pat transporto, logistikos bei komunikacijos sektorius yra vienas dinamiškiausių sektorių šalyje ir sudaro vis didesnę dalį nuo BVP (2009 m. siekė 12,5 proc.), taigi tikslinga investuoti į šalies infrastruktūrą siekiant išlaikyti aukštą sektoriaus kokybę.

Bendrajai prasme šaliai tikslinga didinti valstybės valdomų įmonių efektyvumą, nustatant siektinus finansinius rodiklius, siekiant skaidrumo paviešinant bendrovių finansinius duomenis, iškelti joms aiškius veiklos tikslus bei uždavinius.

Kiekvienos valstybės mokesčių sistema turi būti formuojama atsižvelgiant į apmokestinimui keliamus uždavinius ir kartu laikantis tam tikrų apmokestinimo principų, nes per dideli mokesčiai ar

netinkama jų sistema gali neigiamai veikti šalies ūkio plėtrą. Atlikus įmonių sistemos Lietuvoje faktinės finansinės būklės bei veiklos rezultatų analizę yra tikslinga toliau atlikti įmonių veiklos stabilumo ir perspektyvų analizę. Tikslinga tirti požymius, kurie rodo įmonių bankroto tikimybę ir mažėjantį veiklos stabilumą, nurodant operatyvines ir strategines priemones įmonių veiklai stabilizuoti ir gerinti.

Apibendrinant galima teigti, jog pasaulio ekonominei perspektyvai ir toliau įtakos turi finansų krizės poveikis. Kritimas tuo pat metu pasireiškė daugelyje šalių, kadangi pasaulinės prekybos griūtis tik sustiprino finansinių neramumų pradinį neigiamą poveikį. Tačiau 2009 m. pabaigoje aktyvumas vėl pradėjo didėti.

SUMMARY

Topics relevance. Each country's business system and business operational efficiency and volume affect the country's economic situation and the social processes in society. Lithuania is no exception. The present society is being open and free market environment. Market liberalization and globalization is heightened competition among firms. Public participation and the ability to access new business opportunities and knowledge about economic systems allow building a business and better meeting the growing needs. on purpose to orient in the global business environment, and Lithuania, to avoid unjustified risks and identify business opportunities offered by the environment, it is necessary to understand and properly evaluate the changes and their potential impact on all aspects of business and know and properly evaluate their options.

Novelty of study. Increasing numbers of businesses and increase, their influence in the world began in the late seventies. Lithuanian Government confirmed that business development is one of the priorities of the country's economic recovery policies. Currently, Lithuania and entrepreneurial focus for economic professions is significantly increased. Persons who are familiar with the laws and their accompanying regulations, companies can successfully plan activities together and have the benefit. The main issues addressed in this paper are the current challenges.

Problem of study. Accession to the EU, Lithuanian companies face many challenges - global change, the new terms, national values, competitiveness, social responsibility and a lot of criteria that must be properly developed and analyzed in order to be competitive enterprise system, it is useful and productive. It is also necessary to know, analyze and understand the legal framework in order to assess their potential establishment of the company. What problems a person who wishes to establish a company in Lithuania today, how the environment affects the company in the business, the system features, operational consequences of action, what is necessary to know about the methods and consequences of corporate system - all of these problems are analyzed and disclosed in this work.

Work purpose: Analyze of Business System in Lithuania and define the fundamental problems of development.

Work object: Business System in Lithuania.

The tasks of the work:

1. describe the features of the business, classification, and start-up procedures;
2. define in the regulation of business activities in Lithuania;
3. provide statistics on Lithuanian companies;
4. schematizing financial indicators;
5. summarize the results of statistical analysis and forecast criteria.

Working Methods: In order to perform a detailed analysis of the subject and the proper implementation of the performance targets set for itself was carried out research articles, research, and other literary sources, analysis, evaluation. Study of selected quantitative analysis (statistical analysis).

Structure of the work: Master's thesis consists of three main parts. The first part of this work based on a variety of research sources. In the first part of this work, based on well-known authors Gineitienė Z., R. Ginevičius V. Sūdžius it was analyzed and defined the concept of the company and its importance in the context of modern organizations. According to the authors analyzed and the Regulations of Lithuania defined the key business strengths and weaknesses, analyzed business performance determinants. . In the second part of this work is the analysis of start-up procedure, defining characteristics of business environment analysis and tax aspects of corporate activity. Third Master's research work is devoted to domestic companies operating dynamics analysis of a five-year period, the review of companies according to various criteria: corporate and business employees, the duration of economic activity, legal form of company. As well as analyzing and evaluating, the overall condition of the country's economy by financial indicators, outlines the main findings of a study, submitted proposals for the further analysis of the subject and defines the country's economic system perspective.

The main forms of business organization are the various types of business start-ups. All types of business establishment, the organization, continuity, responsibility for performance regulated by the Civil Code, the relevant laws and regulations. Small and Medium Business - one of the most important growth factors having a significant impact on the Lithuanian economic development, job creation and social stability. Gross domestic product (GDP) is one of the key indicators used to measure the country's agricultural sector or the individual economic performance. Comparison of the company systems in Lithuania and abroad showed that in order to start business in Lithuania is more complicated: the need to perform more procedures, it takes more time (for example, compared with OECD countries - even twice), but in Lithuania to start a business cost far cheaper than in other countries, although the minimum capital (the ratio of per capita income) to be higher on average. Lithuania is an important transport corridor between the East and West, as well as transport, logistics and communications sector is one of the most dynamic sectors in the country and constitute a growing share of GDP (2009 stood at 12.5 percent.), so it is appropriate to invest in the country's infrastructure in order to maintain high quality of the sector.

In general terms, the country, it is appropriate to increase the efficiency of state-owned enterprises, setting targets for financial performance for the transparency of companies publishing financial data to bring them clear performance goals and objectives. Each state tax system should be based on taxation and challenges while respecting certain principles of taxation, because too high a rate, or the wrong system can adversely affect the country's economy. After the corporate system in

Lithuania the actual financial condition and operating results of the analysis is appropriate to continue to perform business activities and prospects for stability analysis. It is appropriate to examine the signs, which indicate the likelihood of corporate bankruptcy and decreasing the stability, with operational and strategic tools for business to stabilize and improve.

In summary, the global economic outlook continues to be affected by the financial crisis. Precipitation occurred at the same time, many countries in world trade since the collapse of the financial turmoil only reinforced the initial negative impact. However, the 2009 At the end of activity began to increase again.